

Олександр Свирида — політик і, як стверджує сам, прагматик. Хоча спочатку в його житті був суцільний романтизм. Він народився 8 липня 1967 року у відомому своїми замками Луцьку. Виховувався на маминих українських борщах і творах українських класиків. У сьомому класі — вже читав «Роздуми і спогади» Жукова. А студентом п'ятого курсу активно включився у виборчу боротьбу за депутатство до облради і... виграв. Сьогодні колишній студент-романтик входить до фракції «Трудова Україна», яку називають фракцією прагматиків і олігархів. Про дивні метаморфози життя молодого політика ми запитали у нього самого і подаємо на розсуд читачів міркування Олександра Свириди.

— Олександр, як студент-п'ятикурсник став депутатом Луцької облради?

— На хвилі демократичного піднесення 90-го року. Я тоді був активним членом Народного Руху. А ще я першим у Луцьку застосував найдавніші PR-технології. Взяв домашні колонки, підсилювачі, виставив апаратуру на кіоски в центрі мого виборчого округу, включив на повну потужність і півтори години ораторствовав. Чесно кажучи, сам від себе такого не сподівався. Я був молодий, палко говорив про демократію, і, певно, мав щирий вигляд на тому власноруч змонтованому «постаменті». Також я, студент-механік, досить добре вмів креслити. Тому взяв плакатне перо і написав сам собі листівки — «за молодого й енергійного Свириду». Сам обклеїв ними округ, сам агітував і... виграв. Боротьба була запеклою, а конкурентів — понад десяток, на чолі з мером міста.

— Скільки вам коштували ті вибори?

— Ніскільки. Тільки трохи витратив на кольоровий папір. Бо листівки, щоб виділитися, я писав на сторінках, склеєних з двох смужок — жовтої і блакитної. На мене звернули увагу, і я був обраний до обласної ради, де увійшов у Демблок, у якому із 120 депутатів нас, демократів, було тільки 37.

— А що ж було з вашим навчанням?

— Я закінчив Луцький філіал Львівського політехнічного інституту з червоним дипломом. Два останні курси навчався за індивідуальним планом. І мав залишитися в аспірантурі. Але, мабуть, була якась вказівка, і я потрапив за направленням на підшипниковий завод. Там я пройшов добру школу адміністрування інженером-технологом. Але як депутат облради і член Народного Руху, почувався дещо дискомфортно і пішов із заводу... Гадаю, керівництву заводу треба було одразу мене гнати. Бо зараз розумію, що на виробництві не повинно бути ніякої політики.

В облradі на той час склало-

ся два угруповання. Одне підтримувало першого секретаря, присланого на Волинь із Києва, який не був у місцевих популярних. А друге — другого секретаря, досить авторитетного, поміркованого і державницького Володимира Блаженчука. Коли голосували за голову Ради (і виконкому відповідно), наш блок «за Блаженчука» переміг. Він же нікого, хто його підтримав, не відштовхнув, кожному запропонував посаду по силах. Я був порекомендований Блаженчуком на посаду керівника регіонального відділення Фонду держмайна України. Пройшов через усі бюрократичні рогатки і таки отримав призначення на посаду.

— Фантастична кар'єра — у 24 роки обіймати керівну посаду такого рівня.

— Так, моя посада за повноваженнями і зарплатнею прирівнювалася до заступника голови облвиконкому. Більше того, це була автономна від місцевого керівництва робота — повна самостійність! Я ініціював перші в Україні аукціони, реструктуризацію. Відділив від «Волиннафтопродукт» три основні бази й заправки, магазини від оптових баз — це були чи не єдині на той час в Україні прецеденти! Але з приходом нового президента в 1994 році, коли помінялося столичне керівництво ФДМ, цей період завершився. Працювати стало знову дискомфортно: не робота, а суцільні папери, нескінченні перевірки. І я знову пішов.

— Куди?

— Ніби в нікуди. Але життя —

це і особисті контакти. Друзі порадили мені зайнятися виробництвом. Я так і зробив. Існувало на той час новостворене ВАТ «Волиньхолдінг» (нині всім відоме як «Торчин-продукт»). Тоді там не було нічого. Але мені вдалося залучити кредит, купити обладнання і налагодити випуск води у PET-пляшках. Паралельно виготовляли кетчуп, майонез, гірчицю. В державі була безнадія, виробництво занепадало, «чорному імпорту» було складно протистояти, але ми піднялися. Так я пропрацював 4 роки.

— Невже вам знову захотілося змін?

— Атож. Я реально оцінив власні шанси й активно включився до виборів до Верховної Ради. Чому? По-перше, я знав, що серед 20 моїх конкурентів не було жодного бізнесмена. І моє гасло: «Зробив щось на виробництві, зроблю і в державі», — було виграним. По-друге, завдяки тому, що працював на виробництві і займався просуванням торгової марки, я добре знав, як «піарити».

— Секретами поділитесь? Упереддєнь парламентських виборів це знову актуально.

— Будь ласка. Я почав із того, що продумав і склав медіа-план. За два місяці до виборів я підписав угоди на рекламу на ТБ, радіо, газетах, склав зручний графік її виходу. Слідкував за рейтингами і соціологічними дослідженнями. До того ж я не вів кампанії «проти», я боровся «за» — за себе. Спочатку я був десь на останніх місцях. Тому я зробив таку піарівську акцію. Запустив до газети анонс статті під назвою «Невже Свирида кине на вибори сім вагонів майонезу?» Це було настільки правдоподібно, що вже наступного дня про це говорили всі. Конкуренти забули про себе, на кожному кроці згадували Свириду, звичайно, негативно, але тим самим все одно активно працювали «на мене». Я піднявся в рейтингу на 7 місце. Потім у тій газеті надрукували зі мною позитивне інтерв'ю, де про жодні вагони не йшлося. Я виграв у демократів Жулинського, Гудими, комуніста Гхиденка, керівника крайового НРУ Харченка і решти регіо-

нальних лідерів усіх партій.

— Але це були вже інші PR-технології, інші витрати на них, ніж на виборах до облради. Ви змінили романтику на прагматизм?

— Безумовно, я послуговався прагматичнішими категоріями. Моя романтика стала практикою, ще коли я пішов на державну посаду в ФДМУ. Тоді були абсолютно жорстокі реальності та дійсність, ми проводили непопулярні реформи, приймалися сотні управлінських рішень. Яка романтика? Але не думаю, що з

олігархи — радянське Політбюро? І тут я ставлю «на вид» демократам: а чому вони не можуть впливати на державні рішення, добровільно відмовляються від боротьби? Ну, сталося з Ющенком. Але йдіть, домовляйтеся, впливайте на ситуацію. Бо відсторонюватися в білих рукавичках — чи розумно сьогодні? Згадаймо 1918 рік: наступає армія Муравйова, а українська еліта між собою воює: Скоропадський з Петлюрою, Грушевський з Винниченком. Хто виграв? Програла державу. Ось і зараз: чи видуть демократи з ситуації з урядом на білому коні? Боюся, що це знову буде сірий вісключок або шкапа. А в Італії прем'єр Берлусконі — мало не офіційний мафіозі, Буш і Шредер — теж ставленики олігархів.

— Яке ж ваше політичне кредо?

— Я — політик. І вважаю, що поганий той солдат, який не мріє стати генералом. Можу нагадати й інше відоме прислів'я — про лежачий камінь. Для мене це неприйнятно. Моя мета — стати найкращим. Але я відрізняю мої «не мої» вчинки на шляху до цього. Якби я піддався тиску і проголосував би проти Ющенка, мене точно гризло б сумління.

— Від романтичних мрій щось залишилось?

— Моя романтична мрія дуже особиста — хочу мати сина.

— До речі, ви знайшли своє сімейне щастя?

— Ще у тому романтичному 90-му. На одному з пікетів — ми пікетували обком компартії — я й познайомився зі своєю майбутньою дружиною. Тоді ми стояли по різні боки барикади. Вона очолювала сектор агітації і пропаганди обкому комсомолу. Я ж говорив про репресії, голодомори, знищення комуністами цілих народів. Мені здалося, що тоді переміг я. А тепер я в усьому поступаюся дружині та двом нашим маленьким донечкам, — старшій з них 6 років, а молодшій лише 3 місяці.

— «Олігарх» Свирида добрий тато?

— Щодо олігарха, то я так і не добудував дім, живу в Луцьку в квартирі. Щотижня їду на роботу в Київ, а на вихідні до сім'ї. Люблю просту українську їжу, до якої мене привчила мама, і дуже люблю співати на весільних застілках у селі. А якщо казати про «добраго тата», то тут в мені дійсно прокинувся дар — розповідати дітям казки на сон. Щоправда, якісь модернізовані казки виходять. Якщо Колобок, то — на батареях, з моторчиком і з рукою на пружинці для самооборони...

Розмову вела
Олена БОНДАРЕНКО

УКРАЇНСЬКІ ГРОМАДЯНИ ВІРЯТЬ В. ЮЩЕНКУ І... ЗБРОЙНИМ СИЛАМ

Український інститут соціальних досліджень оприлюднив результати соціологічного опитування, що проводилося спільно з центром "Соціальний моніторинг" із 7 по 14 червня.

Опитали 2506 респондентів віком від 18 років в 24 областях країни, АР Крим та в Києві. І дізналися, що найбільше наш народ довіряє збройним силам — 59%, засобам масової інформації — 53% і релігійним організаціям — 45%. Натомість стабільно знижується довіра до Президента — з травня по грудень минулого року йому довіряли 32% опитаних, у березні 2001-го — 28%, у червні — 23%. Стабільно низький рівень довіри до Верховної Ради — 16%.

Вкотре підтвердив свій високий рейтинг экс-прем'єр Віктор Ющенко — 44%. При цьому директор інституту Олександр Яременко вважає: якщо сьогодні Віктор Андрійович оголосить про своє приєднання до якогось політичного об'єднання, то це спрацює лише на пониження рейтингу. Попри це, на думку О. Яременка:

— Віктор Ющенко сьогодні — це як наречена з дуже великим посагом.

Про це, але вже іншими показниками, знову ж таки свідчить опитування. На запитання "Якби на наступних виборах Віктор Ющенко очолив список політичної партії або блоку партій, чи проголосували б ви за цю партію або блок?" 72% мешканців Західного регіону країни відповіли "так", трохи менше — 63% — в Києві і 54% мешканців Централь-

ного регіону. Щоправда, экс-прем'єр не настільки популярний на сході та півдні. Там за блок, очолюваний ним, не проголосували б по 35% і 24% відповідно.

На другому-третьому місцях за рейтингом довіри — комуніст П. Симоненко і прогресивна соціалістка Н. Вітренко (по 18%), на четвертому — О. Мороз (14%). До всіх трьох політиків рівень довіри стабільно знижувався, починаючи з 1999-го року.

Респондентам пропонувалося відповісти, за яку партію чи блок вони проголосували б, якби вибори відбулися наступної неділі. Результати поки що невтішні для правих — за комуністів віддали б свої голоси 15%, а за блок ПРП—НРУ—УНР, а також "Батьківщину", Українську народну партію, "Собор" та КУН — 8%. За соціал-демократів проголосували б 6%, за партію зелених — 5%. Щоправда, у Західному регіоні комуністи здобули б усього 3%, тоді як праві — усі 24%. Найбільше голосів КПУ традиційно дав би Крим — 30%.

Але до виборів ще треба дожити, а сьогодні життя країни багато в чому залежить від нового уряду. Його голові А. Кінаху довіряють усього 16% і лише 9% вважають, що робота нового Кабміну буде успішнішою від попереднього. Зате 22% впевнені, що уряд Кінаха працюватиме гірше. 28% схиляються до думки, що робота уряду А. Кінаха буде приблизно такою ж, як і уряду В. Ющенка.

*Підготувала
Людмила ПУСТЕЛЬНИК*

У конгрес-холі Президент-отелю "Київський" минулої суботи 361 делегат зібрався на з'їзд партії "Реформи і порядок", аби визначити стратегію цієї впливової політичної течії та обрати голову, заступників і членів правління. Спочатку був продемонстрований фільм про історію партії, а це, на думку деяких аналітиків, непогана PR-кампанія. Віктор Пинзеник, виступаючи в залі, заявив, що "Ющенко — сильний лідер, єдиний політик, який здатний об'єднати демократичні та центристські сили, ліквідувати кланово-олігархічні

ВІКТОР ПИНЗЕНИК ЗНОВУ ОЧОЛИВ ПРП

нашарування". На думку Віктора Михайловича, ПРП — парламентська партія європейського зразка, а об'єднанню демократичних сил немає альтернативи. Після виступу пана Пинзеника в прямому ефірі із Зальцбурга (Австрія) був переданий виступ экс-прем'єра Віктора Ющенка, котрий заявив про готовність очолити праві і правоцентристські партії. "Успіху всім, хто з нами здійснить наш задум!" — цією фразою закінчив свій виступ Віктор Андрійович. Заступник голови УНР Іван Заєць зазначив, що вибори 2002 року — не просто вибори, а вибори політичного вектора країни і все від рішучості опозиції залежить — чи буде запроваджений латиноамериканський гібрид в Україні. Голова Київського осередку ПРП Володимир Бондаренко акцентував увагу присутніх на відсутності

партійної газети, яка, за словами Володимира Дмитровича, має бути не гіршою за ленінську "Іскру". На думку Бориса Тарасюка, ПРП має бути правоцентристською силою. Відсутність чіткої ідеології партії — це, безумовно, тільки її мінус.

Делегати обрали свого голову. Ним знову став Віктор Пинзеник. За нього проголосували 354 делегати. Заступниками стали Михайло Косів, Сергій Соболев, Володимир Філенко. Обрано також 25 членів правління.

По закінченні з'їзду його учасники мали змогу повечеряти в престижному ресторані, і один з них зізнався, що ця розкіш обійшлася приблизно в 100 гривень на кожного. То чи не краще було б ці гроші витратити на створення партійної газети?

Володимир МАЛІНІН

2 ЛИПНЯ 2001 РОКУ ТЕРНОПІЛЬ ВИБИЛА 3 КОЛІЇ «АКЦІЯ ГРОМАДСЬКОЇ НЕПОКОРИ»

Втім, про неї знали ще за тиждень. Відповідно і готувалися обидві сторони "конфлікту". Папу Римського у Києві та Львові супроводжували листівки "Не дозволиш нікому плямити ні слави, ні честі твоєї Нації", селами Тернопілля рейдували ініціативні групи непокори... Правоохоронці підтягували сили. Відразу одних заспокою, інших — розчарую: всенародне повстання не відбулося. Але починає тхнути горілим...

Отже. Об одинадцятій годині тридцять хвилин 2 липня до двох тисяч народу оточили тернопільську облдержадміністрацію, перекивши ходи і виходи. Люд кличе "на суд" керівників. Заступник голови обласної Якубишин піддається остракізму (відсилається пода-лі) розлюченим натовпом через "олігархічне й антинародне клеймо СДПУ(о)". Голови ОДА виголосили: "даємо годину на звільнення трьох заарештованих патріотів". Пополудні тисячний люд виводить з колії Тернопіль, заблокувавши тернопільську залізницю. Після тривалих народних дебатів з владою та правоохоронцями терміново й позапланово відбувається судове засідання. Розглядається клопотання про заміну запобіжного заходу "заарештованим патріотам".

Зрештою, на "кровопросякання" не наважуються. Присуд — звільнити хлопців. Громада по двогодинній "окупації" залишає залізничні шляхи і кілька сотень чоловік поруч "до наочного звільнення хлопців". СІЗОВська процедура затягується. Лише о 21.30 год звільнені разом із сотнями підтримки залишають вокзал. До суду?

Що ж то за "патріоти" і за що їх посадили? Нагадаємо: підставою восьмиденного ув'язнення 14 хлопців і півтора місячного ув'язнення ще

трьох членів місцевих молодіжних організацій (яких і звільняли 2 липня) стало свято 9 травня. За довідкою СБУ Верховній Раді від 24 травня 2001 року, "9 травня в м. Тернополі мали місце декілька епізодичних фізичних сутичок між членами КПУ та групами по 4-5 осіб... місцевих організацій "Тризуб", Молодіжного націоналістичного конгресу, Товариства студентів-католиків..." 15 травня з трибуни Верховної ради народний депутат В. Симонов заявив, що за організацію свята ветеранів "під червоними прапорами — символами тієї великої Перемоги... велика група молодих людей ("групи по 4-5 чоловік", як то стверджує СБУ) оточила колону... зваливши мене з ніг, били ногами як тільки хотіли... Розірвані червоні знамена, перекошені від люті обличчя, збиті з ніг люди, курячі яйця, розбиті на спинах та головах ветеранів, зірвані нагороди..." (стенограма виступу депутата). Депутат Сімонов упевнений, що "тут зароджується націонал-фашизм. Створені за військовим зразком формування проходять підготовку у спеціальному таборі, обмундировані та забезпечені харчами, носять погони з зірками із званням полковників".

Цікаво, що в результаті "биття ногами як тільки хочеться" депутат, за висновками судмедекспертів, отримав "судно розміром 6х4 м лівої кисті руки та два аналогічні ушкодження розміром 3,8х1,5 см гомілки правої ноги". Як і те, що "ніхто з ветеранів війни не потерпів, інші особи за медичною допомогою та до судово-медичних експертів не звертались" (з того ж повідомлення СБУ). А "наведені народним депутатом Симоновим В. Д. факти наружи на території об-

ласті напередодні Дня перемоги над погруддями Героїв Радянського Союзу не підтвердились..."

Як же "потерпілі ветерани"? У заяві Міністру внутрішніх справ Ю. Смирнову Всеукраїнського об'єднання ветеранів стверджується, що "жодного відношення до ветеранських організацій Тернопілля, а також до організації свята Дня перемоги представники КПУ на чолі з В. Симоновим не мали... Останній свідомо спровокував інцидент... Виражаючись нецензурною лайкою та вживаючи терміни "фашисти" та "нацисти", група комуністів вчинила побиття та нанесення тілесних ушкоджень представникам інших політичних організацій Тернопільщини залізними деревками, на яких були прикріплені червоні полотнища... Провокаційні листівки... принижували гідність колишніх воїнів УПА..."

Тернопільські "хвилювання" 2 липня спричинили зміну запобіжного заходу ув'язнення Андрія Стасишина, Павла Мішача та Юрія Шешукова, але цим інцидент не вичерпався. Попереду — суди. Можлива і чергова хвиля арештів "протестантів". Водночас того ж 2 липня представники молодіжних організацій "Тризуб" імені Степана Бандери, Молодіжного націоналістичного конгресу та "Самостійної України" на прес-конференції у Києві пояснили суди над своїми членами "антидержавністю влади".

— Якщо влада не реагує на легальні методи "діалогу" з народом, ми будемо розмовляти по-іншому, — заявив Голова Секретаріату "Тризуба" Юрій Сиротюк.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

А ПЛЮЩ УСЕ ДИВУЄТЬСЯ

(нотатки з прес-конференції від 2 липня 2001 р.)

Іван Плющ був, здавалося, в непоганому гуморі. Він розпочав прес-конференцію з власного прогнозу на врожай. Усе дивувалося, чому така погода видалася цього року. Від впливу погоди на збір зернових спікер плавно перейшов до погоди політичної. Він сказав, що нашим пересічним громадянам вже добряче набридли "чвари у верххх". Люди хочуть не декларованої, а справжньої злагоди. На жаль, влада ще не виконує до кінця своїх функцій, фінансова система часом тріщить, а викривлене розуміння демократії призводить до відсутності порядку.

Перше запитання до І. Плюща було про перспективи нового Закону про вибори народних депутатів. Спікер відповів — має відомості, що завтра чи післязавтра надійде відповідь од Президента з накладеним на прийнятий Закон вето. Однією з причин вето нібито називається фальсифікація тексту стенограми. І. Плющ дуже дивувався, як таке могло статися і нагадав, що він виступав за прийняття нового виборчого закону. Йому особисто подобається проект, запропонований ЦВК, який виправляє недоліки чинного закону. Спікер дав зрозуміти, що не бачить перспективи прийняття іншої виборчої системи, як змішаної з пропорцією 50% на 50%. Тому проект, запропонований ЦВК, ще стане у пригоді і парламентові: вдасться прийняти закон, кращий від чинного.

Журналісти порушили теми бюджету і Податкового Кодексу. Спікер зауважив: усі добре знають, що економіку в тінь заганяють високі податки. Всі без винятку вважають, що податкове законодавство треба вдосконалити, але, як це не дивно, віз і нині там. Тепер очевидно, що Податковий Кодекс скоро прийнятим не буде. Навіть так званий малий податковий кодекс. Прем'єр-міністр вважає, що уряд не встигне його підготувати і узгодити. Тому зараз ідеться про "латання" існуючого податкового законодавства, тобто про внесення змін і доповнень до чинних законів.

Розвиваючи означену тему, І. Плющ пояснив, що МВФ не висуває жодних ультиматумів щодо прийняття бюджету, але наполегливо рекомендує, щоб джерела надходжень мали під собою реальну базу, а не так як тепер: планували серйозні надходження від приватизації, а план приватизації не виконується. У такому разі МВФ рекомендує зняти пільги для

багатьох категорій юридичних та фізичних осіб.

Один із журналістів порушив питання про банк "Україна" і запитав, яке рішення може бути прийняте Верховною Радою, яка незабаром слухатиме питання про цей банк. І. Плющ висловив своє щире здивування, яким же це чином такий авторитетний банк міг збанкрутувати. Адже в банку ніхто вкрасти не може. "Вкрасти можна лише з бюджету," - сказав спікер.

Спікера запитали, як він оцінює недавню заяву Віктора Ющенка про його згоду очолити об'єднаний демократичний блок. І. Плющ двічі сказав, що це є виключно справою В. Ющенка, та додав, що він особисто йому нічого не радив, попри, як це не дивно, твердження газет. "Альтернативи об'єднання немає" - сказав спікер і перерахував партії, які могли б стати стрижнем широкого демократичного блоку. До них спікером було віднесено НДП, Аграрну партію, Партію регіонів та "Трудову Україну".

Спікер не зміг відповісти на питання, чи працює уряд А. Кінаха краще за уряд В. Ющенка, бо було б дивним робити висновки за місяць роботи. Проте відзначив намагання нового уряду краще взаємодіяти з парламентом і його комітетами.

Відповідаючи на запитання про можливий негативний вплив на роботу осінньої сесії нового наступу опозиції, про який вона щойно оголосила, І. Плющ висловив побажання, щоб усі політичні сили і всі депутати разом відсвяткували 10-річчя Незалежності, а вже потім проводили дискусії між собою.

Наприкінці прес-конференції І. Плющ підтвердив чутки, що уряд зараз розробляє документ, де просить імунітету на один рік. Це означає, що уряд збирається "вибити" постанову, на підставі якої він працюватиме і після того, як нинішнє скликання парламенту піде у відставку. І. Плющ також сказав, що Рада Європи дещо змінила своє ставлення до України, вважаючи, що Україна серйозно ставиться до своїх зобов'язань перед нею. Уже не йдеться про виключення і санкції, а йдеться про переговори і дискусії щодо змісту законів та проблем з їх прийняттям. Вести такі переговори доручено С. Гавришу та Р. Безсмертному, які вже збираються їхати до Страсбурга.

Юрій ГНАТКЕВИЧ

Центральне правління Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Тараса Шевченка з глибоким сумом сповіщає, що 3 липня ц. р. на 78-му році життя перестало битися серце великого патріота України, відомого вченого, Почесного голови Всеукраїнського товариства "Просвіта" **Гарчева Петра Івановича**. З перших днів незалежності України Петро Гарчев активно проводив культурно-просвітницьку роботу на теренах Криму. Постійно входив до керівного складу провідників Всеукраїнського товариства "Просвіта", а з 1995 року очолював Всеукраїнське об'єднання Товариства "Просвіта".

П. І. Гарчев, доктор історичних наук, професор, багато років працював у Таврійському університеті. Навколо нього гуртувалися викладачі та студенти, які послідовно відстоювали українську державність у Криму.

Від нас пішов просвітянин за покликом серця, визначний науковець, щирий патріот України, добра людина.

Вічна йому пам'ять і царство небесне!

*Центральне правління
ВУТ "Просвіта"*

Юлія Тимошенко, лідер партії «Батьківщина», йти з великої політики не збирається. Крім того, вона планує взяти участь у наступних президентських виборах, якщо демократичні сили погодяться висунути її кандидатуру. Юлія Володимирівна переконана, що однією з найцікавіших подій у житті країни є народження опозиції та її ефективна робота. У цьому вона зізналася в конфіденційній розмові з нашим кореспондентом.

— **Юліє Володимирівно, чи не здається Вам, що Вас весь час використовують для того, щоб розколотися опозицію?**

— Розколу опозиції не існує, вона монолітна, і всі реально опозиційні сили увійшли до штабу по проведенню референдуму, ведеться плідна робота, аби цей задум було втілено в життя. Референдум розколотися опозицію не може. Цю сенсацію підготовлено в надрах Адміністрації Президента, вона нав'язується нам через ЗМІ, які контролюються оточенням Леоніда Кучми. Класично референдум повинен сконсолідувати націю для досягнення конституційного рішення, що може змінити всі пропорції розвитку країни на краще.

— **А хто в Україні є опозицією?**

— Сьогодні всі опозиційні до нинішнього режиму сили увійшли до Форуму національного порятунку. Це задекларовано, створена ціла система, і той, хто бажає в цьому переконатися, може проаналізувати його склад: це партії «Батьківщина», «Собор», Соціалістична, первинні організації Руху, ПРП та дуже багато інших політичних течій та громадських організацій. В Україні, на мій погляд, народилася не ліга, а демократична опозиція, яка буде щодня посиллятися та набувати для суспільства чіткого змісту.

— **Чи може стати ФНП передвиборною технологією?**

— Форум виборює зняття людей, які уособлюють режим, ставить перед собою головну мету: приведення до влади тих політичних сил, які перебувають в конструктивній опозиції до влади. Насамперед, це єднання для досягнення конкретного результату і шлях до нього. Передвиборна технологія — вузьке та нецікаве поняття. Цікавим є інше — народження опозиції, її ефективна робота.

— **Як ви оцінюєте голосування Соціалістичної фракції за кандидатуру Анатолія Кінаха? Чи підкреслює це той факт, що в моноліті з'явилася тріщина?**

— Категорично ні. Я сприймаю пояснення Олександра Мороза щодо обґрунтування його голосування. Зважаю, що він зруйнував плани Леоніда Кучми зробити з виборів Прем'єра «нову прем'єріаду», привести до влади не законно обраного Прем'єра, а виконуючого обов'язки, який був би підпорядкований виключно владі Президента. Тепер вони зруйновані, і думаю, що незабаром прогнози Олександра Олександровича зможемо проаналізувати: виправдаються чи ні. Все залежатиме від того, як буде працювати Анастолій Кирилович.

— **Чи можна комуністів вважати опозицією?**

— Ідеологічно так, бо ідеологія, яку сповідують комуністи, кардинально різниться від тієї, яку прово-

дить діюча влада. Але існує домовленість комуністів з Леонідом Кучмою, яка є взаємодією як для комуністів, так і для Леоніда Даниловича. Комуністи сьогодні оберігають Президента. Коли відбувався вотум з питань імпічменту, комуністи не додали десяти голосів, у той час, як за відставку уряду Віктора Ющенка проголосували в повному складі. Хоча ці події відбувалися в один день і не було такої можливості, аби група депутатів залишила залу Верховної ради. Це по-перше. По-друге, де-факто, комуністи зберігають силову машину Президента, а саме — Михайла Потебенюка, який виконує його злочинні доручення. Комуністи зняли уряд, який уперше почав втілювати в життя соціальні програми, які намагалися реалізувати комуністи. Для них важливо бути в центрі подій та дбати про свої власні інтереси, які нічого спільного не мають з інтересами держави.

— **Чи плануєте взяти участь у президентських виборах?**

— Про це поки що рано говорити. Демократичні сили висуватимуть одного кандидата і робитимуть усе можливе, аби той переміг. Це триватимуть консультації стосовно того, хто буде таким кандидатом. Мої амбіції не мають нічого визначального, і якщо потрібно шукати компромісів та підтримувати іншого кандидата, я буду його підтримувати.

— **Припустимо, вони висунуть Вашу кандидатуру...**

— Я з великим задоволенням цю довіру буду виправдовувати.

— **Ви вірите в пророцтво Павла Глоби, що наступним Президентом повинна бути жінка?**

— Хотілося б вірити в усі пророцтва, тому що дуже добре бачу чоловіків при владі. Вони набагато слабкіші, ніж жінки, набагато непередбачувальніші. Цинічні та прагматичні. Ці люди клопочуться своїми інтересами. Я просто запитую: чому в родині, де-факто, жінка є головою родини, як би там чоловік не намагався це змінити? Саме на плечі жінки покладена відповідальність за дітей, за облаштування умов життя родини. І мені здається, чим швидше ми оберемо Президентом особу прекрасної статі, тим швидше буде наведений порядок у країні. Проте завжди підкреслюю, що готова до компромісів для того, аби демократичні сили привели до влади свою людину.

— **Вас інколи називають Жанною д'Арк. Наскільки Ви готові повторити її долю?**

— Категорично не готова... (Сміється). А особливо кінець її долі мене не влаштовує, бо я і моя команда маємо достатньо сил, аби перемагати, а не палати на вогнищах.

— **Про Ваші багатства ходять легенди. Ви багата людина?**

— Це легенди. Це виключно легенди. Якщо генпрокуратура разом зі світовою спільнотою не знайшли жодного мого рахунку чи рахунків членів моєї родини, в той час, коли рахунки інших посадовців було знайдено, це свідчить про одне: їх не існує. А стосовно того, що пропаганда Президента та його оточення зробила з мене злочинця, що в суді доводитиму не виправдовуваннями, а рішеннями суддів, що це абсурд.

— **Спочатку Печерський районний суд приймає рішення про заміну запобіжного заходу арешту на звільнення з-під варті, потім міський скасовує це рішення, а Верховний вирішує справу на Вашу користь... Як Ви прокоментуєте ці події?**

— Все це боротьба влади, Президента та його оточення зі мною. На кожному етапі боротьби суспільство переконавалось, які судові органи є правосуддям, а які — замовні. Наприклад, Печерський суд, аби розібратися в обставинах мого арешту та обвинувачень, витратив на це три тижні, вислухавши всіх свідків, розібрався з усіма обставинами цієї справи, потім виніс правове рішення. Київський міський суд після потужної роботи, яку провів

Печерський, за 30 хвилин прийняв протилежне рішення, не вислухавши ані свідків, ані учасників процесу. Виніс таке рішення після виклику до Адміністрації Президента.

— **З якими обвинуваченнями Генпрокуратури погоджуєтесь?**

— Усі вони мають замовний характер, характер політичних репресій проти мене та моєї родини (а це теж проти мене!). Тому категорично ні з якими. Буду в суді доводити, що дії Генпрокуратури — політична розправа на замовлення Президента та його оточення.

— **Як вплинуло перебування в Лук'янівському слідчому ізоляторі на стан Вашого здоров'я?**

— На стан здоров'я вплинуло погано, але на психологічний — найкращим чином. Я загартувалася і тепер здатна вести боротьбу із злочинною владою, яка не в змозі керувати державою, на зовсім іншому рівні.

— **Як у сім'ї зреагували на Ваш арешт?**

— Родина страждала та страждає від таких дій влади. Вона мої дії підтримує, бо розуміє, що роблю велику справу. І якщо потрібні жертви моя та моєї родини, то я готова. Але цей шлях пройду до кінця.

— **Які умови перебування в слідчому ізоляторі?**

— Я не хочу лякати людей жалючими розповідями про тюрму, але умови не сумісні з умовами життя людини. Там перебувають люди, які не мають рідних та батьків. Деякі не можуть перебувати там за станом здоров'я, вони голодні, не отримують повноцінної медичної допомоги. Фактично позбавлені життя. Я вважаю, що утримання в СІЗО невинних та незасуджених, яких може потім виправдати суд, та ще при такому ставленні до арештантів — злочин проти людей.

— **У чому Вас обмежували?**

— У слідчому ізоляторі фактично немає їжі, і якщо люди не отримують якісь передачі, то можуть померти з голоду. Ту їжу, що пропонує СІЗО, їсти неможливо. Лікарську допомогу на належному рівні надати неможливо, бо не вистачає фахівців, а в медичному персоналу в наявності переважно тільки просторо-

чені ліки. Весь цивілізований світ створює арештантам хоча б якісь умови життя. У тому ізоляторі, де я перебувала, ніяких умов для життя не існує, а це жахливі речі. Тому, коли я прийду до влади (а я обов'язково прийду!), буду звертати увагу на те, як з людей знухаються без суду і слідства.

— **Чи була можливість спілкуватися з донькою, коли перебували в СІЗО?**

— Я не мала можливості ні з ким спілкуватися. Генпрокуратура відмовилася в побаченні всім моїм рідним та близьким. Моя донька попри все приїхала в Україну, на це був дозвіл. Коли дізналася про мій арешт, це для неї був великий стрес, який істотно вплинув на її здоров'я, але вона доросла людина і розуміє, який великий та тернистий той шлях, що маємо пройти. Відверто кажучи, нечесно працювати в політиці ніколи не зможу, і дитина б мене не підтримала, якщо б я шукала нечесні компроміси з владою для збереження особистого спокою і побудови особистого життя. Це не мій шлях, і я хотіла б, аби вона це зрозуміла. Я готова на жертви, але намагатимусь їх мінімізувати.

— **Яку освіту одержала ваша донька?**

— Вона навчалася у відомому Лондонському університеті LSE і за фахом — політик, філософ та економіст. Вона вже політик, отримала науковий ступінь магістра і може підкріплювати досвідом та знаннями нашу команду. Женья вже в Україні, і для мене дуже важливо, що моя донька не уявляє життя без батьківщини і буде в Україні за будь-яких обставин, так само, як і я.

— **Чи спокійні Ви за безпеку доньки?**

— Я не можу бути спокійною за безпеку доньки, бо вже були випадки, коли Прокуратура брутально запрошувала її на допити, не маючи на це ані права, ані підстав. Існує велика небезпека для всіх членів моєї родини, в тому числі і для доньки, але вона доросла дитина і нехай своє життя обирає самостійно. Сьогодні є багато молодих людей, студентів, і існують обставини, небезпечні для їхнього життя. Але вони

тут, і моя донька з ними.

— **Вона планує зайнятися бізнесом, як і її мати?**

— Вона займатиметься політикою, так само, як і її мати, тому що я не займаюся бізнесом уже давно.

— **Давайте, з Вашого дозволу, пригадаємо революційні часи 1917 року, як Ленін за допомогою преси зміг побудувати ідеологію, за допомогою якої багато безпритульних стали людьми, відданими своїй справі, захисниками вітчизни. Молодь, відверто кажучи, зараз деградує. Чи потрібна нам ідеологія для виховання підростаючого покоління?**

— Я неодноразово в своїх виступах наголошувала, що головний пріоритет в реформуванні України полягає сьогодні в створенні незалежних і потужних засобів масової інформації. Незалежних від влади, корпорацій, підприємців. ЗМІ не можуть залежати від корпорацій. У журналістів та бізнесменів зовсім різні інтереси. Я категорично проти того, аби корпорації через кишенькові ЗМІ, використовуючи потужні кошти, які заробили у великому бізнесі, руйнували та викривлювали свідомість людей, оскільки люди перестануть отримувати чітку та правдиву інформацію. Сьогодні у нас склалося невірне уявлення про ЗМІ. У нашій країні дуже багато талановитих журналістів. І єдиного, чого в них немає — це стартового капіталу, щоб при певному законодавчому забезпеченні заснувати свої ЗМІ, які б за таких умов могли писати правду. Нині вони фінансово незабезпечені, захищені від влади та корпорацій. І першочерговим заходом має бути створення спеціальних представницьких інституцій, які будуть представляти свої інтереси та бачення. Це великий комплекс проблем, які слід починати вирішувати. Але доти, доки при владі нинішній Президент та його оточення, що має кишенькові ЗМІ, говорити про головну реформу, котрої слід від них очікувати, неможливо.

Розмову вів
Володимир МАЛІНІН

РЕФЕРЕНДУМ І ВИБОРИ — ОДНОЧАСНО?

Лідер партії «Батьківщина» після тривалої перерви зустрілася з журналістами в УНІАН, щоб повідомити про чергові плани Форуму національного порятунку (ФНП).

Впровадженню недавню обома Рухами моду на формування широкої демократичної коаліції підхопив і ФНП — Юлія Тимошенко заявила, що очолюване нею об'єднання теж над такою коаліцією працює. Щоб на вибори йти блоком «не лівих демократичних сил». Хоч до УНР—ПРУ—ПРП Форум наразі не приєднується, але:

— Далі свою стратегію сформує Віктор Ющенко й залежно від того, як восени все це буде розгортатися, ми визначимось щодо співпраці.

Тим часом, як повідомила Юлія Володимирівна, «в адміністрації Президента сьогодні вже чітко розписані мажоритарні округи за певними кандидатами в депутати, губернатори аж до керівників всіх адміністративних регіональних структур. Всі замовні соціологічні служби отримали доручення протягом виборчої кампанії декларувати ті відсотки по партіях і блоках, які сплановані Президентом».

Тому ФНП зараз створює єдиний штаб паралельного підрахунку голосів на майбутніх парламентських виборах. Вже проведено переговори з міжнародними організаціями — спостерігачами на виборах.

— Майже одночасно з центральною виборчою комісією ми будемо мати паралельний підрахунок голосів на базі оригіналів протоколів з кожної виборчої дільниці, — підсумувала керівник «Батьківщини». — Це зведе фальсифікації до мінімуму.

Крім того, набирає обертів підготовка референдуму з дострокового припинення повноважень Леоніда

Кучми. За задумом керівництва ФНП референдум мав би відбуватися одночасно з виборами. На цьому шляху Форум уже пройшов через низку перешкод: весь адміністративний ресурс був зосереджений на тому, щоб не дати провести збори в регіонах («Доходило до того, що оголошували про нібито заміновані приміщення, в яких проводилися збори»). Але 150 зборів ініціативних груп по всій країні все-таки провели, всі протоколи передали до місцевих рад. Їх голови повинні були зареєструвати документи, що й було зроблено в Криму, майже в усіх областях Західної України, а ще — в Луганській, Житомирській, Полтавській, Кіровоградській та Чернігівській областях. Зате на Дніпропетровщині, Сумщині, в Запоріжжі та на Львівщині «брутальнейшим образом», як висловилися пані Тимошенко, поведуться місцеві керівники. В Сумах, наприклад, розпочато процес заборони «Батьківщини». У Львівській області після численних зборів жоден з протоколів не «пройшов криз бар'єр органів місцевого самоврядування».

— Водночас, документи 33 зборів вже надійшли до ЦВК, а цього більш, ніж достатньо, щоб починати в державі збір підписів за проведення референдуму, — вважає Юлія Володимирівна. — Бо сперечатися стосовно того, зареєстровані ініціативні групи чи ні, буде не ЦВК, а Верховний Суд України. А 41% населення готовий підписатися за референдум, це приблизно 13—15 мільйонів громадян, хоч потрібно всього 3 мільйони підписів. До вересня ми їх зберемо. Відтак залишиться подолати всього два етапи. Спочатку Президент повинен підписати указ стосовно дати проведення

референдуму. Я переконана, що у нього забракне для цього мужності, і Верховному Суду так само не вистачить її, щоб його примусити. Тому звернемося до Страсбурзького суду — його рішення керівники держави зобов'язані виконувати.

Одночасно в парламенті незабаром має розпочатися збір підписів за недовіру ЦВК — питання мали б внести до порядку денного. Оскільки:

— Центральна виборча комісія є 100-відсотково політично заангажованою, а її керівник Микола Рябець — таємний член СДПУ(о).

В політичній боротьбі Юлія Тимошенко також покладає надії на «Собор» і об'єднання «За правду». Стосовно ж співпраці з Олександром Морозом, то:

— Мороз формує свій блок, ми — свій.

На адресу керівника держави Юлія Володимирівна, як завжди, не пошкодувала «вишуканих» епітетів:

— В країні нема Президента — є його імітація. Поруч з Папою Римським Леонід Кучма мав жалюгідний вигляд. Мабуть, намагався провести з ним переговори стосовно скасування двох заповідей: не вкради і не вбий.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

Минуло десять років від часу заснування престижного Міжнародного кінофоруму слов'янських і православних народів «Золотий Вітязь». Кінофестиваль має широкий розголос у світі, серйозну оцінку відомих кіномитців і серйозні винагороди — «Золотий Вітязь», «Срібний Вітязь», «Бронзовий Вітязь».

Цього року кіномитці зібралися на свій Кінофорум у місті Тамбові.

Україну там було представлено кінофільмами: «Всім привіт!» (режисер і сценарист Дмитро Томашпольський); «На полі крові...» (режисер Ярослав Лупій, сценарій: Ярослав Лупій, Тетяна Моргунова); «Різдво, або Як гуцули ждали кінця світу» (автор сценарію і режисер Олесь Санін); «Зерно» (автор сценарію і режисер Олександр Гульковський); «Septer tiro» (автор сценарію і режисер Світлана Ільїнська); «Золотоверхий Київ» (режисер Лариса Сидорова, сценарист Наталя Околот); «Коло Ми» (автор проекту І. Гаврилюк, режисер Т. Золоєв); «Переведи мене через майдан» (автор сценарію і режисер Мурат Мамедов); «Доторк» (автор сценарію і режисер Ольга Самолєвська); «Весна» (автор сценарію і режисер Катерина Коваль); «І біс, і браво» (режисер Євгенія Євтушенко); «Сповідь перед життям. Костянтин Степанков» (режисер Алан Бадоев); «Ніч» (автор сценарію і режисер Анатолій Лавреншин); «Поганий, злий і ще зліший» (автор сценарію і режисер Володимир Дашук); «Чому сова уночі не спить?» (автор сценарію і режисер Євгеній Альохін); «Присутність» (режисер Олена Юзик); «Казка» (автор сценарію і режисер Оксана Черненко); «Нудьга» (автор сценарію і режисер Сергій Коток); «Тир» (режисер і сценарист Тарас Томенко)...

Міжнародний Кінофорум узяв собі мотто: «За моральні, християнські ідеали. За духовну сутність душі людської». В Кінофорумі взяли участь митці з Вірменії, Білорусі, Болгарії, Бразилії, Великобританії, Греції, Грузії, Італії, Казахстану, Канади, Латвії, Литви, Нідерландів, Польщі, Росії, Франції, Чехії, Югославії — Сербії, Сербської Республіки, Югославії — Чорногорії.

Безліч проблем, тематичне різном'я, гроно талантів і в основі — професіоналізм, прагнення зобразити життя і людину в усій її, передовсім людській сутності. Таке враження складається від думок, якими поділилися учасники Кінофоруму.

Слово Глави адміністрації Тамбовської області Олєгу Бетіну: «Сто сімдесят конкурсних фільмів, декілька сотень учасників майже із 20 країн світу, п'ять авторитетних міжнародних журі — зробили кінофорум слов'янських і православних народів однією з найскравіших по-

дій у духовно-культурному житті області Росії...»

Народна артистка України Раїса Недашківська у своєму привітанні учасникам побажала «...творити сердечний рай, допомогти людям перейти в епоху любові, гармонії, добра і краси, нести з собою радість, чистоту, нові надії, помисли і звершення...»

Але всіх думок учасників не переповісти читачам! Тому наш кореспондент звернувся до учасника Кінофоруму, голови Київської організації Національної Спілки письменників України, відомого кіносценариста і письменника Леоніда Васильовича Череватенка і попросив його відповісти на запитання.

Кор.: Шановний Леоніде Васильовичу! Безліч запитань до Вас: хочеться знати і загальне враження від Кінофоруму, і чим він відрізняється від попередніх, і про тенденції... Знаємо, в якій скруті перебуває український кінематограф. Але спочатку перше запитання — чи мала Україна якщо не своє обличчя, то бодай його обриси на цьому фестивалі?

Л. Ч.: Поза сумнівом, «Золотий Вітязь» дуже відрізняється від решти кінофестивалів — не тільки європейських, а й тих, що проводяться в Російській Федерації. По-перше, його й замислювали як фестиваль, що має підтримати слов'янські кінематографії, переважна більшість яких, не лише українська, перебуває в тяжкій скру-

рах фестивалю, так і з його трибун. Це мовиться про Україну як про державу. А от ставлення до українського кінематографа тут трохи не таке: тут переважають не стільки повага, скільки здивування і співчуття. Ніхто не може второпати, як велика європейська держава могла до такого жалюгідного стану довести свій кінематограф. Спроби щось пояснити наслідків не дають: співрозмовники не розуміють, як це всередині держави можуть діяти чинники, спрямовані супроти авторитету цієї держави? А національний кінематограф, як мало хто, сприяє поширенню відомостей про народ, його культуру й історію, звичай і вірування. От із цим у нас дуже кепсько. Це при тому, що таких фільмів чекають, більше того — вимагають, високо оцінюють, якщо ми їх представляємо, але що міг повідати про Україну, про українців російськомовний і цілком аматорський, хоча й профінансований, зокрема Міністерством культури та мистецтв, фільм Д. Томашпольського «Всім привіт!»? Кому потрібні — як в Україні, так і поза Україною — подібні кіноопуси? Я сам, живучи і працюючи в Україні, не до кінця розумію, навіщо витрачаються бюджетні кошти на фільми, які не мають жодного відношення до України, не розумію, навіщо Міністерство культури та мистецтв саме такі фільми посилає на Міжнародні кінофестивалі? Це для того, аби довести, що в нашій державі нічого українського немає? Я, між іншим, повторюю те, про що мене запитують колеги з інших, очевидно, більш розвинених країн. Мені здається, цьогорічна українська програма була просто скандальною, отже, слави чи поваги нам не додала.

Леонід Череватенко

ють колеги з інших, очевидно, більш розвинених країн. Мені здається, цьогорічна українська програма була просто скандальною, отже, слави чи поваги нам не додала.

Кор.: Назвіть, будь ласка, те краще, що представили українські кіномитці. Чи були відзначені наші кінострічки? Хто з акторів вирізнявся, запам'ятався Вам, у яких фільмах і ролях?

Л. Ч.: Я вже казав, що ставлення до нас вельми доброзичливе, і коли з'являються достойні українські фільми, їх належним чином відзначають. Скажімо, на попередніх фестивалях золоті нагороди здобули: фільм «Сповідь перед учителем» Р. Сергієнка, присвячений Олександрові Довженку та його учням, а також фільм А. Сириха про Івана Миколайчука. Цього ж року лишилися ми без почесних призів — і це відбиває реальний рівень кінопродукції, що її представила Україна. Ми з Тамбова привезли два

скромних дипломи: за відеофільм «Переведи мене через майдан» М. Мамедова і студентську роботу Є. Альохіна «Чому сова уночі не спить?» Ображатись, повторюю, немає жодних підстав, хіба що на самих себе.

Після всього викладеного вище, сподіваюся, нікого не здивує таке твердження: великих режисерів, сценаристів, акторів українське кіно цього разу не явило ані слов'янству, ані людству. Скажано зовсім не означає, що не існує видатних українських кіномитців — режисерів, сценаристів, операторів, акторів тощо. Річ у тому, що внаслідок об'єктивних, мовляв, причин талановиті митці, як правило, не затримувалися в українському кіно: все, що було неприйнятне для тоталітарного режиму, нещадно переслідувалося й виганялося з України. Через що витиснуті з батьківщини, приречені вдома на безробіття українці перетікали, перебігали, передискоковувалися в кінематографії сусідніх радянських республік, передусім російську та білоруську. От і на цьому кінофестивалі Гран-прі завоював білоруський фільм «У серпні 44-го ...» режисера М. Пташук, який розпочинав свій творчий шлях на Одеській кіностудії, а серед головних виконавців бачимо колишнього чернігівця О. Петренка. Заповітною мрією якого є, до речі, Тарас Бульба: про це пан Олексій неодноразово заявляв у пресі, навіть зіграв був епізод страсти старого Бульби у відеофільмі. Але боюсь, що так і не виконає він цієї ролі: надто впливові сили задіяно, щоб знамениту повість М. Гоголя не було екранізовано. Пригадаймо: ще до війни за неї брався О. Довженко, в 60-ті роки хотів зняти «Бульбу» С. Бондарчук, нині з цією ідеєю носиться В. Гресь, — і завжди щось і хтось цьому задумові стає на заваді. От і поміркуюмо: випадковість це чи законормірність? Чому, приміром, не знаходиться коштів на «Тараса Бульбу», але фінансуються ганебна «Роксолана» чи недолюблена «Чорна Рада»?

Кор.: Чи продовжується (і наскільки глибоко) традиція О. Довженка? Чи не втрачена привабливість українського поетичного кінематографа?

Л. Ч.: Ну, як будь-яке явище оригінальне, український поетичний кінематограф ніколи не втрачав і навряд чи втратить свою привабливість як для українців, так і для чужинців. Маєте рацію, О. Довженко був, є і, мабуть, довго ще залишиться фігурою знаковою: з його іменем пов'язані перші і найгучніші подолання перемоги українського кінематографа. Славетному митцеві багато чого вдалося, та ще більше йому не поталанило (не дозволили) зробити: не пощастило реалізувати найзаповітніших, найвеличніших своїх задумів (маю на увазі «Україну в огні» та «Повість полум'яних літ»). Та ще більшою трагедією видається мені те, що він, О. Довженко, не залишив по собі школи — Довженкової кіношколи. Йому, як ви знаєте, було заборонено жити і працювати в Україні. Поетичне кіно 60-х років пов'язане більше з постаттю С. Параджанова, ніж з особистістю О. Довженка: відмінність між заса-

дами першого і другого надто впадає в очі, щоб її не помітити чи обминути. Асоціальність поетичного мислення чи поведінки, наприклад,

Михайло Пташук

не належала до чеснот Олександра Петровича. Доказів це, либонь, не потребує, — досить перечитати його записники і щоденники. Якби О. Довженко не вилучили з українського кінопроцесу, нинішній стан українського кіно був би інший. Сьогодні ми споживаємо гіркі плоди свідомої чи несвідомої підміни понять: орієнтири сфальшовано. А ті, хто змагається нині за звання Довженкового найвірнішого учня, не лише завели українське кіно на узбіччя світового розвитку, а й витолочили довкола себе кінотериторію, аж вона перестала родити, радувати відкриттями. От і маємо «академіків» і «народних артистів України» з різними, часом сумнівними, заслугами перед українською культурою, а далі все невиразно і непевно: невідомо, хто підхопить естафету, понесе її далі в ХХІ столітті. Не підготували ми надійної української зміни: порозганяли, деморалізували, деякого задушили у пуп'янку. Я справді не уявляю собі, хто зніматиме українські фільми завтра? Охочі, припустимо, знайдуться, озвуться, але ж кінематограф — розвага дорога, витратна. Отже, бажано, щоб цим займалися не просто аматори, а професіонали. І в цьому аспекті «Золотий Вітязь» дає підстави для оптимізму: фестиваль збирає під свої прапори чимало симпатиків України, чимало вихідців з України. Вони ладні допомогти, готові простягнути руку в цій сутужній для нас ситуації, дехто висловлює бажання переїхати в Україну. Але, побоююсь, ми не скористаємося і цією нагодою, напевно, буде зроблено все, щоб ніхто сюди не повернувся і не перебрався. Кажу це, виходячи з багатолітніх спостережень над особливостями суспільної поведінки нашого кіносередовища: не вітають вони чесної конкуренції, воліють бігати, як за радянських часів, до начальства і «капати» на колег, відвойовуючи собі місце під сонцем. Але «Золотий Вітязь» — то все-таки шанс, конкретна можливість бодай щось змінити на краще.

Кор.: Хіба все на цьому кінофестивалі видається таким ідеальним? Невже Ви не помітили жодних вад чи недоладностей?

Л. Ч.: Без вад і недоладностей жодна справа не обходиться. Звісно, таке масштабне явище як Міжнародний кінофестиваль, що на нього з'їжджаються сотні учасників з десятків країн, несе у собі певні суперечності. Їх не може не бути, бо різними, несхожими сотворив нас Господь, і цю несхожість, неподібність маємо шанувати і цінувати.

Кадр із фільму
"У серпні 44-го..."

Скажімо, "Золотим Витязем" від дня його заснування опікується Московський Патріархат, надаючи як моральну, так і матеріальну допомогу в організації та проведенні фестивалю. Відповідно він впливає і на його спрямування, і на його ідеологію. Так от, коли ієрархи Московського Патріархату нагадують кінематографістам про те, що їхні твори мають відповідати десяти заповідям Христовим, я вітаю подібне втручання в кінопроцес. Якщо на те пішло, то ще раніше додумався до цього Ватикан, який почав скеровувати кінематографістів у русло католицького гуманізму. Наприклад, фільм Ф. Фелліні "Ночі Кабрії", хоч як дивно, було відзначено премією католицької церкви. Тобто — православ'є тут зафіксувалося десь на півстоліття. Але коли ті самі священники Московського Патріархату починають прокидати "розкольників", зокрема Українську Православну Церкву Київського патріархату, чи ганити Папу Івана Павла II за те, що він відвідав Україну, я гадаю, що вони помиляються і взагалі втручаються, куди не слід. Така моя думка, втім, музику замовляють вони.

Чи "Золотий Витязь" є шансом єдиним? Я цього не казав. Ще більшим шансом був би аналогічний кінофестиваль, який би щороку відбувався в Україні: тут ми були б господарі. Отже, могли б рішучіше впливати на перебіг подій. Але як про це мріяти, говорити, якщо ми ніяк не спроможемося на внутрішній, Всеукраїнський кінофестиваль, що мав би підбити підсумки першого десятиліття на ниві кінематографічній! Здається, нічого такого навіть не проектується. Може, тому, що унаочнюються тоді невтішні, плачевні результати, і комусь же доведеться відповідати за все це?

Кор.: Оскільки престиж держави та її культури залежить ще й від участі в подібних кінофорумах, то скажіть, будь ласка, що треба робити, щоб і наш кінематограф зрештою зазвучав у світі? Як у Вас є претензії до владних структур, до тих посадових осіб, від яких залежить нинішнє становище українського кінематографа?

Л. Ч.: Ви правильно висловилися: кінематограф є обличчям держави, яке вона показує всьому світові. Це обличчя може бути або привабливим, або непривабливим, але воно повинно бути. На сьогодні Україна його втратила, світ нас не помічає, бо нічого не знає про Україну. І найстрашніше: нічого не знає про Україну сьогоднішній український глядач, якого й далі загодовують американськими та російськими третьорозрядними кінопідробками, що, немов бур'яни, глушать, забивають паростки національної гідності і гордості, насамперед у свідомості молодого покоління. А від того, як буде поводитися, що думати,

кого любити і кого ненавидіти молоді покоління, залежатиме і доля української державності. Гадаєте, випадково телеканали щодня вивергають на споживачів тележуйки отих довгоносики, кроликів, мамандистів, Верок Сердючок, одеських джентльменів, чи це робиться зумисне, за певним — нехитрим, але дійовим — планом? Я більше схиляюся до другого варіанта. Все робиться для того, щоб роззброїти Україну й українців не лише мілітарно, а й духовно: прищеплюється почуття меншовартості, неповаги, а то й ненависті до всього українського. Запитаєте: навіщо? Відповідь очевидна: щоб усіх нас обернути на бидло, адже з бидлом упоратися легше. Насипте йому ріденької юшки, налийте чарчину, покажіть порнуху чи тріллер — і женіть куди завгодно: в банду, в бердоль, в заокеанську шахту, в легіон найманців. Аби не залишилися на своїй землі, не думалися її любити чи боронити. Земля добряча, родюча — придасться комусь удатнішому й мудрішому, себто спритнішому, хитрішому й підступнішому. Над цим думають, над цим працюють. Гадаєте, випадково аж у стількох російських фільмах об'явився отой самий хахол-мазниця: з довгелезими вусами, з обвислим пюзом, у вишиваній сорочці — і з цим ганебним (жлобським!) фриквативним "ге"? І то вже добре, коли цей персонаж лише висміюється, паплюжиться, так би мовити, словесно! Бо вже пропунали з російським фільму "Брат-2" і заклики "мочити хахолів", за порадою В. Путіна, в сортирі, і вже "мочать"! До речі, цей фільм не лише в Росії мав неабиякий успіх: Україна його теж охоче показувала — і по каналу "І+І", і в кінопрокаті. Деякі київські кінотеатри (наприклад, "Кінопанорама") приурочила його показ до чергової річниці Незалежності. Української Незалежності. А не російської! Спілка письменників звернулася з листом до О. Омелченка: як це пояснити? Пояснив начальник Головного управління культури О. Биструшкін: демонструється і демонструватиметься, бо фільм "Брат-2" дістав дозвіл Міністерства культури і мистецтв! Он як все законно і закономірно!

Я особисто певні надії покладаю на нового Міністра: вірю, що Ю. Богущийкий не зніматиметься в кінофільмах і не виконуватиме головні ролі в бенефісних виставах, а займатиметься тим, чим і має займатися керівник такого складного відомства. А саме — наведе порядок і заходиться чистити нарешті авгієві стайні українського занехаяного кінематографа. І придивиться пильніше: хто за що відповідає, хто чого не вміє.

**Розмову вів
Василь ОСАДЧИЙ**

...І БУДУТЬ ЛЮДЕ НА ЗЕМЛІ

Образ Шевченка в сучасній драматургії: європейський контекст

Театральне мистецтво та драматургія України на межі століть представляють найрізноманітніші типи і жанри п'єс і вистав, присвячених Шевченкові. І тут ніякої випадковості немає — з одного боку митці намагаються нині глибинно-пружно відтворити цю могутню постать титана, з іншого — чимало таких, що хочуть приземлити, віднайти справді якісь слабкі сторони в характері чи душі Тараса, прополоскати білизну, аби видати себе за об'єктивного критика чи історика, суддю сценічної культури. Театрів в Україні нині налічується понад сотню, серед них є Національні, академічні, експериментальні, студійні, навчальні, муніципальні, молодіжні, — і якщо придивитися до їх репертуарної афіші, то відразу впадає в око й строкатість тих спектаклів, у яких йдеться саме про Кобзаря, його тодішнє оточення, труди і дні, друзів та недругів. Переважають ті види, які являють собою інсценізації його поетичних рядків, композицій чи театральні монтажні, мотиви з творчості, авангардні сучасні п'єси, в основу яких покладені нерідко спогади, листи, щоденники, навіть «Буквар». Різбитися й сучасна модернова п'єса, в основі якої теж лежить Шевченківська тема. Майже нікому з авторів не можна закинути забуття текстових чи смислових багатств митцевої спадщини, його життєпису, народних переказів, оповідань, згадок, навіть анекдотів про нього. Не все це знайшло художнє опрацювання, але спроби варті підтримки.

Обшир таких творів значний: за період 1999—2001 рр. одержали сценічну інтерпретацію 34 п'єси у найрізноманітніших регіонах Вітчизни. Перед веде автентична драма «Назар Стодоля» із знаменитими «Вечорницями» Петра Ніщинського — твір мудрий, сповнений метафоричних кодів, нестаріючий та нев'янучий в своєму ідейно-тематичному розгалуженні. А далі основним залишається історико-біографічний жанр, який нині дуже полюбляє весь європейський театр. Українська ніша у ньому — найперше п'єси про Тараса — розмаїті, алегоричні чи романтично-ліричні, символічні, але історія у них — тло, той наріжний камінь, що тримає усю драматургічну будову. Структурна основа, ідейно-тематичне розгалуження сюжетних ліній, живописання індивідуальними характерами, і, насамперед, неординарний образ Поета дають підставу резюмувати, що сучасна українська історико-біографічна драма справді поволі освоює багаті традиції цього світового жанру, гарно започаткованого ще наприкінці XIX ст. у Франції та Німеччині, який тепер у нас уже має не тільки високі набутки, а й широку палітру, якісну результативність, художні досягнення.

І ми, в міру художніх сил та можливостей, також входимо у цей простір з драматургічними творами про самовідданого сина, незламного та нескореного. Такими у перші дні XXI ст. видаються соціальна трагедія «Шлях на Берестечко» О. Смика, «І серцем лину на Україну» К. Пивоварова, «Оголена шабля Богдана» В. Остапова, «Тарас» Б. Стельмаха, «Останнє кохання» В. Канівця. З позицій сьогодення та із застосуванням найсучасніших зображально-виражальних засобів проінтерпретувала театральна режисура й «Гайдамаки» за Т. Шевченком, «Пророк» І. Кочерги, «Напередодні» Л. Старицької-Черняхівської, «Здавалося б, одне лиш слово...» А. Малишка, а також віднайдену в імперських цензурних архівах історичну драму «Гонта в Умані» М. Гайдамаки, на якій значиться «к представлению неудобна», а в ній було вперше введено

якраз постать самого Поета. У ці дні повертається з-за океану також і історична драма З. Тарнавського «Тарас Шевченко», яка, до речі, більше відома в Америці, а її поставив свого часу і навіть зіграв Дубельта всесвітньо відомий режисер Володимир Блавацький у театрі «Заграда». Жаль, що все це призбулося.

Художньо-мистецькою ознакою нинішніх п'єс стало те, що на відміну від багатьох попередніх, особливо 30—80-х рр. XX ст., доміантними засобами стали метафоричність, сценічна аналогія чи мистецьке порівняння, де за певною історичною деталлю фіксується цікаве своєрідне соціальне явище, факт чи подія. Особливо вартисним є виведення цілого пласту неповторних у діях, смислових за вчинками народних характерів — хлібодарів, селян, чий мозолисті руки й тепер годують хлібом кожного з нас і чия щиросердність вражає світову спільноту, а про них дуже щиро говорив Тарас. Психологічно викінчені та логічно завершені у внутрішньому офарбленні, такі хлібороби віддзеркалюють минуле й сучасне України з її неперевірено-вмілим аграрним потенціалом, репрезентують себе мудрецами від землі. Серед таких стали, передусім, нині поновлені «Стіна» Ю. Щербача про стосунки Тараса з Варварою Репніною, «Поет на Голгофі» В. Шевчука про страдницький й згорьовані Шевченкові дороги, «Сліпий» В. Гримича, в основі якої лежить славнозвісна поема, «Шлях» З. Сагалова та О. Беляцького, де відображені дитинство, юність та зрілість Майстра, його справжня народна невмирущість.

Жанр історико-біографічної драми в Україні протягом XX ст. неодноразово змінювався, бруднився, піддавався різношерстим ідеологічним впливам; мінялося й ставлення до Шевченка, нерідко з'являлася кон'юктурність, підатковка фактів або їх навісисне замовчування, пропускалися або просто відфутболювалися оригінальні життєві моменти, часточки його серця, ставлення до людей, особливо жіноцтва. Врешті-решт надовго запанував і стереотип на сцені — чорна смушкова шапка, довгі вуса, широкі вилиці, кожух, а тим часом, за свідченням усіх вітчизняних та зарубіжних очевидців, Тарас мав завжди гарний інтелектуальний вигляд і до кінця свого життя красиво вдягався, був добрим, щиросердним, умів відгукнутися на будь-яке прохання, знав кілька іноземних мов, розмовляв з К. Брюловим та З. Сераковським тільки їхніми мовами, вправно володів пензлем. Ну й що з того, як тепер цинічно закидають, що любив випити. Це було тільки після повернення з солдатів, тож варто згадати і долю Федора Достоєвського — це людські трагедії.

Отож такі драматурги надміру колись із цього приводу фальшивили у створенні хитро надуманих ситуацій, а стосовно героя вводили багато прикрих випадковостей, домислів, вигадок і навіть побрехеньок, вбраних у драматургічну вишиванку. І лише у 90-х рр. почали відходити від такої хуторянської запрограмованості, побачили за Тарасом розтерзану, понівечену, доведену до злидарства багату українську землю, геніальність думок, їх мудрість і пророцтво.

Та ще все-таки тримається в театрі і зараз атрибутика — Кобзар з бандурою у фіналі, якісь слізливості обставини, що супроводжуються музичним наддиром — цього не уникнув і режисер Ф. Стригун у театрі ім. М. Заньковецької (Львів), коли ставив «Гайдамаки».

Тепер риси характеру героя, подібно до шпильових месників, здебільшого ґрунтуються не тільки

на відтворенні тодішніх ознак часу чи певних історичних деталей, конкретизації натури головного героя — безкомпромісного, чесного і чистого перед усіма нами, Богом, його здатність до самоаналізу та контролю над сказаним чи зробленим на користь Вітчизни, з того простого селянина, якого вічно гнули до землі.

Таким бачимо Поета на сцені театрів Чернівців, Кіровограда, Луганська, Миколаєва, Дніпропетровська, Сум, Донецька. Не відстають і драматурги.

От В. Канівець в «Останньому коханні» розробляє складні стосунки Тараса з Ликерою Полусмаковою і пробає розібратися, чому деякі українські інтелігенти, котрі оточували Поета, присягалися на вірність народові, а насправді в своїх щоденних ділах та творіннях виявлялися страшними кріпосниками. Вихваляючи Шевченка, вони ні на хвилину не забували його походження, не прощали йому братання із прибитим горем селянином. А Василь Остапов в «Оголений шабля Богдана» виводить борця опосередковано, бо в основному йдеться в драмі про перебування Богдана Хмельницького на Поділлі, де Шевченко, ходячи Богдановими слідами, відвідує подільських шевців, котрі шили гарне взуття козакам. І в одній з хат його просять, аби він побудує до тих пір, поки йому пошиють сап'янові чоботи, легкі, щоб добре ходилося по землі й довго у них ряст топтав. Богдан Стельмах у драмі «Тарас» використовує асоціативність, аби відтворити нелегку долю дитини в суспільстві пригноблення. Мотив цей — з поезії «І золотий й дорогий». І найціннішою ознакою цієї драми стало те, що в молоді роки підліток Тарас одержав від селян імпульс до художньої творчості, індивідуального бачення соціальних суперечностей дійсності, вміння критично аналізувати кожен зроблений вчинок, ще перебуваючи на селі у наймах, а потім козачком у Вільно.

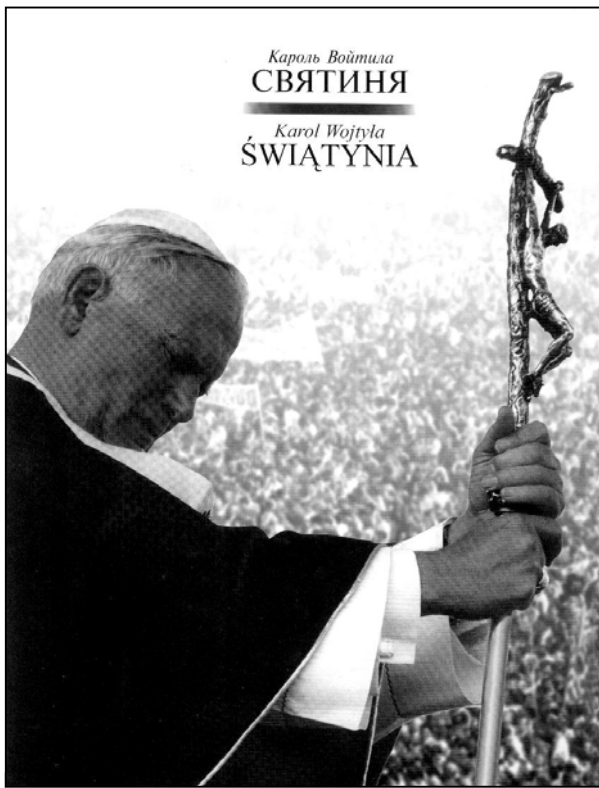
Сучасна світова історико-біографічна драма долю людини пов'язує із внутрішнім душевним станом, адже звідси випливають джерела її повсякденної дійсності (П. Вайс, Ф. Дюренмат, Д. Ковачевич, В. Гавел, А. Мілер). Тож і сучасна українська драматургія починає по-справжньому освоювати ці художні параметри, показуючи реальний світ історичного героя, його життєпис без лакування та збіднення. Тобто персонаж вибудовується таким, яким він був у реальній конкретній дійсності, з усіма своїми якостями та негараздами, самотністю й вадами.

Отже й сучасний український театр, беручи до постановки такі п'єси, а особливо ті, що стосуються постаті Шевченка, набирає форм оновлення, творчо збагачується європейськими набутками і при цьому нерідко здобуває принциповий успіх. Однак минуле дається взнаки ще й тепер, бо навіть «Катерина» М. Аркаса інтерпретується архайчно, заземлено, нецікаво, а вона ж таїть у собі ключ мудрості, внутрішній Шевченківський код і ґрунт метафоричного шифру, високу трагедійну ознаку людей села, «чорніших чорної рілля».

Та й постать самого Поета, попри деякі сценічні досягнення, ще чекає все-таки свого драматурга в повному мистецькому виявленні і режисера, який зможе донести в усій повноті та довершеності драматичний шмат його долі як долі всього українського народу протягом віків. Нехай Бог помагає народженню такого драматурга і режисера, бо ж «будуть люди на землі» і образ Поета їм так необхідний.

Леонід БАРАБАН

ЕТИЧНІ УРОКИ ІВАНА ПАВЛА II НА ДНІПРОВИХ БЕРЕГАХ

Ця книга вийшла у світ до візиту Папи в Україну

Я паломник миру. Прийшов, щоб вклонитися вашим святиням, прийшов, щоб помолитися за вашу землю.

Іван Павло II

Візит Його святішності Папи Римського Івана Павла II в Україну — без перебільшення епохальна подія початку третього тисячоліття. І мова не про саме релігійне значення цього паломництва Глави Католицької Церкви до своїх вірних візантійсько-українсько-східного та латинсько-західного обрядів. Мова про добру волю знакової постаті XX століття. Він перед усім світом засвідчив, що не бачить майбутньої історії цивілізації поза участю в ній нашої держави.

Як відзначає світова преса, з часів Пія IX (1846—1878) Римські Папи впродовж майже цілого століття були буквальними “в'язнями Ватикану”, не полишаючи ні на крок палацово-храмового комплексу св. Апостола Петра у Вічному Місті. Рим лише у 1922 році вперше став свідком благословення народу із зовнішнього балкона собору св. Петра Папою Пієм XI.

Для римського єпископа, вікарія Ісуса Христа, спадкоємця князя апостолів, верховного первосвященника, патріарха Заходу, примаса Італії, архієпископа і митрополита Римської провінції, суверена Ватикану Його Святішності Івана Павла II (такий офіційний титул почесного гостя України) це 94-ий виїзд за кордон з державним візитом. Папа Римський давно став культовою фігурою для мільйонів віруючих. Понад мільярд католиків у всьому світі мають за найбільше щастя дістати Його благословення.

За справедливим визначенням Президента України Святіший Отець Іван Павло II — це унікальна постать, яка користується любов'ю й повагою, величезним авторитетом світової громадськості. Адже це Його голос піднімався на захист знедолених, страждених і нещасних. Як про визначну особистість сучасності, що була в епіцентрі масштабних подій, які змінили світовий порядок, на державному рівні мовилося про Папу Івана Павла II упродовж усього перебування Святішого Отця на українській землі.

Цей приїзд глави Ватикану на запрошення Президента України є не лише проявом поваги до молоді незалежної держави напередодні десятиріччя її Незалежності. Зовнішньополітичне значення цієї події політологи порівнюють, наприклад, із підготовкою кількох важливих самітів, адже до України привернуто увагу всього світу нарешті не в зв'язку з Чорнобилем, а з актом її святішого визнання як демократичної цивілізованої європейської країни.

Звичайно, хронічні гримаси нетерпимості з боку Московського Патріархату, що перебуває в канонічній єдності з Українською Православною Церквою, не могли не відгукнутися у сві-

тових мас-медіа зловтішним коментарем. Так, журнал “Тайм” “образно” зреагував на початок, з погляду ласого до сенсацій обивателя-журналіста, непрогнозованого візиту: “Папа ступив на українське мінке поле!”

Чого ж нам дивуватися: це закономірний журналістський чорний піар у відповідь на безпардонний виклик московського патріарха Алексія II — той у час відвідин Папою України вирушив до Білорусії, щоб демонструвати у Бресті свою братню любов до білоруського “бацьки”. Відомо, що цьому демаршу передувало січневе послання до Папи предстоятеля УПЦ митрополита Володимира із заявою, схваленою Собором Єпископів, про небажаність візиту Івана Павла II в Україну (чи не є це прямим втручанням Церкви у внутрішні справи Держави?!), про відмову від зустрічі та участі в програмі візиту представників УПЦ (МП). У травні та червні, замість відповіді на дружнє послання Папи, УПЦ, натхнене чи то своїм “професійним” московським керівництвом, котре взагалі жорстко протистоїть католицьким, чи провокаторами від ідеології, влаштувало нечисленні хресні ходи й демонстрації протесту проти візиту Папи Римського ортодоксального духовенства й віруючих, причому бурхливі пристрасті й далекі від релігійної “благості” неважливі гасла промовисто свідчили про політичний характер замовлення. Припустимо, що за цим стоять догмати новоствореного об'єднання “Шлях православних” (Союз православних братів), але шкода для УПЦ від візиту Папи в Україну значно менша, аніж закріплене в масовій свідомості роздратування мільйонів віруючих і просто демократично зорієнтованих атеїстів агресивністю протестуючих й зневаженням доброї волі, з якою Папа Римський робить честь нашій країні своїм апостольським візитом.

Хоч як там сталося з інерцією історичної нетерпимості УПЦ (МП), Іван Павло II дав уроки толерантності й високої культури цивілізованої людини третього тисячоліття перед усім світом.

Папа з трепетом паломника ступив на нашу землю — “батьківщину слов'янської цивілізації”. Він уважає для себе за честь “зустрітись з мешканцями країни, яка забезпечила для своїх громадян умови миру й спокою”.

— Вітаю землю, яка зазнала страждань та гніту, — сказав Святіший Отець до шанованої громади. — Я прибув до вас, як паломник миру, щоб вклонитися святиням вашої історії, просити заступництва у Бога для вашого майбутнього.

Якщо дорога до Бога лежить через ширість покаєння, то, зрештою, ми маємо пам'ятати, що Іван Павло II — 264-ий Папа Римський, але перший, хто вибачився за дії католиків щодо іновірців. Він вірить у могутній вітер, який потряс колись стіни Єрусалима. Він вірить, що молитва об'єднає людей тут, в Україні, де зустрічаються Схід і Захід, що заповідь Господа Ісуса Христа, який перед смертю молився за єдність християн, об'єднає в істині й любові дві церкви: “Щоб усі були одне, як ти, Отче, в мені, а я в Тобі”.

Це він, Іван Павло II, нагадує нам невідомі уроки нашої історії. “На жаль, у своєму виборі народи Європи не завжди були вірні християнським цінностям”. Важкі роки радянської диктатури, страшний голод у 30-ті роки, мільйони невинних людей, які загинули від нацистської навали і — перелом 1989 року — визволення від комуністичного режиму... Як істинний дипломат, він не говорить про знак Сатани, не дозволяє фальсифікацій на взірці інтернетівських з приводу його візиту в Україну й позицій католицизму (www.сайт православие.ru). Він волів би, щоб зникла в безвість стіна ворожості, непорозуміння між людьми, як та берлінська стіна, поваленню якої сприяв він не лише своїми молитвами та енцикліками. Адже його виступи не захист прав людини свідчили про послідовну принципову позицію. Це завдяки йому католицька церква реабілітувала Джордано Бруно, Галі-

лео Галілея і Яна Гуса, переглянула ставлення до інквізиції та до вчення Дарвіна.

Це саме він, Іван Павло II, став першим Папою, який здійснив візит у Білий Дім до президента Сполучених Штатів Америки, першим у новітній історії вдався до подорожі по Святій Землі. При Івані Павлі II Ватикан офіційно зняв з іудеїв обвинувачення у причетності до насильницької смерті Сина Божого (Папа назвав євреїв “старшими братами”).

1993 року Папа відвідав Литву, Латвію та Естонію. 1999-го — Грузію. Він зарекомендував себе не лише як душпастир, але і як політичний діяч, який попри стан здоров'я та вік, виявив дипломатичну готовність динамічно реагувати на ситуацію у світі на противагу ієрархам УПЦ (Московського патріархату).

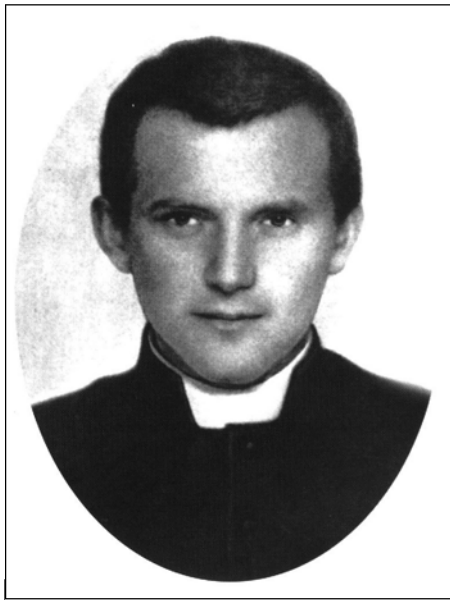
До Івана Павла II не було Папи Римського, який би відвідав гарячі точки планети (поїздка до Югославії), не було Папи, який би великодушно переступив поріг тюремної камери і простив убивцю, що стріляв у нього.

Не було Папи Римського, який володів вісьмома мовами і підключив Ватикан до супутникового телебачення, більше того, став героєм коміксів — здається, його біографію було викладено у веселих картинках.

Це він, Святіший Отець Іван Павло II (у миру — син поручника польської армії, філософ, артист, поет і богослов Кароль Войтила) доброю українською мовою — значно кращою, ніж у наших державців — промовляв до мільйонів українців, молився з ними і вільно цитував Володимира Мономаха, Григорія Сковороду й Тараса Шевченка.

“Усе минає, але Любов зостанеться. Усе минає, але не Бог і не Любов...”

Чоловік моєї доньки — православний, у кому змішані материнська білоруська та батькова болгарська кров, — слухав київську літургію Понтифіка на стадіоні “Чайка” з відкритим серцем. Адже етичні принципи поваги, терпимості, любові до ближнього — цінності, які проголошує Євангеліє, мають неперехідне, універсальне значення. Як висловився Апостольський нунциї в Україні архієпископ Миколай Етерович, їх приймають люди доброї волі незалежно від конфесійних

Поет Кароль Войтила

кордонів. “Сподіваюся, — сказав він, — що присутність Його Святішності, людини глибоко релігійної і водночас великого гуманіста, яка розуміє світ театру, складає вірші, виявляє свій релігійний досвід у різноманітних жанрах художньої виражальності, стимулюватиме кожного не покидати дороги пошуку, закликає Бога — ще не відомого їм, та значно ближчого, аніж люди часто навіть осмілюються уявляти”.

Отже, ці п'ять днів у червні 2001 року, коли нога Його Святості Папи Римського ступала українською землею Києва та Львова, коли в молитовній скорботі духовний Отець схилився перед нашими святинями і прахом мучеників у Биківні, перед пам'ятником жертвам голодомору й нацистського терору у Бабиному Яру, — ці п'ять днів увійшли в новітню історію етапною віхою, чи, як сказано в одній з енциклік Понтифіка, “ключовою подією цивілізації світу”.

Іван Павло II не оминає молитвою безвинні жертви Чорнобиля і нагадує нам, що

“наріжним каменем цивілізації має бути щось важливіше за технічний прогрес”. Для нього — це служіння Богові та його вірним. “Я прийшов, щоб служити, а не щоб мені прислужували”, — так з гідністю заявляв учорашній викладач філософії з перших днів свого понтифікату, перед очима всього світу.

“Яви прощення — збудуєш мир”, — засвідчує він кредо свого життя своїм достойним Божого Благословення вчинком у в'язничній камері свого (найманого?) вбивці турка Мехмета Алі Агзі — заблудлої на стежках Каїна вбогої душі.

— Чиніть опір спокусі використовувати владу для особистих чи групових інтересів... Тримайте серця близько до убогих... — апелює Його Святішність до можновладців України.

І закликає молодь, яку так щиро любить, аж починає радісним серцем співати в мікрофон зовсім по-молодечому, ніби перед своїми студентами, що називали його wuj (дядько — польськ.), щоб, ідучи слідами тих, хто віддав життя за високої людські ідеали, вони зберегли їх для цивілізації.

Майдан перед церквою Різдва Пресвятої Богородиці у Сихові був, без перебільшення, наелектризований екстазом юної віри й зливою добрих, ніби до рідного старого батька, почуттів. І що та реальна злива? — Просто вода, котра навіть не зволожує юних сердець, спраглих до омовення проповіддю Любо-ви.

— Не дайте сильним погубити людину, — вторить Папа Римський Володимирі Мономаху, а в болісних спогадах найсовісніших з нас постає вродливе усмінене обличчя Георгія Гонгадзе...

Цей тяжко хворий старий чоловік (у 1992 році Іван Павло II переніс онкооперацію, мав кілька інфарктів, страждає на прогресуючу хворобу Паркінсона) цілував нашу землю, піднесено йому українськими дітьми в кошику до трапу літака.

“Україна любить тебе”, — тисячами вуст скандували віруючі. А Він — за покликом Божої іскри Поет, з Божого благословення Святіший Отець і гуманіст, цитував нам нашого Шевченка: “Врага не буде, супостата, а буде Син, і буде Мати, і будуть люди на землі”, “Нема на світі України, немає другого Дніпра...” — Народе, що живеш на цій землі, не забувай цього... Нехай Господь благословить тебе, дорогий народе України, і нехай береже твою улюблену Батьківщину”.

Як афористично сказано: “Свята сакраментальна меса закінчилася. Починається меса нашого життя”.

Отже, слід бути достойними Божого благословення.

Він поїхав з України з Україною в серці. З пам'яттю про щирий прийом, з незабутніми враженнями, з певністю, що ця держава сприймається Європою і не буде відкинута на задвірки.

“До побачення, народе-друже!” — ці теплі слова Святішого Отця звучать як визнання людського обличчя нової України — України діалогу й приязні, братерства і спільної духовної праці.

Промінь світла хай падає в серця й просвітлює морок історії.

Кароль Войтила

Серед подарунків, які вручені були в Україні Папі Івану Павлу II, слід виокремити унікальне видання вибраних поезій Кароля Войтили “Святиня”. Ошатну, з любов'ю й добрим смаком ілюстровану книжку подаровано було Папі Римському, а згодом і президенту Польщі Олександру Квасневському Президентом України, як дар шани до Понтифіка і свідчення дружнього взаємозв'язку української та польської культури, їх спільний внесок до скарбниці світової духовності.

Упорядковане київським письменником Віктором Грабовським, ошатно оздоблене, ілюстроване фотографіями Кароля Войтили у польський період його життя і в ролі Папи Римського у Ватикані, фотоколажами з краєвидами Кракова, Львова та Києва й гербами міст, фрагментами шедеврів Мікеланджело, це видання здійснено видавництвом “Дніпро” у Києві. До слова, піроку тому “Дніпром” випущено унікальний мистецький календар на основі храмових розписів художника Миколи Стожонька (українське бароко), у який та-

І КАРОЛЯ ВОЙТИЛИ — НА «ДНІПРЯНСЬКИХ» ПОРОГАХ

кож залучено було, як «інтертекстуальний» прийом, цитати з живопису майстрів Відродження, та фотоальбом «Чорнобиль — поруч» (українською та англійською мовами).

Мабуть, Папі Римському й не треба знати, та бачить Бог: за часів, коли зруйнована культура в Україні й вітчизняні видавництва ледь животіють, «Дніпро» та його щирі шанувальники завдячують цими несподіваними перлинними спалахами епохальних видань винятково злагоджений праці решток самовідданого колективу колись могутнього видавничого концерну, а нині катастрофічного «Ти-

Кардинал римо-католицької церкви

таніка», що його спромоглося завдати собі на плечі нове керівництво (директор В. Войтович, заступник директора А. Чердаклі). Утім, як кажуть на наших маргінесах, за моє жито мене ж і бити!.. Століття минають, а в рідній ментальності заздрість, нашіптування і швидка розправа — звична річ.

Офіційні особи «оригінально» подякували новому директору за його подвижництво: неповний рік роботи, а вже три фінансові ревізії, що танцюють під дудку анонімних «зичливців» та «рецензентів», нервова шарпанина, наказ про звільнення. Цей «святковий іменний феєрверк» більш як півроку супроводжує кожне нове видання «Дніпра», вражаючи своєю задушливою піротехнікою людей, які героїчно поклали собі за обов'язок честі будь-що підняти окрадене попередниками видавництво з руїн.

Як писав молодий професор теології й викладач етики Кароль Войтила, «промінь світла хай пада в серця й просвітлює морок історії». А в тому мороці уроки етики, на жаль, зле, негаразд засвоюються нашими співвітчизниками. Будемо вірити духовним пастирям: мучеництво винагороджується Богом. Та чим же «винагороджується» криводухість?

Папа Римський з любов'ю й вдячністю прийняв цей дар нової України й оновленого «Дніпра». Адже в тих поетичних рядках і краєвидах його дитинства, молодості й зрілості, в ласкавих обіймах на фото з рано померлою матір'ю-українкою (маленькому Каролу не було ще й дев'яти років у час її смерті) — шлях його долі, і зрештою шляхетний девіз паломництва в Україну: ХРИСТОС — ДОРОГА ПРАВДА І ЖИТТЯ...

*Цей-бо світ, який має ввійти,
мов згоді, —
вкраде нас із того, що дане.
Зостанемося бідні й голі,
до того ж прозорі, мов скло,
Котре не тільки відсвічує — тне:
і такий розтятий світ
нехай зостанеться
під шмаганням сумлінь,
котрі огром святині обрали
собі за тло.*

1962 (3 вірша «Синод»)

Поет Віктор Грабовський — упорядник і перекладач віршів Кароля Войтили (Karol Wojtyła. Poezje wybrane. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. Warszawa, 1983). — правнуч передати триєдину сутність духовної палітри польського митця: Віра, Надія, Любов — та спрага ідеалу, що саяним світлом натхненної

молитви й зосередженістю філософського роздуму виповнює слово «Святини».

Задля достовірності й біографічної точності слід сказати читачеві, що літературне слово Кароля Войтили не є канонічною польською класикою. Студенти — колеги-філологи Ягеллонського університету не були в захопленні від «Бескидських балад» початківця. Та вже 1939 року Кароль Войтила написав концептуальну й напрохуд емоційну поему «Давид — ренесансовий псалтир». Ця цілковито професійна річ була присвячена покійній матері поета.

Можна вважати, що оточення студента Войтили було інтелектуально елітарним. З перших же років навчання він заприязнився з Тадеушом Квятковським, Войтехом Журковським, Тадеушем Голуєм, які згодом стали відомими письменниками. Він приєднався до експериментальної театральної групи «Studio 38», навіть грав у славнозвісній драмі Мар'яна Ніжинського «Місячний кавалер», а згодом у рапсодичному театрі Мечислава Котларчика. Кароль Войтила не цурався театального андеграунду — він був цілком сучасною, прогресивно налаштованою молододо людиною. Ці факти його життя, звісно, лишилися поза виданням «Дніпра» «Святиня», підпорядкованого ідеї візиту до України офіційної особи — Папи Римського Івана Павла II. Тому й з передмови В. Грабовського читач не довідається про атлетично загартованого юнака, що любив плавати на каное, грати у футбол, перепливати бурхливі річки, кататися на лижах, ходити з студентами в гори. Більше того, разом з іншими студентами Ягеллонського університету Кароль неоднораз бував у таборах військової підготовки. Як для Папи Римського, початок біографії досить унікальний, чи не так?..

Та не даремно такий блискучий поет, як Ігор Римарук, приклав свою редакторську руку до українського тексту й макетування збірки-альбому (Макет В. Мітченка. Художній редактор В. Баріба). І хоч як би зловтішалися «дорогі колеги» — самі занадто вайлуваті для того, щоб підняти таку «Святиню», нікому не вдається кинути брудну тінь на цей Храм Душі Великої Людини ХХ сторіччя, чия харизма й зболене сумління духовним світлом нещадно пронизувати-муть будь-який каламутний морок недобророзличливості й патологічної агресії.

«Любов сама врівноважує долю» — цьому камертону поетичного кредо Кароля Войтили В. Грабовський підпорядковував свою лаконічну прелюдію до видання.

«Хлопця з татранського села Чанец підстерігало чимало спокус — у вядовицькій гімназії, в Ягеллонському університеті, на театральному кону, де Каролу пророчили неабиякі успіхи. Та все ж він обрав урешті-решт... конспіраційну духовну семінарію в Кракові. А вже в грудні 1946 року рушив потягом до Катовіц, аби звідти дістатися Італії — студіювати теологію в Римі. Чимало містичного траплялося на цьому шляху, та, мабуть, не випадає поминути пророцтво о. Піо з кляштору капучинів у Сан-Джовані, почуте 1947 року: «Ти станеш папою! Але... бачу кров на церемоніальній сутані...»

В. Грабовський, наскільки це дозволяє обсяг, ідея макету і стислі строки підготовки видання, проводить читача духовними порогами осягнення польського автором світу й себе в світі через подолання сумнівів сумління (за Войтилою гостріше — «шмагання сумління») й важку працю пізнання. Вони єдині виводять до осяйного світла гармонійного життя особистість, що зазнала духовного очищення, навчившись жити за святими Заповідями.

Напевне ж, як у кожному випадку образної трансформації оригіналу, прагнучи уникнути буквализму, надто спокусливого у випадках перекладу верлібрів та речитативних монологів і псалмів, український перекладач дозволяє собі відступити від букви оригіналу, на його думку, виключно заради збереження Духу твору.

«Пам'ятаєш той віщий шлях, котрим досі бредеш без перерви?» — так приписує перекладач позірну понурість паломника ліричному герою Кароля Войтили. Натомість в оригіналі йдеться про перший крок (pierwszy), що йому прочанин вірний до останнього подиху. Datad idziesz — тобто йдеш послідовно, як істинно віруюча, натхненна метою душа, а не «бредеш», скажімо, з безвиході.

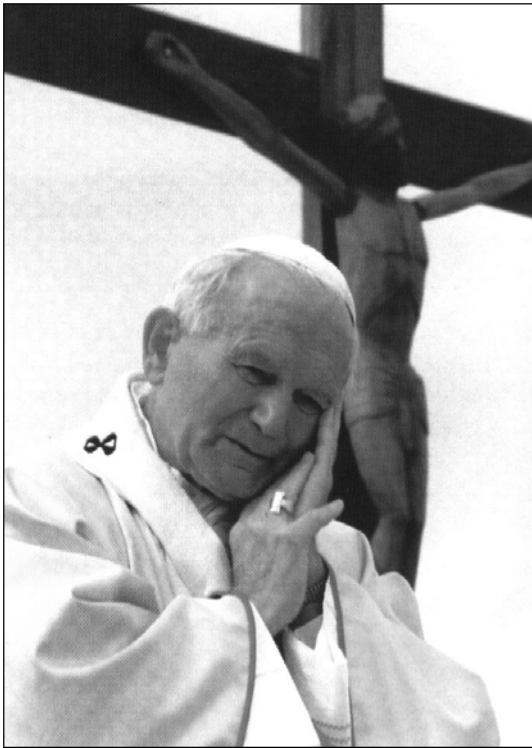
Може хіба що усмішку викликати україн-

ська мутагенна в перекладі трансформація Сина, який приходить до Матері (у Войтили), оберненого на «двійко синів» у Грабовського... Або купінарне «передсмак» — в українському тексті буквально за оригіналом, що граціозніше й точніше було б перекласти словом «передчуття». Тим паче, що йдеться справді про передчуття болю у вірші «Меланхолік». Тут концептуально у польського поета мовиться про те, що «реальність значно більш прекрасна, аніж болісна».

Або ще таке. Коли переклад потребує прозорого українського: «відсунути грозу справ, що насувається невимовимо настільки, щоб достатньо було просто діяти» (виділення моє — С. Й.), перекладача, певно, фонетичне потьмарення спокушає на музичну відповідність сумнівного неологізму: «щоб узятися просто за вчин» — by wystarczył zwyżajny czyn... Що це за «просто вчин» такий, читач мусить добре поміркувати, бо філософський трактат Кароля Войтили «Особа і вчинок» — це зовсім не про меланхоліків.

За східного бажання позловтішатися у будь-якому перекладі завжди можна знайти образ чи рядок, придатний до пародіювання. А коли ще добросовісний пародист сам не годе зробити пунтнього перекладу, йому й весілля — похорон! — у власному-бо оці й тріски не бачить!...

Тож, хоч я й писала дисертацію під керівництвом В. Коптілова саме з питань теорії й практики перекладу і саме з польської (кафедра слов'янської філології КДУ), я не хочу уподібнюватися до хвацьких рецензентів-кілерів від андеграунду чи «комісарів» та «ревізорів», насланих аж тричі за півроку на видавництво «Дніпро» адміністративними розпорядженнями чиновної установи. Не хочу приправляти ложкою дьогтю видання «Святині» Кароля Войтили, бо, віддала де-сять років редакторській роботі у (колись од-

Молитва Папи Римського

ному з найзаймаючіших і найпрестижніших в Україні) цьому видавництві, і знаю достеменно, який непростий, часом виснажливий шлях від задуму до рукопису, від рукопису — до книжки. Знаю це і як автор проекту унікального «Дніпрянського» альбому «Чорнобиль — поруч», що спричинився до надуманого фінансового скандалу з ініціативи підступних «дорогих колег».

Слід дуже-дуже не любити людей, як вміють працювати ініціативно, енергійно, повному динамічно й на совість в умовах повної руїни, до якої доведено «Дніпро» попереднім керівництвом, пограбоване, окрадене як історична культурна пам'ятка (!) — ущільнене-бо до двох поверхів спритними ділками прибуткового новітнього бізнесу «кав'ярня-бар-казино», — слід просто «клінічно зациклитися» на власній вавці, щоб не помічати того нового, самовідданого, доброго й прогресивного, що упродовж останнього виробничого року унаочнилося у виданнях «Дніпра». Того самого ушавленого нашого форпосту духовності, наразі обмілілого з

відомих причин, за якими антиукраїнський феномен нашої влади та сонний пересит «факірів на мент» байдужого до всього на світі, окрім власного черева, чиновництва. Втім, воно завжди було бичем і карою України. Може, тому на презентації «Святині» у Будинку вчених не чути було наших генералів од літератури?!

А якщо не в цьому річ — чого ж це неподобство — плюндрування осередку української культури, цькування людей, які служать їй і примножують її, не викликає протесту, а натомість братія кілерів-нашіптувачів і кілерів-борзописців (брутальна репліка М. Бри-ни на презентацію «Святині» у «Книжників-реву») безкарно глумиться над даром України та її Президента Людині Світу, духовній особі, польському митцю?!

«Поетична творчість Кароля Войтили (поодинокі публікації він підписував псевдонімом Анджей Явень) — органічне продовження його просвітницької діяльності, як і багаторічна праця у Люблінському католицькому університеті, де він, професор теології, очолював кафедру етики навіть у той час, коли був обраний на посаду кардинала. До речі, люблінська пора прикметна ще й академічною монографією «Особа і вчинок». 35 років тому згадана праця могла бути потратована як ворожа режимові, та не знайшлося у Польщі людини, котра б наважилася на це — чіткість і прозорість узагальнень, аргументувань, висновків, яснота світоглядної концепції обеззброювала навіть ворогів», — так Віктор Грабовський у передньому слові до видання «Святині» ніби випереджає етичним уроком обов'язкового пієтету до всього, що пов'язане з феноменом світового значення, — постаттю Його Святішості Папи Івана Павла II.

Думки про вітчизну, про матір, про смерть і релігію, про тяжку мозольну працю в каменоломні, яка врятувала Кароля Войтилу — студента-філолога другого курсу Ягеллонського університету від ув'язнення та депортації під час Другої світової війни, — такий далеко не повний спектр художнього світу книги «Святиня».

«Мисль — це дивовижний простір», — стверджує Кароль Войтила. Доходить «суті правд», щонайглибшої правди — чи годна людина своїми вчинками?! Проте слід прагнути цього, щоб, як Яків, уздріти Бога лице в лице.

Українське видання «Святині» — це вчинок з Божого благословення. Можеш зробити ліпше — зроби. Адже шлях до істини безкінечний. Зроби щось достойніше, але не поминай ім'я Господа всує разом з ім'ям нечистого. Тільки тому, хто годе на вчинок покаяння, даровано буде Прощення.

Людина «живої емоції», славетний поляк Іван Павло II знає з досвіду ще Кароля Войтили, що «між серцем і серцем та відстань, котру зазвичай проходять поволі». Думка, позбавлена почуття, своєю черствістю залишає на місці любові пустку. Від втрати глибини, від думки, яка може замордувати, ця пустка перетворюватиметься у прірву між серцями.

Такі етичні уроки Кароля Войтили розуміють поет і перекладач Віктор Грабовський, поет і редактор Ігор Римарук. Розуміє художник Віталій Мітченко і колектив ентузіастів, що залишилися вірними своєму видавництву, яке разом з Україною переживає важкі часи.

Не розуміють лише ті, для кого одіозний опальний новий директор Володимир Войтович — людина виняткової ініціативи, щиро віддана Україні, — чомусь більмом у оці...

«Дніпрова» «Святиня» долає анахронізм вітчизняних порогів і мігне поле злослів'я недругів. Вона знайшла вдячний прихисток на землі батьків Кароля Войтили у прекрасній благословенній Польщі і під небом Вічного Міста Риму, куди, як відомо, ведуть усі шляхи. Гадаю, що знайшла місце й у вдячному серці нашого недавнього гостя — Римського папи Івана Павла II.

Поспішайте ж на свято зустрічі з неперебутньою силою поетичного слова, могутнього Духу, втіленого на сторінках «Святині»! І не забудьмо в добрих давніх традиціях справжніх чемних українців вклонитися перекладачеві Віктору Грабовському і подякувати видавцям!

Світлана ЙОВЕНКО

ДУХОВНІ СПУСТОШЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ХХ СТ.

Мені не подобається часто вживаний нині термін “духовний геноцид”. Застосування терміну геноцид до явищ небіологічного характеру робить цей термін усього лиш гострою емоційною метафорою, яка – хоч це і парадоксально – не передає глибини трагізму і тривалості наслідків того, що пережив український народ у сфері духу і культури.

Геноцид – це винищення певного соціуму, а в переносному значенні – злочинна дія, після якої в певних сферах суспільного життя залишається “випалена земля”.

Те, що робилося в духовній сфері, мало інший характер. Випалювано не все, і випалені ділянки інтенсивно засаджувало – створювався новий біоценоз змішаного характеру. Тобто, духовність не знищували тотально, її знищували вибірково, а головне – підмінювали і змінювали, створювали нову духовність чи псевдодуховність, нам вільно її називати як завгодно, але влада її над поколіннями триває й досі, і це найстрашніше. А в добу утвердження і переможної експансії цієї “ нової духовності” вона уявлялася її adeptам як унесвіття і всевічна, як остаточне духовне визволення людства.

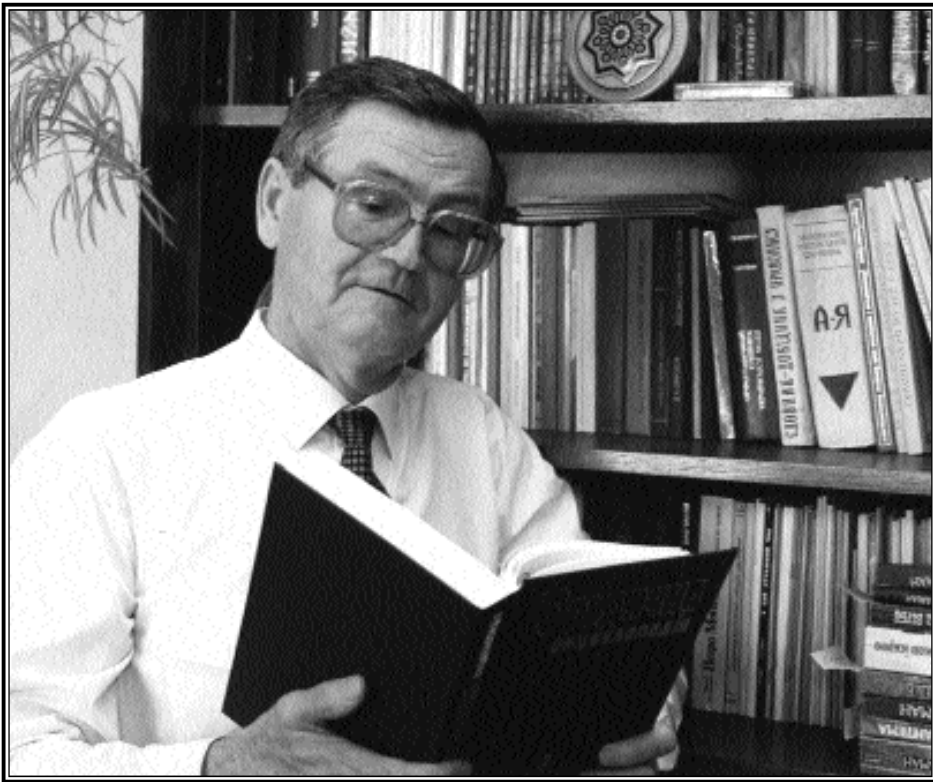
Отже, йдеться не про те, як розуміти ті або ті терміни й метафори, а про те, як розуміти історичний процес.

Усе ХІХ століття, особливо ж його друга половина і початок ХХ, пройшли від знаком гострої критики буржуазного суспільства і буржуазності взагалі, під знаком “зривання всіх і всіляких масок”. Це була критика в усіх аспектах – економічному, політичному, етичному, естетичному, – і з боку не лише соціалістів та анархістів усіх мастей, а й консерваторів, неоромантиків, релігійних мистиків, реформаторів, модерністів. На гребені цієї критики виникли такі екстремні енергії, як націонал-соціалізм і більшовизм. Особливо ж більшовизм підхопив і руйнівну силу викриття буржуазності, і екзальтовану мрію про нову духовність, мрію, яка дуже швидко матеріалізувалася в систему масових гіпнозів і тисків – ідеологічних, моральних, естетичних. І коли “старі” знищували задля “нового”, багатьом здавалося, що “старі” вже саме себе заперечило, а нове обіцяє вищу красу і вищу справедливість, – і не всім і не зразу ставала зрозумілою неадекватність, а потім і злочинність цієї підміни.

Ми сьогодні не маємо опису і аналізу цього драматичного світового процесу в усьому його спектрі. А без урахування світового контексту ми не зрозуміємо адекватно того, що діялося в Україні і в усьому СРСР у сфері духовності.

Візьмемо простий приклад. Події революції і силове встановлення радянської влади в Україні, Грузії, Вірменії, Казахстані, Якутії викликало розкол серед інтелігенції цих народів. Частина пішла в еміграцію, частина припинила, частина шукала співпраці з новою владою, а частина ентузіастично підхопила її ідеї. Так от, нині поведінка перших двох груп національно-інтелігентної інтерпретується як чесна і правильна, а поведінка двох останніх як безчесна або принаймні неправильна, гідна жалю, зумовлена примусом, не вільна, а отже, й внутрішньо фальшива. Мені вже багато разів доводилося заперечувати таке спрощене пояснення, але – “вотще”. І “вотще” звертаюся до прихильників такої версії з запитанням: добре, Тичина, Курбас, Куліш, Хвильовий, М.Бойчук, Тиціан Табідзе, Паоло Яшвілі, Георгій Леонідзе, Єгіше Чаренц, Аксель Бакунц, Платон Ойунський, Олексій Кулаковський, зрештою Горький, Маяковський, Сєсенін, Леонов і т.д., і т.д. – були в невольності, в “полоні”, ламалися під тиском. Але у якому полоні були і під яким тиском зламалися Ромен Роллан і Пабло Неруда, Луї Арагон і Пабло Пікассо, Бертольд Брехт і Мартін Андерсен Нексе, Андрій Упіт і Пятрас Цвірка, Монтвілла і Аугуст Якобсон, зрештою – ті англійські аристократи, які добровільно і принципово без винагороди надавали радянській розвідці найважливіші таємниці Заходу?

Мабуть, тут треба говорити про інший полон – полон ідеї. А чи досліджено хоча б параметри цього полону, не кажучи про тонкощі дії його атмосфери? До речі, тут виникає ще одне запитання: чому з того першого, радянського полону, полону подвійного – ідейного і інституційного, – стали вириватися раніше, бодай навіть у небуття (починаючи з Хвильов-

вого), а в полоні ідейному на Заході ще довго блаженствували? Втім, тут відповідь очевидніша.

Цим трохи полемічним вступом я хотів розширити тему (втім, і без того майже неосягну) і звернути увагу на деякі зігноровані її аспекти.

А тепер кілька тез уже безпосередньо на цю тему: як відбувався, які етапи проходив отой процес викорінювання одних і підсаджування інших елементів духовності, процес переродження духовності в Україні.

Починати цей довгий історичний ланцюг перетворень можна – умовно, звичайно, – з підпорядкування в ХІІ столітті української церкви Москві, що поступово змінювало її характер, відривало від українського життя, бюрократизувало її структуру; задовго до більшовиків церква застосувала дуже ефективний метод боротьби із сепаратизмом – “горизонтальну ротацію кадрів”; зрештою, стала основним, поряд із царською адміністрацією, агентом русифікації. У ХІХ ст. вона в переважній більшості була вже не носієм духовності, а носієм духовного гніту. Застерегаюся: говорю не про християнську релігію, а про московську церкву, і беру в свідки українську класичну літературу.

Паралельно відбувалася передислокація духовних сил, переміщення духовних потенціалів з Півдня на Північ. Цей процес з погляду фактичного описано в багатьох фундаментальних працях, але, мабуть, ще недостатньо проаналізовано з погляду чинників і мотивацій. Адже йдеться не тільки про типове імперське “вербування мізків”, а й про тонші механізми культурної самоконцентрації в центрах світового значення, про особистий вибір талановитих особистостей у пошуках ширшого простору для самореалізації, – особливо в добу, коли Україну перетворено остаточно на зневажену провінцію, а обов’язок служіння рідному народові ще не став дійовим стимулом для багатьох.

Елементом справді лінгвоцидної і культуроцидної політики царизму була довга низка актів заборонного характеру протягом ХІІІ і ХІХ століть. Вони відомі, але їх не знають і не хочуть знати ті, хто сьогодні веде шалену кампанію проти міфічної “українізації”.

А ось про один знаменний етап ідеологічного етноциду, який можна віднести й до духовного геноциду (якщо погодитись із цим терміном), ми й самі забуваємо. Маю на увазі ентузіастичну діяльність київського гурту “руських націоналістів”, “істинно русских людей” на початку ХХ ст. (Мушу попросити пробачення у етнічних росіян, і нагадати, що ті люди були не росіянами, а звичайними малоросами, з тих, про кого справедливо сказав В.Ленін: “иностранцы обычно переселивают по части истинно русского настроения”). Київські “русские” повели широким фронтом наступ на паростки українства, в київській же пресі викриваючи мазепинців і сепаратистів, висміюючи українську мову, мовляв, недолугі поту-

ги “разных Франков и Грушевских”, а в “научных” працях доводячи штучність української мови, безперспективність української культури і необхідність утвердження “єдиного (або: триєдиного) русского народа”, “єдиной (або: триєдиной) русской культуры”. Дивним чином ці замшілі тексти київських “русских националистов” через століття витягують і, навіть не провітривши, передрукують і використовують в українофобській пропаганді як московські слов’янолюби, так і київські “інтернаціоналісти”.

Ще одним ударом по українській духовності було тотальне знищення української громадянської і культурної інфраструктури в Галичині після її окупації російським військом у 1914-1915 роках. Це теж малознана сторінка української трагедії.

Терор проти української інтелігенції і навіть взагалі проти носіїв української мови здійснювали протягом 1918-19 років і денікінці, і червоні війська.

Але з остаточним утвердженням радянської влади, а власне, ще раніше – з 1919 року, другого приходу більшовиків, починається принципово інакша національна і культурна політика. Методи фізичної ліквідації культурних діячів тривають, але “впорядковуються”, трохи обмежуються – до “необхідного” мінімуму, а на перший план виходить перспективна національно-культурна програма як складова частина програми більшовизації України.

Тут треба враховувати, що в перші роки більшовизм перемігав і утверджувався на етосі соціальної і національної справедливості (в іпостасі інтернаціоналізму), всебічного заперечення спадщини царизму, в тому числі і Російської імперії як тюрми народів. Це мав бути плацдарм світової революції, в якій ударною силою були б колоніальні народи. Саме в цьому контексті можна зрозуміти українську політику більшовизму 20-х років; як і зусилля боротьбистів та націонал-комуністів максимально використати цю обставину; як і пафос української літератури і публіцистично-політичної думки, сконцентрований на ідеї будівництва могутньої індустріальної, культурно-самобутньої, в усіх відношеннях модерної України. Це була спроба національної самореалізації у формах, адекватних тодішній історичній реальності, і непростимою інтелектуальною убогістю є зведення цієї драми до колабораціонізму чи пристосуванства української інтелігенції.

Московський центр розумів ситуацію набагато краще, ніж нинішні переоцінювачі історії. Коли зникли останні надії на світову революцію і на перший план вийшло зміцнення великодержавного моноліту, – зростання національних еліт і національних культур, насамперед української, почало сприйматися як смертельна загроза. І вибірково сплановані репресії проти української інтелігенції приблизно від 1928 року починають переростати в масовий терор.

Я не буду тут наводити факти і цифри про

небачені в історії масштаби цього терору – все це описане вже в багатьох фундаментальних дослідженнях, створених і в діаспорі, і в пострадянській Україні. Тут я зміг би хіба що повторити загальновідоме.

Хочу лише звернути увагу на те, що терор здійснювався під потужним ідеологічним прикриттям і психологічною обробкою, що створювало атмосферу масової істерії, – а це було важливим елементом довготривалого спотворення духовності. Як і тактика в боротьбі з українською інтелігенцією: нацьковування одних груп на інші, використання спершу комуністичних вірних проти скептиків, потім заляканих проти вірних, потім новозавербованих проти “старих” і т.д. Усе це створювало таку психологічну, а отже, й духовну атмосферу в суспільстві, яка ставала базою формування нового типу інтелігента, позбавленого ідентичності і напрямів “підключеного” до струмків офіційної політики.

Глибокий і довготривалий деструктивний вплив на психіку і духовність народу мала добровільна або вимушена участь сотень тисяч, а може, і мільйонів українців у політичних кампаніях проти “ворогів народу” і в розкуркуленні, коли нерідко сусіди в сусідів вишукували зерно або стягали хустку з голови у виселюваної “куркульки” і не соромлячись ходили в чужих чоботях. І причини, і наслідки такої соціальної поведінки ще мало досліджені в нашій етно- і соціопсихології.

І, звичайно ж, мільйони жертв голодомору – це не тільки страшні муки кожної людини з цих мільйонів, і не тільки страшний удар по вітальній силі нації, це й удар по її майбутньому, це нищення її духовності: зникла Атлантида традиційного українського села.

Після всього цього, здавалося б, уже немає про що говорити. Але в історії не буває пустот. Хоч і зі страшними ранами, українське суспільство існувало і навіть потроху загоювало рани. А ніяке суспільство не може існувати без деяких функцій духовного порядку, тим більше суспільство, яке має бути потужним. Отож діти вчилися в школах і інститутах; виходили книжки; інтенсивно розвивалися технічні і природничі науки; працювали театри і клуби; люди співали і танцювали в гуртках художньої самодіяльності. Тобто, народ жив, хоч і зранений, і жила його духовність, хоч і ущерблена, а в чомусь спотворена.

Аналіз характеру цієї духовності та її спотворень, її здобутків і втрат, її впливу на сучасний духовний стан суспільства, – це окрема тема.

Тут хочу тільки додати: ми говоримо про духовний геноцид більшовицьких часів, але недобаємо той, що може статися на наших очах: інакшого характеру, але з можливими не менш драматичними наслідками. З побуту народу вимивається книга. В масштабах усієї країни експропрійовано книгарні. Руйнуються або занепадають бібліотеки. Сільська молодь фактично позбавлена рівних умов (а може, і взагалі умов) для продовження освіти. Деградує побут мільйонів людей, а відповідно і їхня соціальна та приватна поведінка.

Значна частина засобів масової інформації працює на пониження морального рівня і примітивізацію запитів та смаків людності. І безсоромно паразитує на національній несформованості, на глибокій зрусифікованості суспільства, нагнітаючи шалену кампанію компрометації української культури і українства взагалі, що випливає вже в хуліганське шельмування нашої класики, в зухвале огидження дорогих українцям імен, – під децибел фарисейської риторики про свободу слова та права людини, що не мають жодного відношення до цих публічних паскудств. Коли читаєш таку пресу, створюється враження, що живемо в окупованій країні, й окупант звіріє з кожним днем.

А нещодавна нас порадували новиною: наступного року в Києві, з ініціативи і, певно, не без грошків наших-таки лицарів з “большої дороги” українських реформ, відбудеться Всесвітній форум російської преси. Можна було б тільки гордитися таким вибором, якби ж в Україні і в Києві, де мало не щотижня з’являються все нові й нові російськомовні газети, була б, крім російської преси, хоч трохи рівнозначна українська. А за нинішніх реалій проведення в Києві цього міжнародного шоу нагадуватиме бенкет, який після перемоги на Калці монголи вчинили на помості, під яким корчилися полонені русичі...

Як не згадати Шевченкове: “Моголи, моголи...” Наші рідні моголи, яких повно і в бізнесових структурах, і в засобах масової інформації, і в усіх так званих гілках влади, які в гризні між собою готові пожертвувати Україною.

Іван ДЗЮБА

ВЧАСНІ ПОРАДИ НАРОДНОЇ ТРАВНИЦІ

В ч. 6 газети ми вже наводили календар травозбору найбільш необхідних у домашніх аптечках диких рослин. Нині ж ми хочемо нагадати Вам, шановні читачі, що час невмолимо плине — незабаром середина літа. Саме в ці дні слід приділити більше уваги тому, що взимку стане нам у пригоді — рослинній сировині. Ось і нам про це нагадала наша постійна читачка з с. Лука Полтавської області Г. Скляр. Вона знає багато корисних і навдивовижу "смачних" рецептів настоїв, напоїв, страв, косметичних засобів і т. д., які може легко зробити в домашніх умовах будь-який охочий до тієї справи читач. Головне — вчасно потурбуватися про це.

3 листа читачки:
"Листи, листи, листи... Від читачів та читачок, лікарів, хворих, дуже хворих... Прохання, вмовляння, подяки, знову прохання. В мене їх уже більше 2000!"

Мені подумалось: я — вчителька. Газета "Слово Просвіти" — моя газета. Аж ось візьму та й напишу саме до своєї газети та її читачів — моїх колег і колежанок — про те, що знаю сама і що вмію робити. Нехай усі вмітимуть доглядати та лікувати себе й своїх близьких людей.

Ви вже писали про мене, чим дуже зворушили просту сільську вчительку-пенсіонерку. Тож і я хочу чимось віддячити Вам усім.

З повагою — Галина Скляр".
Коментарі тут, як-то кажуть, зайві. Тож наводимо частину з надісланих на адресу газети порад від Галини Семенівни Скляр.

Захворювання шкіри (усі

наведені Галиною Семенівною рецепти багаторазово перевірені на собі, рідних, знайомих і численних її пацієнтах).

Гнійні запалення, вітиліго.
2 ст. ложки квітів чорнобривців залити 0,5 склянки оливкової чи іншої олії і дати настоятися впродовж тижня. Щодня двічі на день протирати хворі місця.

Лишаї, екземи, вугрі, опіки:

1. Приготувати суміш: корінь лопуха, дивосилу та листя брусниці — по 30 г; корінь цикорію й кульбаби, листя бобівника трилистого (трилиник, трифолія), трави чистотілу, плодів фенхелю та кори крушини ламкої — по 20 г; трави звіробою — 40 г; трави ехінацеї — 50 г. Прокип'ятити 2 ст. ложки суміші впродовж 5 хв. у 2 склянках води, охолодити. Додати 1 ст. ложку олії, настояти 10 хв. Цією олією якомога частіше змащувати уражені місця.

2. 1 ст. ложку гречаної крупи пропустити через м'ясорубку, залити 1 ст. ложкою олії. Цією олією змащувати уражені місця.

3. Перемішати 200 мл рослинної олії, по 10 г бджолиного воску і соснової живиці, довести до кипіння, після чого додати до суміші по жменьці трави звіробою, нагідок, родовика рожевого, березових бруньок дивосилу, квіток кров'яку і знову довести до кипіння. Тепер додати ще 50 мл їжаківого чи гусячого жиру і дати настоятися впродовж години. Накладати мазь на уражені місця.

Діатез:

1. Півтори ложки оливкової олії кип'ятити на водяній бані впродовж 40 хв. Коли охолоне, додати один свіжий яєчний жовток, доб-

ре розмішати і цією маззю змащувати хворі місця, залишаючи її на шкірі на 15–20 хв., потім змивати теплою кип'яченою водою.

2. Перемолоти на борошно плоди квасолі, перемішати його з медом до стану мазі і прикладати на уражені місця.

3. Корінь дивосилу подрібнити і кип'ятити на слабкому вогні впродовж 30 хв. у свинячому смальці. Цей засіб також лікує **діатез, екзему, лишай.**

Опіки. Обсмажити 300 г цибулі в 1 л будь-якої олії до золотистого кольору. Потім цибулю видалити, а в гарячу олію влити 300 г зрідженого бджолиного воску. Коли охолоне, мазь готова.

Мокнуха екзема:

1. Спекти в духовці 3 волоських горіхи разом із зеленою оболонкою до темно-коричневого кольору. Коли горіхи вихолонуть, їх слід ретельно потовкти і додати до них 1 ч. ложку риб'ячого жиру, перемішати. Добре очищені хворі місця неодноразово змащувати цією маззю.

2. Взяти свіжі курячі яйця (їх кількість залежить від площі ураженої ділянки на шкірі), зварити круто і вийняти жовтки. Надіти жовток на виделку або дерев'яну спицю і тримати над вогнем, наприклад, свічки. Жовток, що підплавився, буде танути і збігатиме. Для цього підставте якусь посудину. Це досить копітка справа, але й дуже вдячна, бо отримана вами мазь — цілюща. Її слід наносити на марлю і прикладати до ураженого місця, укутуючи зверху вощеним папером, і прибинтовувати. Міняти пов'язку можна 1 раз на день або й на 2 дні.

Мазь для лікування ран і трофічних виразок:

1. Приготувати суміш: пеніцилін — 500 тис. од., новокаїн — 2 мл, риб'ячий жир — 5 мл, мед — 10 г. Накласти на виразку і прибинтовувати. Міняти пов'язку кожні 2–3 дні. Курс лікування — 2–3 тижні.

2. Впродовж 8 хв. варити 20 свіжих курячих яєць. Охолодити і відділити жовтки, скласти їх в друшляк, а той поставити на каструлю і вже її помістити в духовку на 15 хв. на маленький вогонь. За цей час на дні каструлі назбирається якась кількість жовткової олії, котру і слід приймати всередину по 1 ч. ложці 2 рази на день після їди при **серцево-судинних хворобах**, поки не закінчиться олія. При вищевказаних діагнозах застосовувати олію для змащування уражених місць.

Мазь від шкірних захворювань (фурункули, короста, екзема), зміїних укусів. Розтерти в порошок 2 ст. ложки листа багна болотного, залити 0,5 склянки соняшникової олії, прокип'ятити 30 хв. і процідити. Змащувати уражені місця.

Від редакції.

До сказаного читачкою **додамо, що при лікуванні хвороб шкіри з давніх-давен застосовували корінь лопуха. Тому ми вирішили навести ще кілька рецептів приготування ефективних лікувальних засобів із цієї рослини.**

Відвар коріння лопуха (50–60 г на 1 л води) п'ють по 1/3–1/2 склянки тричі на день 2–3 тижні. Цей чудодійний відвар допоможе при **чиряках, фурункулозі, висипаннях, золотусі, рахіті як кровоочисний засіб.** Окрім того, відвар приймають при різних захворюваннях сечостатевої системи, включаючи венеричні, як сечогінний і для очищення нирок. П'ють його і при хронічних закрепах.

Свербіння шкіри:

1. 2 ст. ложки подрібненого коріння лопуха 30 хв. варити в 0,5 л води. Прикладати до уражених місць як компреси.

2. Прикладають свіже листя лопуха, намочене або розтерте в молоці, на 1–2 години. Листя, відварене в молоці, прикладають до **ран, нарівів, фурункулів.**

Висипи зі свербінням. 1 ст. ложку коріння лопуха настоюють 2 години в 2 склянках окропу. П'ють гарячим по 1/2 склянки 2–4 рази на день, а також застосовують для обмивань.

Лишаї:

1. Спочатку хворі місця натирають часником, потім втирають березове вугілля з соком, добутим зі свіжого коріння лопуха. Втирати слід до 20–30 хв. — процедура схожа на масаж.

2. Готовою реп'яховою олією змащувати 1–2 рази на день хворі місця впродовж 10–12 днів підряд.

Екзема. 15 г сухого подрібненого коріння заварити окропом, накрити кришкою і настояти 3,5 години в теплому місці. Процідити, віджати, перелити в скляний посуд із щільним коркуванням. Зберігати в темному прохолодному місці не більше 2 днів. Приймати всередину по 1 ст. ложці 4 рази на день.

Порушення обміну речовин, екзема:

1. 1 ч. ложку подрібненого коріння лопуха заварити 2 склянками окропу, настояти впродовж 12 годин і процідити. Пити по 1/2 склянки теплою настою 4 рази на день.

2. 1 ч. ложку подрібненого коріння лопуха залити склянкою окропу, кип'ятити 5–10 хв. на слабкому вогні. Після охолодження процідити. Пити по 1 ст. ложці відвару 3–4 рази на день впродовж 3–4 тижнів.

Трофічні виразки. Пити відвар череди, промивати виразки цим же відваром і прикладати до них листя лопуха, намочене в череді.

ЕНЕРГІЯ ЛІКУЄ ЛЮДИНУ

Поради від Галини Скляр

Дивовижне чудо природи — людина. Вона здатна концентрувати в собі багато видів енергій. І навіть серед них енергія думки є унікальною. Завдяки їй людина може подолати будь-яку проблему і будь-яку хворобу. Але я зараз не буду розводитися про теорію енергоінформаційних полів, бо для того є фахівці. Хочу лише поради читачам нашої газети: думайте завжди позитивно, не допускайте в себе поганого настрою, любіть себе — і все буде гаразд! А до тих порад трохи розповім про свій особистий досвід оздоровлення і омолодження організму силою думки, настрою, простих щоденних вправ.

Ось я прокидаюсь. Ще лежачи, виконую неважкий комплекс вправ для покращення зору. Це — надсилання тепла в очі долонями рук, різноманітні рухи очима яблуками, пильне придивляння до дрібних крапочок на стелі і таке інше. Потім переходжу до вух. По 20 разів смакаю за мочки вниз і усе вухо догори й назад. По 10 рухів вказівними пальцями у вушних раковинах і в слуховому проході. І усе це — з думками про те, що я зцілююсь і молодшаю.

Потім роблю масаж голови згори до вух, потилиці, горбків за вухами й на шиї за методом Шиаци. За час цієї гімнастики я набуваю чудового настрою, а тому сміливо стверджую, що **наше здоров'я знаходиться на кінчиках пальців!**

Щоб залобігти кашлю, застуді, я почергово роблю масаж між великими і вказівними пальцями рук, а також у ямках між пальцями

задньої поверхні долоней. Для попередження серцевого болю масую всю кисть руки до мізинців. Натискую сильно, але не до нестерпного болю. Вважаю, що повинно бути швидше приємно, аніж боляче. І усе це знову ж таки з радісними думками про життя і молодість.

Вже сидючи на ліжку, виконую кругові рухи головою — обережно і з відчуттям задоволення. "Пишу" головою, а потім руками й ногами в повітрі цифри від одного до десяти.

Все. Можна вставати. Іду відчиняти вікна, щоб вдихнути свіжого повітря. До них рухаюсь на п'ятках, щоб не "завелися" в них шпори, а назад — на ребрах стоп ніг — для зміцнення лімфовузлів. На столі розкритим лежить альбом, де з фотографій на мене дивиться багато дорогих мені людей: спочатку ми з чоловіком на своєму золотому весіллі, далі — дочки, їхні діти, а мої онуки...

Я з задоволенням дивлюся на себе в дзеркало і думаю про те, яка я сьогодні гарна, молода, здорова і красива! Моя старість ще не прийшла, вона відсунулася кудись далеко наперед. Ось у мене на обличчі ні зморщок, ні суму, лише веселі й життєрадісні очі. Як добре жити! Робити людям добро!

За тим іду до своєї берізки, обіймаю білокору красуню і прошу її поділитися зі мною своєю природною силою. Після цього забираю повну банку соку. Випиваю склянку животворної рідини, ретельно вмиваюся нею, потім наливаю чашку і несую своєму коханому чоловікові: "І теж, як у дитинстві, тебе напою березовим соком, березовим соком..."

Думаю: хіба може в цей час проскочити якась погана думка? Неможливо! Для неї просто не залишається жодної щілини.

У чоловіка — вроджена вада серця. А серце — найрозумніший орган, з ним слід говорити ласкаво і ніжно. Я прошу Володю: розслабся, поклади правичку на серце, тихо поговори з ним, попроси його заспокоїтися і працювати без напруги, вільно, мірно відбивати ритм. У цей же час подумки уявляю собі, як тепла здорова кров розливається по усьому організмові, несучи скрізь життєдайну молоду силу і міць. І ти відчувеш полегкість...

Моя односелиця якось купила газету, побачила там одну з моїх оздоровчих методик. Здивувалася: "Невже Ви насправді усе це робите? Тоді зрозуміло, завдяки чому Ви маєте такий чудовий вигляд..."

"Звичайно", — відповіла я. Мені допомагає загальмувати процеси старіння давня водорость спіруліна, а до того — мій здоровий оптимізм, почуття гумору і любов до життя. І, звичайно, ніяких шкідливих звичок, негативних рис характеру, як то: заздростів, пожадливісті, користюлюбства, злості на ближнього... Живіть і Ви за цими мірками, то й доживете до 100 років і більше здоровими й благополучними.

Від редакції. Візьмемо на себе відповідальність за те, що розкриємо невеликий секрет нашої шановної читачки. Галина Семенівна — вже на восьмому десятку років, але її здоров'ю, бадьорості і любові до життя можна позаздрити. Того ж ми бажаємо і всім читачам "Слова Просвіти".

При гіпертонії та атеросклерозі:

- ♦ допоможе кукурудзяна олія, якщо її приймати по 1 ст. ложці тричі на день впродовж 3 тижнів, після чого зробити перерву на 3–4 тижні. Курс повторювати 3–4 рази на рік;
- ♦ досить проста й ефективна порада: пити перед їдою і на ніч по 200 мл відвару свіжих або сушених плодів глоду лісового (варити на слабкому вогні 10–15 хв.) — 20 г плодів на 200 мл окропу;
- ♦ для профілактики цих захворювань досить дієвим може бути збір з рівних частин свіжих цибулевого та яблучного соків і меду, якщо приймати його по 1 ч. ложці 3–4 рази на день;
- ♦ 40 г квіток конюшини червоної настояти в 500 мл горілки впродовж 2 тижнів. Процідити й віджати рідину. Приймати по 20 мл перед обідом або сном. Курс лікування — 3 місяці з перервою у 10 днів. Через півроку цей курс можна повторити.

Сторінку підготував Олександр СИДОРЕНКО

ІНДІЙСЬКИЙ

ТАРА-ЗІРКА Й ЧАНДРА-МІСЯЦЬ

Чандру-Місяця творець світу Брахма настановив володарем над планетами й зірками, тваринами й рослинами. Чандра посвятився на престол і став царем. Та потім запишався своєю вродою, славою і владою. Дійшло до того, що навіть у наставника богів Брихаспаті він викрав його дружину, прекрасну Тару. Як не просили Чандру боги й сам Брахма повернути жінку чоловікові — той не відпустив її. Шукра, наставник асурів і вічний суперник Брихаспаті, став на бік Чандри. Боги на чолі з Індірою заступилися за Брихаспаті.

І почалася між богами й асурами війна за красуню Тару. Божественну рать очолив Рудра, асурську — Шукра. Битва між могутніми супротивниками була така люта, що Земля стрясалася до самісіньких глибин. І Земля, не на жарт налякана, почала благодати Брахму припинити страхітливий січу. Тоді Брахма звелів Рудрі й Шукрі замиритися, а Індра звільнив Тару й повернув чоловікові.

Жінка повернулася додому вже вагітною, тож невдовзі народила сина. Кожен, Чандра й Брихаспаті, вражені його вродою, хотіли мати його своїм сином. Щоб залагодити їхню суперечку, боги звернулися до молодшої матері:

— Таро, скажи нам, хто насправді батько цього чудового сина?

Але жінка мовчала, ніяково потупивши погляд. Ніхто не міг добитися від неї бодай слова. Тоді до неї підійшов сам Брахма:

— Скажи ж, доню моя, чий це син — Чандри чи Брихаспаті?

— Чандри! — ледь чутно прошепотіла Тара.

Чандра невимовно зрадів, почувши це. Він назавсина Будга, тобто Мудрий, Брахма ж зробив його владикою однойменної планети. Тара лишилася з чоловіком, а Чандра взяв у дружини 27 прекрасних доньок бога-отця Дакші — 27 сузір'їв місячного неба. Найчарівнішою з них була Рохіні, і вона стала улюбленицею Чандри. Він знав тільки її, а інших дружин наче й не помічав. Ображені його неухагою, ті прийшли до батька:

— Таточку, зроби так, щоб він усіх нас однаково любив.

Дакша закликав до себе зятя й дорікнув йому:

— Не годиться виділяти котрись із дружин, треба з усіма ладнати й усіх шанувати. Тоді не буде ніяких нарікань.

— Гаразд, я всіх шануватиму, — пообіцяв Чандра.

Але чинив і далі, як раніше. І невдоволені доньки знову прийшли до вселильного батька:

— Таточку, він не відходить від Рохіні, знає тільки її! Як же нам терпіти таку зневагу! Ми лишимося тут, не повернемося до нього.

Дакша ще раз закликав зятя, і той знову пообіцяв любити всіх дружин. Ті повірили йому й повернулися додому. Але нічого не змінилось. Утретє мусили йти доньки зі своїми жалюми до батька:

— Він і далі нехтує нами! Зарадь же чимось, таточку любий!

І розгніваний Дакша наслав на Чандру недугу — той почав марніти. Слабшало його світло, темнішали ночі, в'янули трави й спадали з тіла живі істоти. Небожителі кинулися до Чандри:

— Що з тобою діється, Чандро? Раніше ти висявав своєю красою — де ж тепер вона поділася? Чому ти все хирієш?

Чандра розповів їм про покару тестя, і боги поділися до Дакші:

— Змилуйся над Чандрою, зніми з нього свій прокльон! Від нього майже нічого не лишилося! Все живе марніє разом із ним, і ми теж. А якщо ми переведемося на ніщо, то що ж тоді буде зі світом?

Зласкавившись, Дакша мовив:

— Я зніму з нього прокльон, але не весь — віднині він то повнітиме,

то худнутиме. Тож нехай Чандра піде на берег Сарасваті й там, де вона впадає в море, зануриться в її води і змиє свій гріх.

Чандра так і зробив: пішов до моря, омився в священних водах Сарасваті і очистився від гріха. І відразу почав повніти, набиратися сили, його чарівне світло знову осяяло всесвіт. Невимовно тішились боги й люди, тварини й рослини, повернуті до життя. А Дакша наостанок нагадав зятєві:

— Будь лагідний і уважний до своїх дружин, любі їх!

Відтоді Місяць-Чандра убуває впродовж темної своєї половини і прибуває впродовж світлої.

ІДЕ ХЛОПЕЦЬ ДО ДІВКИ, ЯК МІСЯЦЬ ДО ЗІРКИ

Сюжет про війну богів та асурів через викрадення красуні Тари, частий в індійських джерелах, відноситься до ще ведійських (трипільських) часів. Його бачимо в "Рамаяні", де злий Равана викрадає Сіту, дружину царевича Рами, в грецькому епосі, де Троянська війна спалахує через викрадення прекрасної Єлени, в українських казках і веснянках.

Крішна

Міф має виразну астральну символіку, що видно з імен головних персонажів: Тара — "Зірка" й Чандра — "Місяць". Будга — син Чандри й Тари, уособлює планету Меркурій, Брихаспаті — Юпітер, Шукра — Венера, Дакша — батько 27 сузір'їв, дружин Чандри, одна з яких — Рохіні. Поза сумнівом, міф містить винятково цінну інформацію, здатну багато що прояснити. Але ми звернемо увагу на деякі українські паралелі до персоналії міфу. Бо на Київщині є місто Тараща й річка та село Шандра, а в Індії Тарагарх — "Зірка-фортеця", річка Чандра й місто Чандрapur. Ведійський Рудра — слов'янський Род, а на Черкащині існував літописний Родень. В іншому міфі Рудра-Шіва вогненною стрілою руйнує обнесене трьома валами місто асурів Тріпуру, а назва Тріпура — "Тримісто" тожозна назві Трипілля. У міфі з "Рігведи" асурське плем'я паннів ховає корів (уособлення достатку), за якими полює Індра, в далеких краях за річкою Раса. Що перекується з Россю, в гірлі якої стояв Родень, і з Панікарчею біля Ржищева (прізвище Панікар і зараз поширене в Україні та Індії). Брихаспаті мав ім'я Дгір — "Мудрий", а київський князь звався Дір. Ім'я Будга, сина Чандри й Тари та планети Меркурій, теж означає "Мудрий".

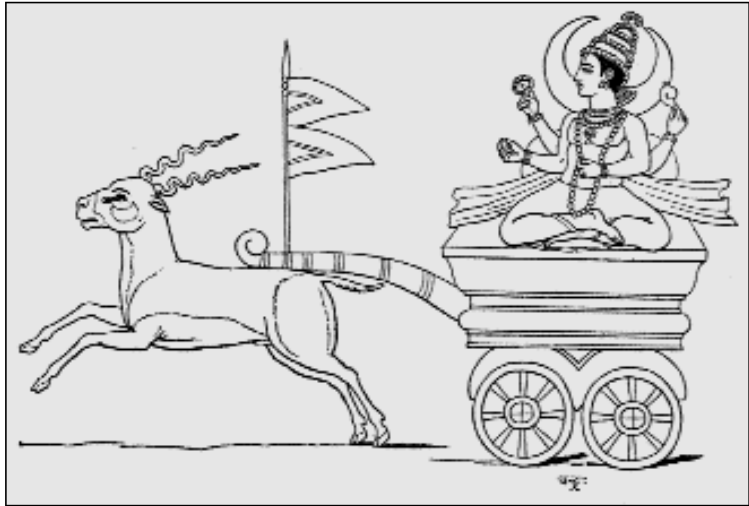
Із Тарою-Зіркою і Чандрою-Місяцем пов'язана українська весільна обрядовість. Молода у наших весільних піснях — зоря, зірка, княгиня, красна, а молодий — місяць, князь. В одній архаїчній пісні молоді — місяць і зоря, що змовилися зійти на небо й освітити землю, звеселити звірів у полі й спізнити гостей у дорозі. До Місяця причетне число "7", а весільний коровай роблять 7 молодич, у яких живі чоловіки. Вимішуючи тісто, жінки співають, що вода для святого короваю з 7 криниць, мука в 7 міхах із пшениці, зрослої на 7 полях, до короваю вбито 7 яєць від 7 білих курей, масло для короваю — з 7 кадовбів, збите з молока від 7 телиць. У ведійських індійців священну сому, що її полюблив Індра, готували 7 жінок з роду молоді; їм давали епітет корів, а сому звали їхнім биком (Сома — інше ім'я Місяця-Чандри, а слово коровай споріднене зі слов. karn/korn — "корова", "бик"). Коровайний обряд супроводжують пісні, звернуті до матері молоді, і саме вона ліктем витискує в коровай місце, куди кладуть фігурки місяця і зірок (Вовк, 146, 196, 199, 319).

Чандра зображається мідянисто-рудавим, у нього червоний стяг, його колісницю тягне антилопа. Місяць поїть богів амрітою впродовж світлої половини місяця, а предків — впродовж темної.

Індійський місячний зодіак має 27 (іноді — 28) сузір'їв, які ще у ведах виступають дружинами Чандри. Кожну справу слід починати при сприятливому розташуванні Місяця у сузір'ях. Гороскоп людини тлумачився саме з характеристики сузір'я, в якому перебував Місяць. А Рохіні — винятково сприятливе сузір'я. Крішна народився, коли Місяць перебував саме в ньому. Ретельно вивчивши давньоіндійські пам'ятки, вчені висунули, що ця подія сталася 19/20 липня 3228 року до н.е. Тобто Крішна народився понад 52 століття тому. А він добре відомий Україні. "Влесова книга" знає божества Вишень і Кришень (такі ж прізвища мають сучасні українці), а Крішна — земне втілення Вішну (Вишнопіль на Черкащині й Вішнуपुर в Індії). У Черкаському й Переяславському полках козаки мали прізвище Кришненко, а в інших полках — імена Кришко, Крешко, Криско. Популярне ім'я Крішни — Гопал, Гопала відбите в козацьких прізвищах Гупал, Гупало, Гупалов, Гупаленко (і в сучасному — Гуपालюк). А ще в назвах Гупали, Гуपालівщина та гопак — улюбленого танка запорозьких козаків.

Батьком Крішни був Васудева, що мав двох дружин. Від однієї народився Крішна, а від другої — Баладева, старший брат Крішни. За іншим міфом, Крішна народився від чорної, а Баладева — від білої волосини Вішну, тому братів ще зовуть Чорнобог (санскр. krishna — "темно-синій", "чорний", але й "красний", "гарний") і Білобог. Крішна-Чорнобог — воїнське й пастушницьке божество, а Баладева-Білобог — землеробське, зображається з плугом і має імена, що відбивають це.

Знаменно, що матір Баладеви звали Рохіні, як і сузір'я. В переліку

Чандра-Місяць

сузір'їв воно четверте, а розташування зірок нагадує віз, тому сузір'я має і назву Шаката — "Віз", "Колісниця". А саме під назвою Віз знають його українці. Воно з так званих "людських" (мануш'я) сузір'їв (санскр. manusha — "людина", пор. слов'янське муж, польське менж; цигани називають себе мануш).

За ведами, сузір'я Рохіні, "Руда корова" — донька мудреця Каш'япи (пор. молдавські й румунські прізвища Кассапа, Касапа, Касап тощо) й священної Сурабгі — корови достатку, праматері корів і доньки Дакші. Дружиною Каш'япи була й Дану — "Ріка", "Потік", річкова богиня, тожона українській Дані (імена обох — у назвах Донець, Дунай, Дністер, Дніпро). Дану — родоначальниця данив, інакше — асурів, старших братів богів-девів, і мати найголовнішого з асурів, Врітри — в українському фольклорі злий цар Ворот або Воратар. А даниви — інша назва ядавів, племені Крішни й Баладеви, тожonego літописним ятвягам, які й собі мають назву дайнови.

Асури — старші брати богів, а Баладева — старший брат Крішни. Це підкреслює епос: Крішна тяжіє до девів, виступає на боці пандавів, а Баладева — до асурів і виступає, як і даниви-ядави, на боці кауравів-коровичів, пов'язаних із земним світом. Обом божествам властива синьо-жовта символіка: Крішна синюватошкірий і має жовте вбрання, Балава — золота-вошкірий і має сине вбрання. В єдності протилежностей вони мовби уособлюють цілокупність усього.

Імена Баладеви, як і Крішни, теж засвідчені на українському терені. Санскр. Баладева (хінді — Бальдев) — "Могутній бог" відбите в прізвищах Федір Болудей і Тиміш Білдей з Чигиринського й Переяславського полків (РВЗ, 35, 343; в останньому служив і сотник Богдан Кришненко). Ім'я Балодей зафіксоване в чотирьох списках III ст. (за дванадцять століть до Запорозької Січі) у написах із Сіндики-Кімерії (КБН, №№1276, 1279, 1281), країні інді-сіндів-сувірів-кімерів, родичів українських сіверів, яка входила до тисячолітнього Боспорського царства зі столицею в Пантикапей (суч. Керч). Один зі списків (№1279) з іменем Балодей містить і ім'я Г'осак, яке пояснює винятково важливе слово козак ("Слово Просвіти", №12, 2001 р.).

Інше ім'я Баладеви — Балавіра (хінді — Бальвір, пендж. Балбір),

"Могутній герой" відбилосся в козацьких прізвищах Балвір, Бальвір, Балбир, Балбиренко, Баль (ТРС, 10–12).

Показово й те, що дружиною Баладеви була Реваті, а Реваті — і двадцять сьоме місячне сузір'я і теж дружина Чандри. Ім'я Реваті означає "Багата". Це сузір'я лагідне за природою, ним керує Пушан (від санскр. push — "розквітати", "буяти", споріднене з укр. "пишний") — ведійське божество добробуту, покровитель худоби й подорожніх. Пушан беззубий (зуби йому вибив луком Рудра), а їжа його — каша.

Царівна Реваті, дружина Баладеви, походила з Сураштри в Західній Індії, де жили ядави-данами. Брата Реваті звали Реват (пор. укр. прізвища Ревут, Реут, Ревуцький), а діда Рева. У козаків часте прізвище Рева й похідні від нього — тільки в Канівському полку "Реєстр" засвідчує 7 прізвищ Рева, Ревут, Ревутенко й Ревеня, а всього в 13 полках 40 прізвищ на Рев. Відсутні вони тільки в Ніжинському, Чигиринському й Черкаському полках. Найбільше прізвищ Рева припадає на полтавсько-миргородський ареал, що дає певні підстави трактувати цей ареал як базовий для прізвища Рева. З інших прізвищ на Рев у "Реєстрі" засвідчені Ревко, Ревба, Ревака, Ревика, Ревеня, Ревниш, Ревсака, Ревбенко, Ревченко й Реваченко.

Схоже, існує зв'язок індійської назви Rohita/Lohita, спорідненої з Рохіні, з назвою Лохвиця на Полтавщині. Санскр. rohita-lohita — "рудий", "червоний", звідки й хінді lahu — "кров" (слов. руда — "кров"). Тож назва Лохвиця із санскриту мала б означати "Рудувата", "Рудавиця", скажімо, за кольором води (укр. виця в назвах тожonego санскр. vatī). А тільки на Полтавщині 10 річок Руда, Рудка, Рудька, Руда-Лозова, Крива Рудка (СГУ, 476-479). І деякі з них, як і річка Лохвиця, притоки Сули.

Вовк — Вовк, Хв. Студії з української етнології та антропології. — К., 1995.

КБН — Корпус боспорських надписей. — М.-Л., 1965.

РВЗ — Реєстр Війська Запорозького 1649 року. — К., 1995.

СГУ — Словник гідронімів України. — К., 1979.

ТРС — Наливайко С.І. Таємниці розкриває санскрит. — К., 2000.

Степан НАЛИВАЙКО

ПРІЗВИЩА НА ШАНДР У ЗАПОРІЗЬКИХ КОЗАКІВ (за "Реєстром" 1649 р.)

Санскр. chandra — "місяць" в індійських мовах має форми chandar, chander, chender тощо, що відбилосся в сучасних іменах і назвах. Це саме бачимо і в українських прізвищах та назвах.

Шандеровський Василь (133; Корсунський полк і сотня)

Шандеровський Савка (152; Корсунський п., с. Герасименкова)

Шандаровський Хар (246; Брацлавський п., с. Горячківка) — про це ім'я та прізвище див. "Слово Просвіти", № 6 за 2001 рік;

Шандеровський Процик (381; Миргородський п., с. Поповська)

Шандеровський Федір (414; Полтавський п., с. Зінківська)

Шандрик Іван (427; Полтавський п., с. Лукомська)

Шандрик Іван (448; Прилуцький п.,

с. Переволачинська)

Шандерка Матвій (169; Білоцерківський полк і сотня).

У сучасних українців побутують і прізвища Шандра, Шандрук, Шандрюк, Шандровський, Шиндер.

УКРАЇНСЬКІ НАЗВИ НА ШАНДР ("Словник гідронімів України", С. 617–618, 620)

Шандра (інші назви — Руда, Шевелиха) — річка, л. Росави л. Росі п. Дніпра (Миронівський р-н на Київщині); там же — село Шандра

Шандриголова — річка, л. Нетриусу л. Сіверського Дінця п. Дону; Шандриголове — село (Донецька обл., Краснолиманський р-н)

Шандрова — річка, л. Збруча л. Дністра (Хмельницька обл.)

Шандровець — потоки, 1) л. Опору п. Стрия п. Дністра (Львівська обл.); 2)

п. Свічі п. Дністра (Івано-Франківська обл.); 3) с. Хашів (Турківський р-н, Львівська обл.)

Шандрівський — потоки, 1) л. витік Хустця п. Тиси л. Дунаю (Хустський р-н, Закарп. обл.); 2) с. Тур'я Поляна (Перечинський р-н, Закарп. обл.); тут же гора Шандрувка

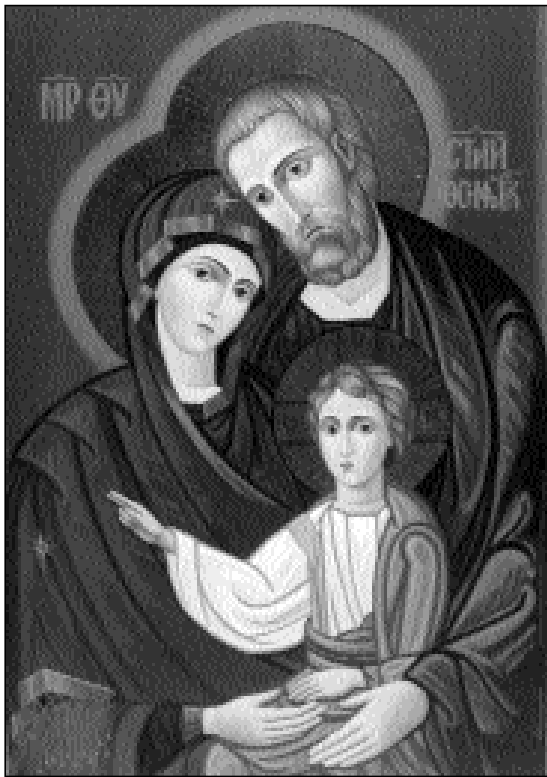
Шандріящик — потік, л. Турбату л. Брустуранки л. Тересви л. Дунаю (Тячівський р-н, Закарп. обл.); там і понині Шандріяски

Шандориків — потік, (Воловецький р-н, Закарп. обл.)

Шандерка — потік, п. Гнилої п. Збруча л. Дністра (Тернопільська обл., нижче с. Будки)

Шандриголів — ручай, л. Нетриуса л. Сіверського Дінця п. Дону (Донецька обл.); там же — слобода Шандриголова

Шиндрівка — потік, с. Шешори (Косівський р-н, Закарп. обл.).

Свята родина. Православний варіант.
(Автор — Михайло Халак)

Можна припустити кілька пояснень, чому чотири Євангелії та інші книги Нового Заповіту ні словом не проходили про те, який зовнішній вигляд мав Господь Ісус Христос у роки життя на землі.

1. Цього не хотів Промисел Божий, що керував волею євангелістів, коли вони записували Добру Вістку. Хоча книги Біблії, як у Старому, так і в Новому Заповіті, містять ряд описів зовнішності персонажів, проте Господь Ісус Христос — це не рядовий персонаж, а унікальний: це Бог, що набув людське тіло і людську природу через Своє Різдво. Акцентування хоч невеликої уваги на тих рисах, які б ішли врозріз із Його основною метою на землі — визволенням і спасінням людства від першородного гріха — не було в планах Божого Промислу.

2. Господь досконало знав прикрий недолік нашої вдачі: оцінювати людину за зовнішніми ознаками, — те, що давньослов'янською мовою називається «лицеприятієм». Він Сам мав проблеми з тими, що хотіли стати Його учнями не за покликанням, а заради цікавості до Нього як до Людини, заради вдоволення якихось своїх суто тривіальних інтересів. Господь не бажав, щоб наступні покоління християн чинили так само, але трималися Його благодаті виключно як благодаті Бога-Слова, про що так виразно пише Іван Богослов на початку четвертого Євангелія.

3. Постійно ідентифікуючи Себе зі Своїм небесним Богом-Отцем («Я і Отець — одне»), Ісус Христос виконував волю Отця, щоб поклоніння Йому відбувалося в душі й істині. Перенесення зовнішніх рис із Сина на Отця було б звичайною людською справою й викликало б ще більшу лютю у закостенілих у своїх догмах книжників і фарисеїв. Адже вони не змогли стерпіти навіть думки про духовну спорідненість Сина з Отцем і закидали Ісусу Христу тяжкі нарікання. То як же вони — і взагалі, тодішнє юдейське суспільство — могли допустити можливість їхньої зовнішньо-фізичної спорідненості?

Є й інші пояснення і припущення щодо відсутності у Святому Письмі даних про зовнішність Спасителя. Хоч би як там було, але це питання завжди цікавило давніх отців Церкви — від першого пильного історика Церкви Євсевія до Діонісія Ареопігита Нового, Івана Дамаскина, Теодора Студита, що безпосередньо виробляли богословський канон церковного мистецтва і взагалі християнського храмовлаштування. Справді, Промисел Божий залишив вирішення питання про зовнішність Спасителя на наступні століття, коли християни настільки зміцніють, що перейдуть від молочної духовної поживи до твердої (якщо користуватися образним зворотом апостола Павла), тобто стануть дорослими і змужнілими людьми віри. Тому Церква віками виробляла найбільш прийнятний варіант розв'язання цього питання, оскільки воно стосувалося корінної проблеми Богослов'я — догмата про Боготілення.

Остаточне утвердження в Церкві образу Ісуса Христа припадає на другу половину IX століття. Такий пізній час позитивного розв'язання питання іконографії Спасителя зумовлений багатьма причинами. Численні ересі першого тисячоліття християнської ери так чи інакше стосувалися трактування особи Ісуса Христа. Аріяни, несторіяни, павликіяни, антипринітарії, монофізити, монофеліти, іконобор-

ці, богомили, катари, а пізніше альбігойці в різних формах піддавали сумніву або ревізії то божественну, то людську природу Ісуса Христа. Вже на початку IV століття суперечки про особу Спасителя так загострилися, що Перший Вселенський собор 325 року в Нікеї постановив головним своїм завданням у Символі віри найбільше тез (сім з дванадцяти) присвятити якраз Ісусові Христові. І все ж, боротьба довкола Його особи, в тому числі Його зовнішності, не припинялася аж до повної перемоги Церкви над іконоборцями, тобто до другої половини IX століття.

Ось чому майже дев'ять століть у місцях богослужіння (спочатку в катакомбах, потім у наземних храмах) був значний різнобій у зображеннях Ісуса Христа й головних святих християнської релігії. Відомий фахівець з іконографії Спасителя і Богородиці Никодим Кондаков поділяв розвиток зображень Ісуса Христа на п'ять головних періодів: 1) історичний, що охоплював II й III століття, коли ще пам'ять про Його вигляд була живою, і художники малювали і рисували Його в манері і стилі греко-римських античних портретів або єгипетських фаянсових портретів;

2) ідеальний образ Христа IV—VII століття, коли віддавалася перевага алегоричному й метафоричному Його представленню у вигляді Баранця-Лгнятка, Доброго Пастиря з овечкою на плечах, Орфея, який грає на лірі для пробудження природи тощо; 3) символічний період, який у частині Східних Церков тривав найдовше — буквально від Вознесіння Христа на небо в першій половині I століття і аж до Сьомого Вселенського собору 787 року: юдео-християни погоджувалися тільки на символічну репрезентацію Христа і всього християнства у вигляді хреста, якоря, риби, зірки, трикутника, Ноевого ковчега і взагалі човна, пелікана, пави, фенікса, ластівки, оливкової чи пальмової гілки, або слів «Іхтіс» (риба), «Ніка» (перемога), «Теу Іос Сотір» (Божий Син, Спаситель); 4) період іконоборства 726—843 років характеризується більше нищенням ікон Спасителя, ніж їх творенням, а якщо хтось і насмілювався їх малювати, то тільки у вигляді щойно названих символів або алегорій; 5) період духовного образу Ісуса Христа, що був започаткований після іконоборства і триває в різних модифікаціях до сьогодні.

Причини остраху ранніх християн перед історичним — тобто реальним, фігурним, у людській подобі — образом Христа цілком очевидні. Адже раннє християнство відкинуло все, що нагадувало язичницький світ, включно з його сповненням гедонізму образотворчим мистецтвом, з його чуттєвістю, культом тілесного і розкішного. Християнським філософам і богословам Ранньої Церкви Тертуліану, Татіану, Арнобію, Клименту Олександрійському, Оригену, Лактанцію, Євсевію і на гадку не спадало, що у справі християнської храмової будови можна щось брати з античного мистецтва з його ідопоклонством, натуралістичною ілюзорністю, розважальністю. У мистецтві Церкви, у християнському житті цінними стають цілком протилежні риси. Так, Тертуліан у трактаті «Про терпіння» розвиває і підносить аскетичні тенденції. Проста їжа, пости, статева повздержливість, скромний одяг гартують тіло і є необхідною жертвою Богу. А ті, що творять «статуй, образи і всілякі зображення», вони, за Тертуліаном, є прислужниками диявола, і взагалі він вважав, що будь-яке мистецтво є основою ідопоклонства.

Навіть коли переслідування Церкви припинилося, а ідеї християнства прийняли, усвідомлення Великого, елітарні кола греко-римського суспільства, цей різко негативний погляд на мистецтво ранніх апологетів християнства не був радикально змінений. Вищі кола Візантійської імперії, зацікавившись християнством, захотіли побачити образ Христа і почали звертатися до фахівців за порадами. Сестра імператора Константина Великого, Констанція, звернулася до самого Євсевія, знаменитого церковного історика на рубежі III і IV століть, із проханням про ікону Господа. Євсевій у листі-відповіді всіляко відмовляв Констанцію від будь-якого захоплення іконою як мистецтвом непотрібним і небезпечним.

Настає тривалий період в історії християнського мистецтва несприйняття античних

традицій фігурного мистецтва. Навіть шедевр візантійської церковної архітектури, собор святої Софії в Константинополі, споруджений за дивовижно короткий термін у п'ять років (532—537 роки) при імператорі Юстиніані, прикрашається мозаїками символічного й алегоричного характеру. Над християнським мистецтвом все ще тяжіє заборона другої заповіді Божої з Мойсеевого декалога: не робити собі кумира і жодного зображення з того, що на небі, на землі, у воді і під землею, не поклонятися їй і не служити їй. З іншого боку, на християнську громадську думку впливають постулати юдаїзму з його запереченням зображень у місцях молитви, а з VII століття — іслам, в якому також утверджується суворая заборона на зображення.

Отож, у ці століття ікона існує як небажане мистецтво, як мистецтво, яке тільки терплять, але не захочують його розвиток, а тільки й очікують, коли воно помре природною смертю. Тільки на периферії християнського світу, у віддалених монастирях, як-от монастирі святої Катерини на Синаї, ікону плекають, і з покоління в покоління передають образ Ісуса Христа, Богородиці, Івана Хрестителя, святих мучеників, апостолів. Рішучим поштовхом до зміни негативного ставлення до зображення Спасителя як Людини був осуд монофізитської і монофелітської ересей на П'ятому (553 рік) і Шостому (681 рік) Вселенських соборах. Тільки тепер, з великим запізненням, єпископи всіх тодішніх помісних Церков зрозуміли, що ті самі еретики, які найактивніше заперечують людську природу і людську волю Господа Ісуса Христа, і є категоричними противниками зображень Ісуса Христа, Богородиці і святих яко людей. Церква, нарешті, розкрила той факт, що в надмірній символізації й алегоричності християнського мистецтва постійно гніздилися зародки різних ересей, спрямованих проти основоположного догмату християнства — дог-

ня різних ересей. Три правила собору безпосередньо стосуються ікон. Правило 73 велить шанувати зображення хреста, «через який ми спасенні від давнього гріхопадіння», утримуватися від невідповідного використання хреста, наприклад, від рисування його на землі, щоб по ньому не топтали ногами. Правило 100 забороняло в храмах твори мистецтва, які б «чарували зір, розбещували розум і викликали нечисті задоволення». Але найважливішим було 82 правило, яке скасовувало символіко-алегоричне зображення Ісуса Христа й утверджувало Його зображення в людському вигляді: «Наказуємо відіни на іконах, замість давнього баранця, репрезентувати в людському вигляді Агнца, який узав гріхи світу, — Христа Бога нашого, щоб через приниження побачити високість Бога Слова і дійти до спогадів Його життя в тілі, Його страждання і рятівної смерті».

Це був переломний момент в іконографії Ісуса Христа за всі сім століть поширення християнства і християнського мистецтва. Починається бурхливий розвиток ікономалярства на Сході й Заході. Ретельно збираються давні свідчення про зовнішність Ісуса Христа, діви Марії і всіх дотеперішніх святих. Але тайні і явні вороги християнства не дрімали. Не захотіли легко здавати свої позиції прихильники символів і алегорій у християнському мистецтві. Посилаючись на обряди юдеїв та магометан, ці кола спонукали світську владу й особисто візантійського імператора Лева III Ісавра викоритати ікони. На жаль, шанувальники ікон дали привід для початку іконоборства: вони грубо зловживали іконами, підсипаючи фарби з них у святе причастя, священники здійснювали богослужіння не на престолох, а на іконах, миряни при хрещенні дітей обирали за «кумів» ікони, деякі чванькуваті аристократи Олександрії та Константинополя почали розмальовувати іконами свій буденний одяг.

Ці надуживання, зловживання і надмірності у шануванні ікон кінця VII й початку VIII століть дали привід новим еретикам — іконоборцям — розпочати «хрестовий похід» проти ікон. Понад століття у Візантії точилася справжня громадянська війна проти ікон, з 726 до 843 року, при 11 імператорах й імператрицях. Вона завдала великого горя Церкві, численні жертви мучеників, але мала, проте, один великий позитивний результат: Церква звільнилася від ересі іконоборства і очистила мистецтво Церкви від ідопоклонського накігу. Після іконоборства був установлений твердий канон ікон, був запроваджений іконостас з точною регламентацією ярусів у ньому і такою ж точною регламентацією канонічних ікон у кожному ярусі.

Богословською базою встановлення канону ікон стали: 82 правило Трульського собору 692 року, рішення Сьомого Вселенського собору щодо ікон, полум'яні проповіді Івана Дамаскина і Теодора Студита на захист ікон, а також знаменитий «Ареопагітик» Діонісія Ареопігита Нового (так званого Псевдо-Діонісія) про символіку кольорів у церковному мистецтві. Маючи таку солідну теоретичну богословську основу, творці нової післяіконоборської ікони опрацювали нову іконографію й естетику церковного малярства, поставивши в центрі образ втіленого Бога — Ісуса Христа.

З новою силою постала проблема Його зовнішності, композиційних, колористичних та інших художніх засобів трактування. Знавчі біблійних текстів уважно перечитували старозаповітні книги, вишукуючи в них щонайменше описи чи й навіть натяки на зовнішність майбутнього Христа-Месії, як він бачився у видіннях біблійних пророків. Іконологи й іконографи післяіконоборської доби особливу увагу звернули на протиріччя у трактуванні майбутнього Месії між 44-м Псалмом синів Кореевих і 53-м розділом Книги пророка Ісаї. У Псалмі описується величний і прекрасний Син Божий і Син Людський, що випромінює красу постави, обличчя, добро серця; ностій Божої благодаті, улюбленець людей: «Ти кращий від людських синів, в Твоїх устах розлита краса та добро, тому благословив Бог навіки Тебе» (Книга Псалмів, 44:3).

Дмитро СТЕПОВИК,
доктор філософських наук,
доктор мистецтвознавства,
професор Київської
Духовної Академії

Далі буде

Свята родина. Католицький варіант

мату Боготілення. Там, де сіється сумнів, що Ісус Христос був одночасно Богом і Людиною, ростуть і дозрівають випадки проти історично правдивого, людського і духовного його зображення на іконах, стінописах, мозаїках. Якщо П'ятий і Шостий Вселенський собори засудили богословські (а в своїй суті — антибогословські) підстави одної природи й одної волі Ісуса Христа, то остаточний висновок про бажаність і необхідність у церквах людського образу Спасителя натомість символів і алегорій зробив Трульський собор у Константинополі 692 року, названий так, бо його засідання проходили в Трулах — імператорському палаці. Це був підсумковий собор, який виробив конкретні рекомендації на основі П'ятого й Шостого соборів. Тому Трульський собор 692 року ще називають в історично-церковній літературі П'ято-Шостим собором.

Трульський собор прийняв дуже цінний звід правил внутрішнього життя Церкви, уніфікації обрядів, звільнив Церкву від лушпин-

СЮЖЕТИ З УКРАЇНСЬКОГО КУБОФУТУРИЗМУ

ОЛЕКСАНДРА ЕКСТЕР

Фотопортрет О. Екстер у власній студії. Половина 1920-х

Шанувальники Мельпомени Європи та Америки частіше і не здогадуються, що новітнім оформленням сценічного дійства — лаконічним, конструктивним, рухливим, — вони зобов'язані художниці з далекої України.

Олександра Олександрівна Григорович народилася 1882 року у Білостоку. Батько — білорус, мати — грекиня. Невдовзі батьки переїхали до Києва, й Ася — так називали її друзі — стала киянкою.

Закінчила гімназію та Київське художнє училище. Разом із нею в училищі навчалися майбутні авангардисти О. Богомазов та О. Архипенко. Серед викладачів був Микола Пимоненко. Щоправда, він не сприймає, не визнає шляху, яким пінуть авангардисти. Поезію Пимоненко шукав поза індустріалізованим містом, будучи переконаним, що сільська патріархальність і чиста, незаймана природа, кращі за машинну цивілізацію.

Речники ХХ століття, його учні, пов'язали свою творчість із містом, змінивши "хату, свиту і веснянку на кам'яниці, теку й вагранку".

Одружившись, Олександра Григорович узяла прізвище чоловіка, стала Олександрою Екстер. Під цим ім'ям вона й увійшла в історію світової сценографії.

Одна з найвідоміших її картин — "Фундуклеївська вулиця", (нині вулиця Богдана Хмельницького). Тут вона оселилася з чоловіком. У мансарді містилася студія художниці, в якій навчалися майбутні корифеї світового декоративного мистецтва — Вадим Меллер, Анатоль Петрицький, Павло Челіщев.

Коли залишалася у студії сама, підходила до вікна, мовчки милувалася своєю Фундуклеївською, що, наче річка в море, вливалася в гоми́нкий Хрещатик.

Згадувала, як у гімназії на випускному іспиті з фізики витягла білет, де були запитання про силу, про динаміку. Всього ж — адже все життя вона шукала засобів, щоб якнайкраще відтворити динаміку сильного руху. А на екзамені з літератури розповідала зміст "Повчань Володимира Мономаха" та "Мандрів ігумена Даніїла". Подумки бачила лісові хащі, що з первовіку зеленіли над Хрещатим яром, мисливців у лісі. Можливо, тут полював і князь Мономах, адже був ушлявленим ловчим...

Воляння ігумена Даніїла, його ностальгію за далекою батьківщиною художниця згадає через багато років, уже наприкінці життя.

Перша подорож

Вихованці художнього училища відвідували усі виставки. Одного разу Ася звернула увагу на худорлявого немолодого чоловіка та його

го вродливу супутницю. Вони стояли біля невеличкої картини.

— То Петро Левченко з дружиною, — почула чийсь шепіт. Коли подружжя вийшло із зали, Ася підійшла до полотна, яке вони щойно роздивлялися. Це був його, Левченка, малюнок!

На ранній картині О. Екстер бачимо сором'язливі квіти, м'яке завіконне світло, тиху поезію замріяного куточка. Щось дуже близьке до інтер'єрів Левченка. Свого, оригінального почерку молода художниця ще не виробила.

На іншому ранньому її полотні — "Склянка чаю" — теж можна помітити вплив уже іншого митця. Цей натюрморт написано густими мазками, з соковитістю, яка на той час полонила молоду художницю в картинах темпераментного Ван Гога.

Перші роботи мали успіх у глядачів, але саму Олександру Екстер не задовольняли. І вона вирішує подорожувати в пошуках нових вражень. Їде до Швейцарії: вабили гірські громаддя, романтика оспіваного поетами Женевського озера. Але ті прекрасні краєвиди не зігрили її серця. У швейцарських пейзажах Екстер годі шукати сильних почуттів. Намальовані вони в холодній зеленій тональності.

Д. Бурлюк (18??–19??). Князь Святослав з власним черепом у руці. 1915. Олія, залізо, скло на полотні

Художниця невдоволена собою і вирішує продовжити навчання у Паризькій Академії мистецтв.

Нові знайомства, нові обрії

Сподівання знайти в паризькій Академії щось нове не виправдалися. І тут, як і в Київському училищі, та сама оголена натура, те саме копіювання...

Одного разу Олександра Олександрівна вийшла на прогулянку. Йшла неквапом, замислившись. І аж здригнулася, почувши несподівано:

— Асю! Звідкіля ти тут?

Вона озирнулася і побачила товариша по художньому училищу Сергія Ястребцова.

— Що ж я питаю! — всміхнувся він. — Адже Париж — це Мекка для художників Європи, тому й ти тут.

— Вступила до академії мистецтв, — відповіла Екстер, — але вже встигла розчаруватися. Академічні програми скрізь однакові.

— Мабуть, маєш рацію. Пам'ятаєш Архипенка, скульптора? Він навчався разом з нами у Києві. Теж утік з Академії. Стривай. Мені рішуче не подобається твій настрій. Ходімо, я познайомлю тебе з одним із найцікавіших людей у Парижі, з Аполлінером.

Так Олександра Екстер потрапила в коло найвидатніших новаторів європейського мистецтва.

За кілька днів Аполлінер познайомив її з Пабло Пікассо. Пізніше, коли вони потоваришували, Олександра Олександрівна, сміючись, зізналася метриві:

— Коли вперше прийшла до вас, розгубилася, мов дурне дівчисько. Уп'ялася у ваше обличчя, а ще більше дивилася на ваші руки... Намагалася запам'ятати кожне ваше слово, а натомість пригадувала всі ваші картини. І нічого не могла з собою вдіяти.

— Я зрозумів твій стан, — всміхався Пабло Пікассо, — і не знав, як допомогти тобі стати з голови на ноги.

У майстерні Пікассо, мислителя і творця, збиралися художники, поети, тут велися цікаві бесіди.

Пікассо познайомив Екстер ще з одним художником-новатором Жоржем Браком. Брак — автор декоративних, стриманих за кольором, кубістичних композицій. Його натюрморти та спрощені пейзажі, розважливі й спокійні — повна протилежність творінням темпераментного Пікассо.

У колі нових друзів Олександра Олександрівна на решті знайшла те, чого марно шукала в стінах Академії — нову філософію мистецтва.

— Коли я уперше побачив негритянську скульптуру, — розповідав Пікассо, — мене охопив первісний жах. Та незабаром відчув, що в цих геометризованих, приземкуватих постатях африканських божків втілено опір цілому народу найстрашнішим природним стихіям.

— Я виріс у київському університетському саду, — втрутився у розмову Архипенко. — Там стояла стародавня половецька скульптура, ледь обтесана кам'яна брила. Вдень я видирався на плечі ідолів, а ввечері обминав його десятою дорогою. Архаїка сповнена колосальної енергії.

Зацікавили Екстер і міркування про новий напрям у мистецтві — футуризм. У Пікассо вона зустріла одного італійського художника, який порадив Олександру Екстер поїхати до Італії.

трашнішим природним стихіям.

— Я виріс у київському університетському саду, — втрутився у розмову Архипенко. — Там стояла стародавня половецька скульптура, ледь обтесана кам'яна брила. Вдень я видирався на плечі ідолів, а ввечері обминав його десятою дорогою. Архаїка сповнена колосальної енергії.

Зацікавили Екстер і міркування про новий напрям у мистецтві — футуризм. У Пікассо вона зустріла одного італійського художника, який порадив Олександру Екстер поїхати до Італії.

— Хотів би, щоб ви познайомилися з нашими роботами, побували у майстерні Боччони. Дуже талановитий футурист! Варто його послухати, подивитися його твори.

І от вона у майстерні Боччони. — Футуризм означає "майбутнє". Вас дивує наша швидкісна манера? Дивує, що малюємо лише місто? — темпераментно, пристрасно говорив Боччони. — Живописці майже два століття милувалися сільськими краєвидами.

Але ми живемо у місті! І наші нащадки житимуть у великих містах, де сконцентровано силу життєвої енергії. Ми вдячні нашим попередникам — імпресіоністам за відкриття принади броунівського руху натовпу. Та місто — це ще й цілеспрямованість. Гляньте у вікно: ось мчить авто, за ним — велосипедист. Вони рухаються по прямій, повз прямокутні гранчасті будівлі, що виструнчилися своїми фасадами з їх об'ємною чіткістю карнизів та віконних прорізів. І в архітектурних формах є свій рух, своя динаміка. Ми повинні показати її людям. Нас чекає велика робота, приставайте до нашого гурту...

На Батьківщину Олександра Екстер повернулася переконаною кубофутуристкою.

Однодумці

Але художниця не одразу втілила на полотні свої уподобання. Для цього потрібен був час. А поки що Екстер стала організатором новітнього мистецтва, виступає в пресі зі статтями, публічними лекціями. Коли вона, з незмінною короткою стрижкою, висока, худорлява, струнка і красива, підіймалася на трибуну, сама здавалася втіленням того нового, про що так переконливо говорила.

На одній із виставок молодих художників на її роботу звернув увагу старий педагог, друг Рєпіна, Микола Мурашко.

Картини О. Екстер експонувалися не лише у Києві, а й у Одесі, Москві, Петербурзі, Парижі, Венеції, в "Салоні" Володимира Іздебського поряд із картинами таких митців, як Нарбут, Шагал, Ларіо-

нов, Бурлюк, Кончаловський.

Серед художників, яких полюбив кубофутуризм, були Давид Бурлюк та Олександр Богомазов. Вони стали друзями-однодумцями Олександри Екстер.

З ім'ям Бурлюка пов'язана історія вітчизняного футуризму. Був він близьким другом В. Маяковського. Поет згадував: "З постійною любов'ю думаю про Давида. Прекрасний друг. Мій справжній учитель. Бурлюк зробив з мене поета".

Енергійний, непосидючий, веселун, Бурлюк втручався в життя й

О. Екстер (1882–1949). Київська вулиця Фундуклеївська. 1912. Олія на полотні

роботу своїх друзів. Кому міг — допомагав. Маяковському видавав щоденно по 50 копійок. Щоб писав, не голодуючи.

Бурлюк, хоч і був футуристом (а футуризм зародився в Італії), не вважав за потрібне в усьому наслідувати італійців. Малював не лише місто. Не цурався й сільської тематики. Писав краєвиди рідної Херсонщини та Харківщини, малював козаків, зокрема Мамая. Був нащадком козацького роду і дуже цим пишався.

Футуристи вважали себе революціонерами і вдавалися до епатажу буржуазного суспільства. Робили це інколи в кумедних, наївних формах: екстравагантно вдягалися, розмальовували кутастими лініями, комами та чотирикутниками обличчя.

Олександра Екстер за вдачею була стриманою, скромною жінкою, вона не шукала "скандального успіху". Проте щиро реготала над гайдабуренням друзів, коли дізналася про виступ у київському міському театрі В. Маяковського, Д. Бурлюка, В. Каменського. На сцені стояв рояль, що їм заважав. Довелося підняти його до колосників. Але блок, за допомогою якого підіймали рояль, зайло, і поважний музичний інструмент безпорадно завис між небом і землею та ще й ніжками догори.

Розсунулася завіса, і публіка аж заревіла від обурення.

У відповідь загримів бас Маяковського:

— Рояль висить тому, що я на ньому грати не буду.

Дмитро ГОРБАЧОВ,
Паола УТЕВСЬКА

ЩО Ж МИ ЗА НАРОД ТАКИЙ?..

Так називається нова книга відомого в Україні і далеко за її межами письменника, політика і публіциста Володимира Олександровича Яворівського. Ця книга виникла із громадянськи насаженої радіопрограми “20 хвилин з Володимиром Яворівським”. Вона щойно побачила світ у видавництві “Український письменник”. Не задля елю (бо йдеться про серйозніші думок цитуємо слова патріарха українського письменства Павла Загребельного, які винесені на обкладинку книги: “Володимир Яворівський, цей блискучий український прозаїк, із своїм словом завжди там, *де біль і гнів його народу* — чи трагедія поліського села Кортеліси, знищеного гітлерівцями, чи нещасна особиста доля геніальної художниці Катерини Білокур, чи апокаліптична чорнобильська катастрофа, а чи й наше похмуре сьогодення, яке щодалі більше нагадує тихий Чорнобиль”.

До сказаного додамо, що не кожному письменникові дано в наш скрутний для народу час так відверто, вдумливо, схвилювано, переконливо, часто із непідробним болем у душі говорити про пекучі проблеми сьогодення, обстоювати право особистості на власну, вільну від багатьох догматів, незалежну думку. Досвід політика, який був причетним до багатьох державних і державотворчих процесів, і досвід письменника, досвід митця і громадянина, аналітика і небайдужої людини дали йому можливість змалювати полотно, яке будить наше сумління, спонукає до роздумів.

Метод письменника-публіциста і простий, і водночас вимагає від нього чималих зусиль. Володимир Яворівський спочатку доносить проблему до народу — до широких мас, а потім фокусує її на своїй особистості і, переплавивши на вогні сумління, знову повертає в маси. Володимир Яворівський не тільки говорить правду — він шукає правду разом із нами. Часом здригається все наше ество від оголеності тих проблем, які досліджує автор...

Блякне багато мудрувань політичних діячів, великих економістів, науковців і спеціалістів різних галузей нашого життя перед проблемним текстом, який пропонує Володимир Яворівський. Хочеться сказати: “Хто має вуха — нехай слухає, хто має голову — нехай

думає...”. Мене не тільки зворушують, а й мучать питання поставлені Володимиром Яворівським: “Чому ми такі кволі, безініціативні, виснажені й бідні? Чому дехто поквапився розчаруватися в існуванні власної Української держави? Де поділися наші гроші? Чому сільська пенсіонерка, яка відпрацювала, як на каторзі, сорок років у своєму колгоспі, ще не тримала у руках

стогривенної купюри із зображенням Тараса Шевченка? Чому українське суспільство так трагічно розкололося на купку фантастично багатих і мільйони нестерпно бідних? Чому тупцюємо на місці вже десять років?”

Моторош проймає, коли читаєш про долі людські, коли читаєш оті листи-сповіді, з яких промовляє і покалічена доля, і часто покалічена свідомість. Тільки досвідчений письменник, який глибоко знає життя народу, міг із такою скурпульозністю добрати такі діагностичні сповіді.

Книга Володимира Яворівського “Що ж ми за народ такий?..” — це, по суті, книга про суспільне зло, яке й досі не знайшло собі виходу у щось людяніше. Враження таке, що частина того зла так і не знайде вже собі виходу, а для іншої частини ще залишається надія. Я глибоко переконаний у тому, що книга Володимира Яворівського буде належно поцінована. Знаю, як у далеких селах люди біжать до радіоприймачів — бо виступає Володимир Яворівський! Не кожний політик, публіцист, письменник може похвалитися такою популярністю серед народу.

Не буду перераховувати всі рубрики, які є в книзі, не буду цитувати листів, які знають слухачі... Глибинне народне життя, його тенденції в часі і реагування на це життя народної психології — ось ті параметри, якими позначено багато сторінок книги Володимира Яворівського. І, звичайно, що пошукове, прискіпливе питання до життя і свідомості українців — “Що ж ми за народ такий?..” — звучить дуже тривожно.

НОРМАН ДЕЙВІС — «ЄВРОПА: ІСТОРІЯ»

Безперечно, що вихід в Україні світового бестселера Нормана Дейвіса — “Європа: Історія” — можна вважати справжньою подією.

Автор народився 1939 року в Болтоні, на півночі Англії, навчався в Коледжі Магдалени (Оксфорд), у Греноблі, Перуджі та університеті Сасекса, а також закінчив докторантуру Ягеллонського університету (Краків).

А ще для нас цікаво, що Норман Дейвіс у 1971 році став викладачем, а з 1985 року — професором Школи славістичних та східноєвропейських досліджень Університету Лондона. Видання його книги здійснило видавництво “Основи”, текст із англійської переклав Петро Тарашук. У передмові до видання сам автор скромно зазначає: “У цій книжці мало оригінального. Оскільки більшість аспектів висвітлюваного предмета ретельно опрацювали інші історики, потреба в первісних дослідженнях виникала вкрай рідко. Отже, оригінальність книжки полягає лиш у доборі, упорядкуванні й презентації матеріалу. Головна її мета — розгорнути просторово-часове плетиво європейської історії, заповнивши його досить широким діапазоном тем, передати враження про неосяжну цілість”. Можна з певністю сказати, що своєї мети автор таки досягнув. Інтелектуально-культурологічне тло цієї книги — впізнаване, дуже жваве, цікаве, читабельне, пізнавальне.

Коли ж говорити про українознавчий аспект у книзі Н. Дейвіса, то доводиться констатувати, що автор не зміг дати не тільки об’єктивної картини, якої від нього й не вимагалось, а хоча б більш-менш пристойної інформації. Часом відомості про Україну мають навіть анекдотичний характер. Чого варті, скажімо, такі тверджен-

ня: “Українці жили під владою двох “східних автократій”. Колись піддані Польщі, вони тепер стали підданими Росії та Австрії. Цей переважно селянський народ, звичайно ж, *мав низький рівень національної свідомості*, аж поки в середині сторіччя впали кайдани кріпацтва...” Згадує принагідно пан Н. Дейвіс і поодинокі факти з історії України і, що позитивно, дає часом

правильні історичні оцінки типу: “Формула “Московія + Україна = Росія” не фігурує у власне російських версіях російської історії, проте має фундаментальне значення”. А ще Норман Дейвіс (і це теж приємно!) друкує “Заповіт” Т. Шевченка, згадує голодомор, погроми, Потьомкіна, Чорнобиль, Личаків, часи Центральної Ради, Чернівці, УПА, Хрущова та Брежнєва... Жаль, що тепер через очі оточующих у читача не складеться жодного враження про таку численну націю з багатими традиціями, історією, глибинною народною культурою, архітектурою, літературою. Прикро, що людина з такими капітальними пізнавальними можливостями, вмінням добирати факти, не змогла скористатися хоча б популярними працями М. Грушевського.

І все-таки, відкидаючи свої національні амбіції, скажемо, що книга Нормана Дейвіса приживеться на землі, де насправді шанують інтелектуальну працю і вірять у духовне подвижництво з дуже давніх часів.

Василь ОСАДЧИЙ

НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК МАЙБУТТЯ УКРАЇНИ

Іван Дзюба

У межах обраної теми доповіді я хочу наголосити свою давню і незмінну тезу про те, що майбутнє України вирішуватиметься у сфері культури. Зразу ж на думку спадають важкі політичні і трагічні соціально-економічні проблеми сучасної України, які нібито відсувають питання національної культури в другу чергу. Насправді ж, як ми розуміємо, це не так. По-перше, політична, соціальна, економічна і культурна сфери не просто взаємозалежні, вони глибоко взаємопроникальні і взаємостимулювальні, позитивно чи негативно.

По-друге, саме в культурі і тільки в культурі, насамперед духовній культурі, дістають остаточно "санкцію", як і гарантію історичного тривання, національна суб'єктність, національна ідентичність, національний розвиток.

Творення, збереження і розвиток культури є головним змістом історичного процесу - принаймні в тому значенні, що лише здобутки культури здатні зберігати свою актуальність для всіх поколінь людства і таким чином брати участь у постійному самовідтворенні образу людства. В цьому сенсі культура є метапоняттям, яке реалізується в множинності етнічних і національних форм культури, що відбивають багатоваріантність антропосфери.

Генератором культури є суспільно-етнічна система. З другого ж боку, саме у творенні культури та завдяки її почасті вже автономному розгортанню суспільно-етнічна система досягає зрілості. Культура стає способом вираження національної ідентичності та виявлення сенсу буття народу. Більше того, культура - це самотворення нації в часі та просторі. Водночас це не лише сукупний продукт духовної діяльності, а й глибоко індивідуальний, глибоко інтимний феномен. Творення культури є найорганічнішою самореалізацією особистості, а вільна орієнтація людини-реципієнта у сфері культури є найнадійнішою гарантією її духовної суверенності.

З цього погляду українська національна культура є узагальненням вираженням творчих зусиль українського народу, його осягів у світо-розумінні, релігії, моралі, художньому мисленні, науці й філософії. І водночас - способом самореалізації української людини з усіма особливостями її психіки, темпераменту, творчої уяви: її способом бути українцем і бути індивідуальністю, яка прагне до універсальності.

Отже, саме культура, цілісна національна культура формує конкретну людину, вона ж увічнює і увічнює, освячує самоствердження суспільств, без чого можна говорити хіба що тільки про "заявку" на історичне буття в людстві.

Для України ж цей момент має особливу, не всім народам знану (на їхнє щастя), вагу. Йдеться про трагічний парадокс: є у нас багата і самобутня культура, однак протягом століть її відтісняли на периферію суспільного буття та людської свідомості, і в результаті не можемо сказати, що нинішнє українське суспільство формується в лоні національної культури.

Отож навіть якщо припустити, що Україна і без оптимізації культурних чинників вийде з кризи, щасливо розв'яже вузли політичних і соціально-економічних проблем, утвердить свою незалежність за всіма формальними політичними

ми і економічними параметрами, законодавчими регламентаціями суспільного життя тощо, - все одно її державне самоствердження буде ущербним і неостаточним, - поки культурно наше суспільство залишається колоніальним. Не напівколоніальним і не постколоніальним, а саме колоніальним - усе ще колонізованим. Маю на увазі не лише і не стільки очевидне і абсолютне переважання російського і російськомовного продукту в нашому культурному споживанні (нашій культурній рецепції) та нашу інформаційну окупованість, як і скільки брак культурної самоідентифікації в суспільстві (в значній його частині), брак усвідомленого загальнонаціонального смислу існування.

А усвідомлення загальнонаціонального смислу існування відбувається у межах і формах культури, і тільки так. Міра культури є і мірою свободи. Ця культура, культура конкретного народу, є творчістю його самопізнання і самоствердження в матеріалі природи та історії, є - в найзагальнішому - здійсненням його історичного покликання, як водночас і глибинним, базовим рівнем мотивації поведінки особистості.

Ми ще не звільнилися від заохочуваної в радянські часи редукції культури до мистецтва (варіант - плюс фольклор, плюс наука). Насправді ж культура - це і сфера буденної свідомості, і звичаєві установлення, і правові поняття, і моральні орієнтації, і етнічне світопереживання, і естетизація побуту, і технологічна освіченість або неосвіченість, і характер взаємодії з природою: все, що формує стан духу і побут народу та спосіб його самореалізації у світі.

Тому небезвідносним до проблематики національної культури є планове затоплення десятків старовинних українських сіл на Подніпров'ї в 50-ті роки, і Чорнобильська катастрофа, і деградація шахтарських міст Донеччини, і ракова пухлина смітників на узліссях та берегах малих річок коло сіл як результат самодіяльності місцевого люду.

Найбезпосередніше відношення до проблематики нашої культури, її якості та перспектив мають і ті загрози, що виникають з тенденцій до соціально-етичної деградації суспільства. Це - втрата в суспільстві соціальної совісті і соціального стиду як найточнішого індикатора соціальної відповідальності особистості. Маю на увазі буквально кричущу комфортність самопочуття відомого прошарку удачливих суб'єктів на тлі масового знедолення, страйків, голододок, голодних походів, самогубств із безвиході. Більшість із них захоплена публічним демонструванням свого розкішного способу життя, і мало кому совість підказує інші картини та спонукає шукати способи прилучення бодай до буржуазних форм благодійництва.

Потреба переорієнтації нормативів соціальної етики на обслуговування совісті цієї категорії громадян породила нові пропагандистські гасла: бути багатим не соромно; чим більше багатих, тим краще для всіх; і взагалі час уже звільнитися від допотопних етичних забобів "совка". Як казав найбільший із класиків - "по формі правильно, а по суті - издевательство". Чому за наших умов ці "правильні" тези перетворюються на "издевательство", - я думаю, пояснювати не треба.

Ми часто тепер говоримо про жорстокість революцій - французької, російської, іранської тощо. Але забуваємо нагадати, що цій жорстокості передувала і її викликала інша жорстокість - жорстокість тих, хто не мав соціального стиду і соціальної відповідальності.

Дегуманізація практичної соціальної етики викликає дегуманізацію культури і мистецтва - в них з'являються явища і стилі, зорієнтовані на задоволення примітивних смаків нових хазів життя.

Не менше тисне на рівень культури і занепад соціально-побутової моралі. Це явище ми бачимо на кожному кроці. Втрачаються ті цінності й норми, що їх віками відшліфовувала народна мораль як передумови гармонійного співжиття людей у суспільстві. Втрачається часом і те, що відрізняє вид "гомо сапієнс" від решти живих істот, для яких не існує морально-естетичної оцінки сфери фізіологічних відправлень. Втрачається розуміння культури як, зокрема, і системи плідних для людської еволюції заборон і стримів, як зони сублимації, перетворення нижчих імпульсів у вищі. На збіднення людської душі, на примітивізацію людської поведінки, тобто на створення суспільства душевної убогості, та й на регрес людини як біологічного виду взагалі працює нині потужна індустрія мас-медіа - принаймні та їх частина, метою якої є зиск будь-що і тільки зиск.

З погляду долі культури не може не викликати тривоги і асиметрія в розумінні свободи і демократії, прав людини, - коли фундаментальні соціальні права і свободи не мають того ореолу, що, сказати б, "вербальні". Водночас і політичні свободи та свобода слова в масовій практиці нерідко втрачають свій творчо-конструктивний характер і набувають деструктивної спрямованості, оскільки не мають своїм орієнтиром соціальні, культурні, етичні цінності, а зводяться до примітивної, асоціальної розперезадки у уседозволеності. У випадках соціально-патологічних (а їх дедалі більше) свобода обертається хаотичним бунтом раба, але не проти того, що робило його рабом, а проти тих культурних і моральних цінностей, яких не приймає його рабське нутро. За українських обставин це, зокрема, обертається зневажанням і паплюженням історичних традицій народу, його культурних здобутків, його видатних представників, - що починає набирати систематичного і цілеспрямованого характеру, стаючи, таким чином, частиною політичної боротьби проти державного майбуття української нації.

Водночас нам ще далеко до використання всіх життєвих можливостей свободи - як через суб'єктивну внутрішню несвободу, так і через недостатню соціально-економічну забезпеченість вільного громадянського і житейського діяння.

Чи не найістотнішим суб'єктивним чинником нашого занепаду й осоромлення перед світом є глибока деукраїнізованість, знекорієність - емоційна, культурна, світоглядна - більшої частини керівного політичного, економічного, виробничого корпусу. Саме їхня "свіжість", якщо вжити вираз Салтикова-Щедріна, тобто щаслива потойбічність щодо історичного буття і культури свого народу, забезпечила їм фантастичну винахідливість у методах пограбування співвітчиз-

ників, методах лобювання чужих інтересів, методах саботування тих проєктів, які могли б зменшити енергетичну, інформаційну, культурну та іншу залежність від небезкорисливих сусідів.

Чи можна сподіватися на поліпшення морального - а отже, й культурного - клімату в країні? Цього ніхто обіцяти не може. Але згадаймо бодай про деякі з чинників, що зумовили його затруєння.

Це насамперед чинники глобальні, пов'язані з характером цивілізаційного процесу, ламанням традиційних поведінчих установок, банкрутством багатьох світоглядів і багатьох гуманістичних ілюзій, величезними масштабами ротації людських мас, ідей, культурних і антикультурних фактів, стереотипів поведінки. Далі це, звичайно, страшні спустошення, яких зазнала Україна в XX столітті і які мали не лише демографічні та соціально-економічні наслідки, а й руйнівні духовні та моральні. Це також і низький етичний рівень переважної частини пізнорадянської правлячої верстви, яка автоматично стала і правлячою верствою в незалежній Україні. Нарешті, це ті важкі розчарування і дезорієнтації, які викликала в суспільстві соціально-економічна катастрофа 90-х років, що супроводжувалася небезпечним пониженням не лише морального, а й дисциплінарного авторитету влади та політичних діячів і навіть громадських інституцій, прирекла національну культуру на сирітську долю в зuboженій країні.

На що можна сподіватися? Насамперед, мені здається, на те, що зазначені та інші негативні процеси відбуваються здебільше все-таки на поверхні суспільства і не скалупили його глибин; у всякому разі, не набули ще незворотного характеру і не деформували до кінця моральне чуття і "практичну етику" українського народу, не всі його культурні корені підірвали. В основі своєї він залишається позитивно зорієнтованим, здатним до соціальної солідарності та альтруїзму, спраглим правди і справедливості, не сприймає жорстокості, цинізму, безстыдства, відчуває межу між морально дозволеним і недозволеним, між добром і злом, не втратив почуття краси і потреби в красі. Це головний соціально-етичний і культуротворчий резерв України, який треба зуміти використати і протиставити великомасштабній експлуатації розкладових тенденцій. Його треба розгонити в усіх напрямках, і тут вистачить роботи і соціологам, і політологам, і культурологам, і політикам, і філософам, і журналістам. Попри все пережите, особливо в XX столітті, український народ значною мірою зберіг свою культурно-генеративну енергію, здатність породжувати нові творчі сили і давати ґрунт для інтелектуальних звершень і художніх шукань.

А це - разом з немалими наявними професійними культурними і мистецькими силами, разом із нагромадженням за минулі століття інтелектуальним потенціалом, корпусом класичних текстів і традиціями відзивності на виклик часу, - може бути достатньою підставою для нового піднесення національної культури за умов державної незалежності України. Можливо, орієнтири такого майбутнього розвитку міг би дати, умовно кажучи, загальнонаціональний культурний проєкт.

Такий загальнонаціональний культурний проєкт мав би синтезу-

вати головні підходи до проблематики та перспектив розвитку української культури в контексті викликів XXI століття. На змісті й структурі цього проєкту, на жаль, позначиться те, що і в XXI столітті нам доведеться віддавати борги XX і XIX, і не так просто буде не загрузнути в них, переключитися в інший часопростір, зберігши енергію для руху вперед.

Тут постає і ширше питання: яким може бути оптимальне місце України в світі? Чи може Україна в найближчому майбутньому здійснити якусь місію загальнолюдської чи загальноєвропейської ваги? Гадати важко. Стартові умови на сьогодні вкрай несприятливі. Але історіотворчий і культуротворчий потенціал нашого народу не слід скидати з ваги. Та все-таки вже й сьогодні Україна, з її миролюбною політикою відіграє неабияку роль у забезпеченні політичної стабільності і безпеки на Сході Європи.

Не виключено, що їй, з огляду на її стратегічне положення між Сходом і Заходом, між Півднем і Північчю, з огляду на її історичний досвід засвоєння і поєднання різних культурних традицій випаде нова роль у забезпеченні їх симбіозу, - тобто, не сама собою випаде, а може бути здобута завдяки відповідній політичній і культурній волі, відповідній інтелектуальній праці.

Україна в своїй історії стала ареною протистояння католицизму і православ'я. Але ж вона має і досвід примирення двох конфесій (зокрема в т.зв. уніатській, чи греко-католицькій церкві, католицькій церкві східного обряду, що стала певним, хоч і не остаточним і не всіма однаково оціненим компромісом), досвід єкуменічних спрямувань релігійної думки. Можливо, їй судитиметься зробити свій внесок у світовий єкуменічний рух, що стає чимраз більше усвідомленою потребою принаймні християнської частини людства.

Мусить сказати своє слово Україна і в екологічному русі, у створенні нової екологічної свідомості людства. До цього зобов'язують її не тільки Чорнобильська трагедія та повторність усадкованості від СРСР структури промисловості із страхітливою мірою навантаження на природну сферу, а й напівзабуті, але придатні до регенерації традиції народної культури, народного світогляду...

Але найбільші надії можна було б покласти - за наявності відповідних сприятливих умов, звичайно, про що далі, - на перспективи розвитку національної культури. По-перше, в Україні, як мало де ще в Європі, збереглися глибокі джерела аутентичної народної творчості (у пісні, слові, малюванні, ремеслах тощо), які завжди були рятівним резервом для професійної культури і генерували, сказати б, сукупний мистецький талант нації (не випадково ж на наших співаків та інших виконавців існував і існує неабиякий попит у багатьох країнах). Це обставина, що виходить далеко за межі самого лиш мистецтва. Нині в Європі чимраз більше усвідомлюється негативний вплив на духовні аспекти життя і на культуротворчий потенціал народів - механічного засвоєння уніфікованих споживацьких стандартів. Це стимулює драматичний перегляд ставлення до традиційних культурних норм. Культурницький неоконсерватизм виходить з того, що життя в своїх природних основах і

людська психіка та поведінка змінилися значно менше, ніж передбачали модерністські проекти, і що народи, які не занехали свій історичний досвід і не позбулися своєї традиційної культури, більше здатні зберегти духовне здоров'я і відповісти на виклики майбутнього.

По-друге, українська культура з відомих історичних причин не мала безперервної лінії розвитку; вона багато разів мусила починати ніби все спочатку (хоч насправді нагромаджений потенціал, історична база все-таки були постійно присутні в "підсвідомості" культури). Це зумовило величезні втрати, проминання цілих етапів і стилів європейської культури. Але, з другого боку, парадоксальним чином це, змушуючи національну культуру за нерівних умов конкуренції постійно "наздоганяти" і компенсувати втрати, сприяло оригінальній комбінації різних стилів і породжувало такі самобутні синкретичні явища, як українське бароко XVII-XVIII ст., як український неоромантизм кінця XIX – початку XX ст. (не кажу про універсалізм Шевченка і Франка – тут потрібні інші виміри), український авангард 20-х років; модернізм деякого з "шістдесятників"; українське поетичне кіно; а нині – своєрідна рецепція постмодернізму та ін. Сюди долучається ще одна вагома обставина. Під страхітливим тиском ідеологічної та естетичної цензури і русифікаторської нівеляції, українська культура нагромадила величезну "стиснену" енергію невикористаних можливостей, загальмованих поривань, і ця "пружина", починаючи розпрямлятися, обіцяє неабиякий культурно-історичний прорив. Щоправда, тільки обіцяє...

Нарешті, по-третє, ще одна версія можливого розвитку ситуації. Культура – величина відносно самостійна і самостимульована в тому розумінні, що не детермінована безпосередньо матеріальним розвитком суспільства. Буває, навпаки, що в культурі концентрується національна енергія, нереалізована у практичних сферах історичної діяльності. "В історії нередок парадокс, – пише російський культуролог, – когда прорывы в культуре, в духовном, эстетическом, нравственном опыте осуществляют не наиболее преуспевшие по меркам материального благополучия и могущества, а, напротив, несущие бремя экономической или военной неудачи. Они развивают мощную компенсаторскую активность в сфере духа и, случается, "завоевывают" своих завоевателей по меркам духовного превосходства, по критериям стиля и вкуса"1.

Автор посилається на приклад Греції, завойованої Римом, після наполеонівської Німеччини, але, без сумніву, має на увазі і нинішню Росію після поразки СРСР у "холодній війні" та його розвалу. (Думку про переваги російської безтрадиційності над європейською пригніченістю традиціями висловлював, у супереч іншим своїм оцінкам, П. Чаадаєв в "Апологах сумасшедшего").

Виникає спокуса застосувати аналогічний критерій щодо України, яка, здається, має більші, хоч трохи й інакші, підстави підпасти під цей парадокс. І такі спроби робляться. Ось, може, найвиразніший зразок: "Богатство культурної традиції – далеко не всегда и не во всем преимущество. Традиция сковывает. И не Византия, сохранившая великую традицию, а более "варварский" Запад Европы (а в ней совсем "варварский" северозапад, а не Италия) совершает прорыв к демократии и свободной экономике.

И на Востоке первый успешный переход к современному обществу совершает не Китай с его величайшей культурной традицией, а Япо-

ния, с культурой более молодой и "провинциальной". Может быть, нечто подобное мы видим и при сравнении России и Украины. Само богатство и специфический характер российской культуры, формировавшейся в имперских и недемократических условиях, могут быть препятствием при решении задач построения демократии, а бедность и "плебейский" характер украинской – оказаться преимуществом"2. Важко сказати, чи це припущення має шанси скоординуватися з історичною реальністю (історичним майбуттям). Надто складна комбінація сприятливих умов потрібна для його справдження. (Ближчим до здійснення воно було на початку XX ст. і в 20-і роки, за потужного вибуху творчих сил українського народу, – до фізичного винищення "українського відродження"). Але – історія не сплинула, у неї в запасі завжди немало сюрпризів, і гірких, і вітших...

І тут, здається, варто враховувати ще один чинник. Змагальність (чи й боротьба) суспільств – стимул розвитку, гарантія від застигlosti й туликовості, але водночас вона може задавати примусовий напрям розвитку. В реальній історії національні цінності, ідеї, настановлення завжди зазнавали зовнішнього тиску, нерідко ставали жертвою конкурентності, не встигши або не спромігшись розгорнути власні сутності. Картина історичної змагальності цих ідей та сутностей значною мірою спотворена в результаті диктату позаціннісних, прагматичних потреб. Однією з таких деспотичних прагматичних потреб в історії була (і залишається) потреба військової ефективності суспільств, що деформувало їхню структуру цінностей і позбавляло перспектив суспільства більш гуманістично налаштовані. Не менш зловісною була і ще більшою мірою стає дія споживацького імпульсу, гіпертрофія споживацького стандарту, що, апелюючи нібито до природних людських потреб, насправді або спотворює їх, або експлуатує їх

звсім не в напрямі розвитку людської особистості та духовних цінностей. В сучасному світі гору бере суспільство, налаштоване на нескінченне задоволення нескінченно самопороджуваних вигадливих, але примітивних потреб, а не суспільства, які могли б зосередитися на духовному розвитку своїх громадян при забезпеченні справді необхідних потреб.

Така глобальна ситуація вносила і вноситиме свої істотні, часом геть несподівані, корективи і в перспективи розвитку національних культур, і в їхні "діалоги".

Елементами національного культурного проекту мають бути і реальне освоєння всієї повноти культурної спадщини, перетворення її в актуальний чинник самоусвідомлення суспільства (важливе місце в цій спадщині належить цінностям, які створили українці в діаспорі – отже, йдеться про інтеграцію різних відламів національної культури); і подолання стереотипів сприйняття української культури; і модернізація інфраструктури культури, її технологічне переозброєння;

Однак треба визнати, що та переорганізація культурної свідомості й культурної реальності, яка нині відбувається, має багато в чому хаотичний характер, їй бракує структурності.

Наша культурна історія складалася так, що в ті порівняно сприятливі періоди, які випадали Україні не часто, творча енергія нації намагалася надолужити згаяне і за лічені роки пройти той шлях, який інші народи проходили за десятиліття і століття. В результаті ми одержували інколи спрощення, інколи неперетравлені запозичення,

а інколи поєднання різних стилів, що могло породжувати несподівані явища, здатні збагатити світову культуру оригінальним штрихом. Так, в Україні кінця XVI – початку XVII ст. майже одночасно згрупувалися з запізненням впливи Відродження, Реформації і Контрреформації. На початку XX ст. майже одночасово або в прискореному ритмі наше мистецтво пройшло або намагалось пройти такі різні етапи естетичної самореалізації, як символізм, імажинізм, футуризм, абстракціонізм. Нині маємо не так контамінацію, як механічну амальгаму класичної традиції і модних інновацій, елітарного модернізму і масового популярного постмодернізму та різних еклектичних стилів.

Змішування стилів і структур підсилюється постколоніальним синдромом. До цього долучається енергійний і молодечий дилетантизм. Будемо сподіватися, що це стане процесом, хай і нелегким, але все-таки народження нової естетичної якості. Тим часом доводиться відзначити, що поки що не мають успіху спроби піднесення культурної сфери на якісний рівень, гідний незалежної європейської держави, особливо в тих ділянках, що мають індустріальний характер: телебачення, відео, кіно, радіо, видавнича сфера і друк, шоу-бізнес тощо.

Серед причин, крім зазначених вище, і такі. Дуже низький стартовий рівень, особливо в матеріальній базі та кваліфікації кадрів. Величезна інертність усадкованих від минулого структур, при надзвичайній швидкості їхнього пристосування до нової кон'юнктури. Бідність і застарілість теоретичних розробок у сфері культурної політики, брак свіжих концептуальних і творчих ідей.

У загальному річичі суспільних та господарчих реформ, що їх процес, сподіваємось, все-таки відбуватиметься в Україні, реформування культурної сфери має, на наш погляд, сконцентруватися на таких головних напрямках.

Перший. Демонізація індустрії культури з певним, різним для окремих галузей, роздержавленням її, при забезпеченні адекватної державної підтримки "становового хребта" культурної інфраструктури. Водночас створення на законодавчому рівні системи матеріального, правового, психологічно-педагогічного і організаційно-методологічного забезпечення широкої доступності цінностей культури для всіх верств населення. Розроблення державних гарантій захисту від надмірної комерціалізації культури та порушень принципу соціальної справедливості, особливо в естетичному вихованні дітей.

Другий. Технічне і технологічне переозброєння, абсолютно необхідне в такому масштабі, щоб кількісні різниці технічних параметрів не оберталися незворотним якісним відривом від передових культур.

Третій. Радикальне підвищення професійного рівня працівників індустрії культури.

Четвертий. Політичне, правове і матеріальне гарантування свободи творчості й плюралістичних тенденцій у культурі та мистецтві.

П'ятий. Радикальне піднесення теоретичного, концептуального рівня культурної політики і взагалі функціонування сфери культури, створення дослідницьких осередків сучасного світового рівня з аналітичними і прогностичними завданнями.

Шостий. Інтеграція в європейські та світові культурні процеси, міжнародні технічні та організаційні структури.

Серед основних напрямків культурної політики слід передбачити збереження, охорону і відтворення культурно-історичного доквілля,

всесічне використання культурної спадщини, розширення культурної інфраструктури села та пристосування її до процесів децентралізації, роздержавлення і фермеризації, що змінюють структуру села. Інтенсивне насичення міського культурного побуту і дозвілля формами української національної культури. Розвиток молодіжної субкультури в національних формах, використання багатства альтернатив самої культури, різноманітності тенденцій і смаків. Підтримка культурних інновацій та пошукових, авангардових, експериментальних тенденцій у мистецтві, збалансування консервативної, стабілізуючої – і динамізуючої, новаторської функції культури. Підтримка культур різних національних груп, що є невід'ємною складовою частиною ширшого принципу захисту національних культур як сфери самосвідомості етносів, розумного відмежування цих культур від експансії інших і сильніших масовим потенціалом. При цьому не менш важливо уникнути загрози замкнутості, обмеження природного діалогу культур. Потрібна підтримка культурного життя в регіонах, регіональних форм культури.

В сучасній українській культурі недостатньо використана її регіональна багатоманітність і водночас ще не окреслений виразно її соборноцілісний образ.

Зміст і структура освіти мають спрямовуватися на формування особистості громадянина незалежної демократичної України, включеної до європейської і світової спільноти. Стратегія розвитку освіти в Україні на найближче десятиліття і подальшу перспективу – в створенні такої її системи, яка відповідала б вимогам сучасної цивілізації, визначальною властивістю якої є висока міра динамізму. В системі освіти має бути закладена здатність до саморегуляції, швидкого реагування й корекцій у відповідності до вимог життя. Водночас повинні бути враховані й ті особливі умови, в яких перебуває Україна, ті специфічні завдання, що стоять перед нею. Пріоритетне місце в шкільних програмах слід забезпечити вивченню української мови й літератури, історії й географії України, народознавства й мистецтвознавства – тобто тих предметів, які формують в учнів національну самосвідомість, включають їх в український соціокультурний простір. Разом з тим система освіти й виховання має рішуче усувати національне вузькоглядство і самодостатність. Система освіти повинна створити передумови для формування особистості, вкоріненої в національний культурний ґрунт і водночас відкритої до інших культур, їхніх ідей та цінностей, здатної синтезувати національні й загальнолюдські цінності, спроможної давати адекватну відповідь на виклики доби.

Один із таких викликів – зміна форм функціонування культурних текстів. Зокрема, в міру того, як масового вживання набуває комп'ютерна і копіювальна техніка, як світ завойовує "Інтернет" – зменшується значення і незамінність книги, традиційну видавничу справу тіснить новітній "самвидав", статус якого урівнюватиметься зі статусом "тебевидаву" чи "всіхвидав". Дедалі більшою проблемою ставатиме не пропозиція, а попит. Пропонувати зможе кожен, але хто на нього відгукнеться, хто його почує, хто його знайде в океані інформації, хто про нього взагалі знатиме? Особливо тривожні тут перспективи для українського слова, української культури, коло реціпієнтів яких і без того вузьке і неконсолідоване.

Тут потрібна система заходів, розрахована на історичну перспективу. В цьому контексті велике зна-

чення може мати здійснення Національної програми інформатизації України, доповненої проектом "Інформатизація гуманітарної сфери України", що його розроблено в Національній академії наук України і що передбачає, зокрема, створення цифрової он-лайнової бібліотеки наукової періодики України, нового покоління фундаментальних академічних словників на оптичних дисках, електронної енциклопедії "Тарас Шевченко" та інше.

Особливо слід наголосити необхідність модернізації словникарства. Сьогодні воно далеко не відповідає суспільним потребам і не задовольняє запитів освіти, культури, науки, діловодства, через що на книжковому ринку з'являються різні неякісні словникові продукти. Недорозвиненість української лексикографічної бази призводить і до відставання у галузі комп'ютерних систем опрацювання природної мови, що програмує відставання у галузі створення систем штучного інтелекту – ядра інтелектуальних технологій XXI ст. Сюди ж долучається і надзвичайно важлива проблема стандартизації наукової термінології, нерозв'язаність якої, крім усього іншого, гальмує і розвиток україномовної наукової продукції.

Загалом кажучи, одним із найважливіших завдань нашого культурного розвитку є введення української мови в коло сучасних комп'ютерних комунікацій.

У галузі культурології, літературознавства і мистецтвознавства невідкладними завданнями є розроблення теоретичних засад наукового дослідження проблем культури і мистецтва, термінологічних нормативів, розвиток джерелознавчої бази (у тому числі повна каталогізація фондів українського мистецтва як музеїв, так і приватних колекцій в Україні й за кордоном, введення відповідних даних до комп'ютерного обліку та комунікативних систем Інтернету); формування національної видавничої програми з культурології та мистецтвознавства; зближення культурології і мистецтвознавчої науки з освітою, видання підручників і посібників з культури і мистецтва для шкіл і вузів.

Тим часом доводиться сказати й про те, що, не без підстав нахваляючись методологічним переозброєнням в інтерпретації нашої літературної та мистецької класики, ми втрачаємо традицію ґрунтового фактографічного і джерелознавчого забезпечення, та й просто доброго знання предмету, втрачаємо людей, які були носіями такого знання, і не знаходимо рівноцінної компенсації. Сором сказати, але нам сьогодні бракує шевченкознавців (що гостро відчувається при підготовці Шевченківської Енциклопедії), і франкознавців, і дослідників української музичної та малярської класики – маю на увазі проблематичність забезпеченості на майбутнє цих найважливіших напрямків культурологічного українознавства кадрами з молодого покоління. Щось не видно нових фундаментальних чи принципово важливих праць і про такі ключові постаті української культури першої половини XX ст., як Володимир Винниченко, Микола Хвильовий, Микола Зеров, Михайло Бойчук, Олександр Архипенко, Анатолій Петрицький, Микола Леонтович. Бракує і узагальнювальних досліджень культурної продукції української діаспори, і концептуальної інтерпретації сьогочасних культурних процесів в Україні. Суворим іспитом для наших науковців стає робота над п'ятитомною "Історією української культури".

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського розробляє проект комплексної державної програми з

Виступає Павло Мовчан

Як уже повідомляла газета «Слово Просвіти», напередодні Дня Конституції 27 червня ц. р. у приміщенні Національної Спілки письменників України Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка провело «круглий стіл» на тему: «Актуальні проблеми державності української мови».

У своєму вступному слові Голова ВУТ «Просвіта», народний депутат України Павло Мовчан сказав, що сьогодні на засідання прийшли всі, кому болить проблема мови. «Не треба чекати ювілейних дат, щоб порушувати мовну проблему, це постійна наша турбота», — наголосив промовець. Він поділився враженнями п'ятирічної давності, розповів, у яких складних умовах приймалася Конституція, як фракція комуністів чинила опір Статті 10 Конституції. «Нарешті ми маємо таку статтю Закону, якої заслуговує наша держава», — констатував Павло Мовчан. От тільки, на жаль, багато урядовців та службовців не володіють державною мовою. У галузі кадрової політики зростає тенденція нехтування, а то й зневажливого ставлення до української мови. Нещодавнє призначення російськомовних міністрів — наочна тому ілюстрація. «Треба робити висновки. У якій країні ми живемо? Мовне питання — ознака

демократичності в державі», — зазначив промовець.

А ще Павло Мовчан говорив про «двоєдушє» урядовців. Ішлося про те, що не можна догоджати і Європі, і Москві водночас. На церковному рівні (особливо після візиту в Україну Папи Римського Івана Павла II) ми зрозуміли, що нас потрактовують і досі, як територію Росії. Мовне питання на сьогодні гостро критикується. Особливо критична ситуація в Донецькій, Луганській, Херсонській областях... Губернатори дозволяють собі вести діловодство чужою мовою.

Просвітяни вважають за обов'язок ставити питання перед Президентом про усунення з посад осіб, які порушують закони. Іще одна проблема, на якій загострив увагу у своїй доповіді Павло Мовчан — це проблема зросійщення телебачення. «Ми хочемо бачити нашу Конституцію наближеною до реальності», — завершив Павло Мовчан.

Виступ Голови Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Ващенко Анатолія Погрібного прозвучав схвільовано і громадянськи наснажено. «Ми сподівалися, що нас почують владні структури... Тільки за намір щось зробити для України «вичищено» В. Ющенко. Прийшли до керма люди із «долганівським» інтелектом! В. Семиноженко відповідає російською мовою українцям. Ми повинні бути реалістами — від влади, яка є, поки що ми добра для української мови сподіватися не можемо», — такими гіркими були слова А. Погрібного. Анатолій Погрібний зробив критичні зауваження на адресу документа «Концепція розвитку гуманітарної сфери», який подано на розгляд Президенту. На його думку, цей документ — денационалізований. Анатолій Погрібний зачитував дуже зворушливі листи громадян, які надійшли на його адресу. Особливо щемливо прозвучала фраза про те, що «багато шкіл з українським титулом є розсадниками зневаги до української мови».

Директор Інституту українознавства Петро Кононенко більше звертав увагу на те, що треба робити. «Питання Конституційної норми треба ставити на рівень виконання», — сказав П. Кононенко. Він радив видавати два літописи — літопис добрих справ і літопис українофобії. А також Петра Петровича

схвилювала проблема кадрової політики та проблема підручників для вищої школи. «Патріотичне виховання — ось що найголовніше, особливо у школі і в армії, а також у торгівлі», — із невідомим пафосом наголосив П. Кононенко.

Виступ народного депутата України, академіка І. Юхновського відзначався конструктивним характером. Ігор Рафаїлович доповідав присутнім, що ситуація не така вже і безнадійна. Виділено державою кошти на видання підручників для вищої школи та комп'ютеризації. «Дуже сумую, що й досі ми не мали української комп'ютерної абетки, затвердженої стандартом України...» — ска-

Голова Української координаційної Ради Михайло Горинь зауважив, що «мовне питання — основне для політичних партій». Він також наголошував на проблемі «азаровщини» та питанні мовного будівництва в школах.

Радник Голови держкомінформації Петро Осадчук нарікав на незадовільне розповсюдження української книги, яка не потрапляє до бібліотек. Він різко критикував чиновництво та тяганину зі створенням департаменту мовної політики. По суті справи, чиновники дискредитували цю ідею...

Професор Іван Ющук говорив про невиконання законів. Про те, що у вищих навчальних закладах обов'язково треба скла-

Учасники «круглого столу»

зав Ігор Рафаїлович. Говорив він і про мову українського спорту, і про те, що українці повинні добиватися своїх прав.

У слові професора Дмитра Степовика було порушено проблему української мови в церкві. Відомо, що в УПЦ ввели вживання української мови і особлива заслуга в цьому Святішого Патріарха Філарета. Дмитро Степовик категорично проти вживання старослов'янської мови — «інструменту русифікації». Дмитра Степовика турбує і питання вживання української мови урядовцями, номенклатурою...

дати іспит з української мови. Заступник Голови ВУТ «Просвіта» Олександр Пономарів зауважив, що вже час у центрі міста робити «дошку ганьби», щоб люди знали своїх «героїв».

На засіданні «круглого столу» від Головного управління освіти виступила В. Крижанівська, схвильованим був виступ Тетяни Яблонської.

«Круглий стіл» прийняв Резолюцію.

Наш кор.

«НЕ МОЖНА ЛЮБИТИ НАРОДІВ ДРУГИХ, КОЛИ ТИ НЕ ЛЮБИШ ВКРАЇНУ»

Саме під таким девізом на честь 10-ої річниці Незалежності України відбулося в Українському домі 26 червня 2001 р. урочисте нагородження переможців Всеукраїнського конкурсу творчих робіт.

Мета конкурсу — виявлення та підтримка обдарованої учнівської та

студентської молоді, що проживає на теренах України, формування почуття патріотизму та національної гідності.

Ініціатором конкурсу виступила Асоціація національно-культурних об'єднань за підтримки Міністерства освіти і науки України. Як результат — 137 студентських і 169 учнівських робіт надіслано на конкурс з усіх куточків України. Член оргкомітету конкурсу, голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка, народний депутат України Павло Мовчан відзначив їх високий рівень.

Гран-прі конкурсу серед студентів присуджено Вадиму Вербовському з Луганська за роботу «Негативні стереотипи в історії міжцивілізаційних відносин». У подарунок він отримав комп'ютер. Серед школярів Гран-прі присуджено учню Симонівської ЗОШ, що на Житомирщині, Ігорю Волянському за роботу «Українська душа». Всім переможцям конкурсу вручено грошові премії.

Вручаючи нагороди, П. Мовчан поділився своїми міркуваннями з приводу прикрої мовної ситуації в Україні. Представники

Ігор Волянський, гран-прі за твір «Українська душа»

різних національностей, які проживають на території України: угорці, греки, болгары, татари та інші, — їх близько 130-ти, розмовляють переважно мовою іншої держави, тобто російською. Така ситуація нагадує радянські часи, коли російська мова вважалася мовою міжнародного спілкування.

Тож доречним у цій ситуації є девіз конкурсу «Не можна любити народів других, коли ти не любиш Вкраїну», який змістом своїм має відображати таке саме ставлення до державної мови України.

Анатолій ТРЕБЕНКО

І ПОСТАНЕ КОБЗАР У НОВІЙ КАХОВЦІ

Нова Каховка, що в Херсонській області, невдовзі відзначитиме свій півстолітній ювілей. Місто-сад, перлина Півдня України. Водночас його нерідко називають містом учораших ідеалів, містом тих, хто часто під прапорами неіснуючої держави закликає до повернення у «світле» минуле, хто вважає, що утвердження української мови як державної повинно розтягтися на довгі десятиліття, а то й століття, зате «могутній, общепонятный» повинен звучати безперешкодно у всіх сферах життя. І хоч таких не так уже й багато, але, враховуючи перенаселеність міста пенсіонерами та пасивність значної частини молоді, вони нерідко намагаються грати першу скрипку в громадській і політичній діяльності. Цьому сприяють і назви вулиць, і пам'ятник «вождю світового пролетаріату», і відзначення різних свят, наштампованих указами і проведених за радянськими традиціями.

А хто ж у таких містах повинен захищати українську державність, відроджувати культуру українського народу, відстоювати право української мови грати провідну роль у державотворчому процесі?

Закономірним виконанням цього завдання була б цілеспрямована діяльність органів місцевої влади. Та вони, на жаль, не завжди працюють з належним бажанням. Спонукає їх до цього повинні громадські організації. У Новій Каховці це взяв на себе осередок Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка.

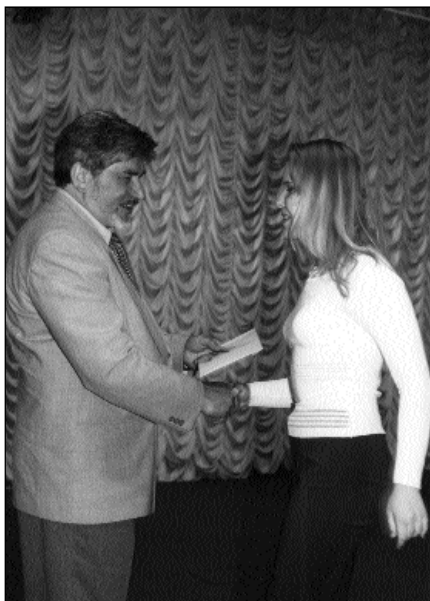
За ініціативою осередку було зібрано понад 500 підписів новокаховців під пропозицією спорудити в місті пам'ятник Тарасові Шевченку.

Необхідність спорудження пам'ятника в місті зрозуміли і міський голова В. Лук'яненко, і його радник М. Марченко, інші люди з їхньої команди. Заклик до громадян пожертвувати кошти на спорудження пам'ятника почав уже давати результати.

Наближається найвеличніше наше свято — 10 річниця Незалежності України. І ми віримо, що свято це набуде ще більшої урочистості завдяки відкриттю у нашому місті в цей день пам'ятника національному Пророкові.

Дуже хочемо вірити, що в благородній справі спорудження пам'ятника візьмуть активну участь усі інші громадські організації й партії міста.

Від імені членів осередку
Гнат БІЖИК

Наталія Піонтовська, учениця гуманітарного ліцею при Держуніверситеті

ЛЮБОВ І ВІРНІСТЬ — УКРАЇНІ...

4 липня 2001 року виповнилося 60 років з дня народження просвітянина, відомого українського письменника, політичного діяча, правозахисника і найголовніше — патріота України Володимира Івановича Заремби.

Українські патріотичні організації в Дніпропетровську цього дня вшанували ювіляра. Його ювілей — символ міцності України, незборимості нації, державності і незалежності, з великими труднощами вибореної багатьма поколіннями українців.

Згадується літній вечір 1945 року. Маленьке українське село на Рівненщині. У чистенькій, біленькій хаті біля мальовничого садка живе подружжя Заремб. Теплий вітерець, наповнений запахами степу, ледь-ледь гойдає гілки дерев. Маленький хлопчик виходить на ґанок. Він дивиться на широкий зелений степ, на яблуневі дерева, де вже починають дозрівати літні яблука. Він дивиться на високе небо і душа його радіє від усвідомлення, що все це — його, українське, що він по-справжньому вдома. Це його степ, його дерева, його небо, його Україна. Дитяча душа зливається з природою і він розуміє, що сильніший за всіх, тому що живе у своїй країні, яку буде любити і служитиме їй усе життя.

...Але ж несподівано в степу за скристою майнула тінь. Хлопець придивився. За іншою скристою — ще одна тінь, а потім — ще. "Мамо, хто це?" На ґанок вийшла мати: "Це енкаведисти, синку... Вони полюють на патріотів, наших захисників".

Так малий Володя довідався від матері, що існують визвольні змагання в Україні. Він ще не знав, що зловісна тінь російського НКВС впаде на все його життя...

Проминуть роки... Володимир Заремба закінчить школу і вступить до Львівського університету. Навчання в університеті, спілкування з друзями зробили його справжнім патріотом України! Студентське життя, лекції та практичні заняття, гарячі диспути, молодіжні вечірки в гуртожитку... Скільки перечитано книжок! Скільки нових прізвищ і фактів пізнано на диспутах! Уже в університеті Володимир знав, що його майбутнє — служіння Україні.

Після університету — робота на терені журналістики. Спочатку Володимир — ко-

З РОСИ Й ВОДИ!

респондент районної газети, а згодом його запросили до Дніпропетровська. Почалися важкі будні професійної праці кореспондента обласної газети "Зоря". Часто доводилося бувати у відрядженнях. Володимир із радістю роз'їжджає по селах, де живуть і працюють чесні люди, брати-українці. Це для журналіста єдина можливість поспілкуватися рідною українською мовою. Його постійно мучить питання, чому українське місто Дніпропетровськ настільки зросійщене? Вивіски, назви кінотеатрів, театральних вистав — усе російською мовою.

У селах, все-таки, хоч розмовляють українською. Але ж яка там злиденність! Здається, що жорстока неблаганна рука хоче знищити українське село, повторити колишні голодомори...

Палкі, відверті репортажі Володимира Заремби привернули увагу до молодого журналіста. Колеги по газеті підтримували. Але насувалися сумні часи. Несподівані напади на вулиці, погрози. Російська еліта у Дніпропетровську не хотіла правди...

Настав 1967 рік. З усіх боків до журналіста доходили повідомлення про майже відкритий геноцид проти української інтелігенції у Дніпропетровську. Українських письменників, митців раптово звільняли з роботи і вони багато місяців не могли знайти собі нового місця. У деякого не було коштів навіть на утримання родини.

Група талановитих українців вирішила звернутися до світової спільноти з листом про події в Дніпропетровську. Листа написали у дванадцяти примірниках і розіслали по газетах та за кордон. Цей лист, що був названий "Листом дніпропетровської інтелігенції", багатьом відкрив очі на те, що робилося в ті часи в Україні. Листа підписав і Володимир Заремба. Цей лист увійшов в історію Дніпропетровська. Відомо, що закордонні радіостанції кілька днів читали його текст.

А потім почалися арешти... Дивом Володимира Зарембу не заарештували. А далі — безробіття... Місяці злиденного існування. Нарешті Володимир одержує роботу кореспондента радіо одного із заводів Дніпропетровська. Перший його виступ на радіо про-

звучав українською мовою. У парткомі заводу хтось мало не отримав інфаркту. Але звільнити Володимира вже не можна було...

Багато часу минуло з тих пір. В Україні здійснено багато перетворень. Ми проголосили Незалежність, країна стала демократичною.

Володимир Заремба працював на відповідальних посадах. Він був завідувачем відділу культури Дніпропетровської облдержадміністрації, працював у Міністерстві культури України. Володимир Заремба — член Національної спілки письменників України та член секретаріату НСПУ.

...Зараз переді мною на столі лежить книга Володимира Заремби "Три шляхи до вітваря". Книга перечитана вже кілька разів, але я знову і знову гортаю її сторінки. Яке точне знання України і національної психології! Яка любов до людей! Скільки фактичного матеріалу треба було вивчити автору, щоб написати таку книгу!..

Портрети поета Івана Манжури, художника Василя Корнієнка, історика і металурга Олександра Поля... Ці мужні лицарі своїми долями засвідчили любов і вірність Ук-

раїні, покляли все — навіть власне життя на її вітвар!

Нині Володимир Заремба — голова Дніпропетровської обласної "Просвіти", редактор єдиної на Дніпропетровщині національної газети "Січеславський край". Дні минають у клопотах. І у всіх справах Володимиру Зарембі допомагає дружина — письменниця і журналістка Ганна Заремба.

Із ювілеєм Вас, Володимире Івановичу! Нехай Ваш мужній шлях українського патріота осяє сонце на небі України, освіжить український садочок із білою хатиною і лелекою на даху!

Юрій ТИСЕНКО,
президент Академії молодих учених,
кандидат фізико-математичних наук

Р. С. Центральне Правління Всеукраїнського товариства "Просвіта" та редакція газети "Слово Просвіти" вітають ювіляра та зичать йому здоров'я і творчої наснаги.

ВСЕ ПОЧИНАЄТЬСЯ З УЧИТЕЛЯ

Переконана, що сьогодні ми не мали б і половини проблем з патріотично-національним вихованням, тим більше з українською мовою, якби мали достойну армію (саме армію, а не поодиноких патріотів) учителів української мови та літератури. Бо формуван-

ня світогляду дитини все-таки починається з педагога. А вірніше — з його переконань, з любові до рідних джерел і святого прагнення передати цю любов дитині.

Ольга Георгіївна Фісюк — учитель-методист української мови та літератури гім-

назії № 1 м. Чернівці — ідеальний приклад такого вчителя. Як-то кажуть, вчитель — від Бога. І від батьків, від землі, здавалося б, пронизаної національною гідністю, гордістю, високим духом нескорених предків. Адже Ользі Георгіївні пощастило народитися в передгір'ї буковинських Карпат, в селі Лукавці, біля знаменитої і щедрої на таланти Вижниці. Отієї самої, що дала українській культурі неперевершених майстрів різби по дереву, славнозвісний ансамбль "Смерічку", співаків Назарія Яремчука, Василя Зінкевича, композитора Левка Дутківського. Тієї самої Вижниці, що досі творить легенди про Лук'яна Кобилицю і Олексу Довбуша та лісових хлопців — членів ОУН-УПА, серед яких було багато і її односельців.

Отож, для юної Олі, яка виростала серед пишної краси рідних гір, буйних легенд, щедрого фольклору, мрією життя було стати вчителькою української мови. І хоч не зразу так сталося, як гадалось, та мрія її здійснилась. Мало того: Ольга Фісюк з тих учителів-словесників, які з початку 90-х стояли біля витоків національної школи, творили її власним розумом, серцем і завзяттям. Завдяки їм, національна школа стала престижною, а українською мовою заговорили діти.

Ольга Фісюк першою на Буковині збирала і систематизувала великий матеріал про творчість письменників української діаспори. Видала методичний посібник "Викла-

дання літератури українського зарубіжжя в середній школі", проводить на цю тему авторські курси для вчителів міста і області, бере активну участь у міській конференції "Талант і елітарність", де ділиться з колегами досвідом роботи з обдарованими учнями.

До речі, у талановитого педагога завше талановиті учні. Вже стало нормою, що вихованці Ольги Фісюк щороку стають переможцями Всеукраїнських олімпіад з української мови та літератури, а згодом — і студентами філфаку Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Чимало з них пробує свої сили в літературній творчості. І не дивно, бо Ольга Георгіївна з усією пристрастю прищеплює на юних душах пагінець захвату перед українським поетичним словом. Вона як член клубу "Співрозмовник", що діє при кінотеатрі "Чернівці", залучає учнів міста і області до перегляду кращих українських фільмів, зорганізовує цікаві зустрічі з відомими письменниками, митцями та науковцями.

Крім того, Ольга Георгіївна очолює міську чернівецьку "Просвіту", власне, є натхненником просвітянського життя Буковини.

Для мене ця красива жінка — уособлення всіх чеснот: людських, жіночих, материнських і громадянських.

Галина ТАРАСЮК

Ольга Фісюк у колі учнів

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ — ВАДИМ СКОМАРОВСЬКИЙ

Вадим Петрович Скомаровський народився 1 червня 1937 року в мальовничому придніпровському селі Балико-Щучинка. Пише переважно для дітей. Видав близько тридцяти збірок віршів, казок, поем для молодших школярів і дошкільнят. Лауреат літературної премії імені Лесі Українки.

Вадим Скомаровський — помітна фігура в колі сатириків і гумористів. Автор дотепних, нерідко з іронічним відтінком, коротких віршів, мініатюр.

Вони й склали основу книги "Трасти і контрасти", що побачила світ у видавництві "Український письменник" 1999 року. Сьогодні Вадим Скомаровський — гість редакції "Слово Просвіти".

Вадим Скомаровський

ПАРОДІЇ. ПРИСВЯТИ. ЕПІГРАМИ

На мигах

У мене ниньки вирвали язык...
Петро Осадчук

Злостивці капосні, лихі башибузуки
У мене щойно вирвали язык.
Я спаленів, та взяв себе у руки.
Я занімів, хоча мовчать не звик.

Відомо: я увесь у власних книгах,
Але тримаю децю й про запас.
На жаль, віднини жемами, на мигах,
Я змушений звертатися до вас.

З принуки

Я хоч сповідував правду,
та був зациклений на догмі.
Степан Крижанівський

Придавлені важким, як брила, пресом,
Творили Ви з принуки, далебі.
А ми ж Вам вірили, добродію професор,
Здається, більше, ніж самим собі.

Хто на черзі?

Хто після... Римурака,
Герасим'юка, Малковича займе місце
в хрестоматіях з української
літератури для середньої школи?
Олександр Яровий

Я вже достиг, як ранній овоч,
Та не позбувся душевних мук.
Хто в хрестоматіях?
Малкович,

Герасим'юк і Римурук.
А хто на черзі?
— Андрухович, —
Мені шепнули жартома.
А я ж достиг, як ранній овоч.
Невже дарма? Невже дарма?

Аристократ із гаража

Олегові Черногузу, авторові роману
"Аристократ із Вапнярки", частина
тиражу якого не потрапила у продаж.

Відтоді, як на віковій межі
Заповнив ринок майже кожну шпарку,
Аристократ живе у гаражі
І мріє повернутись у Вапнярку.

Не відчуваючи утоми

Анатолієві Мойсієнку,
поетові і вченому.

Не відчуваючи утоми,
Писав химерні паліндроми,
А поки пробивавсь у друк,
Став мудрим доктором наук.

Рішучий крок

Миколі Сому, відомому поетові,
який понад сорок років тому видав першу
збірку віршів "Йду на побачення".

Чи жартома, чи спересердя
Тепер він каже:
— Йду в безсмертя!

Петро Засенко-син Петрів

Петрові Засенку, авторові
збірки віршів "На ярмарку вітрів".

Петро Засенко-син Петрів
Бував на ярмарку вітрів,

Але навряд, щоб свій ужинок
Поет поніс на дикий ринок.

Одверто кажучи

Ведучій української радіостанції.

У Вас така вимова, пані,
Хоч вуха затуляй зарані.

Завжди напоготові!

Леонідові Горлану, авторові
збірки віршів "Грозою січене плече".

У час тривожний, загадковий,
Коли від скрути аж пече,
Ти все ж підставити готовий
Грозою січене плече.

Не підповзай до Бортняка!

Анатолієві Бортняку, авторові
збірки віршів "Витверезник для ліриків".

"Зелений змію" з буряка,
Не підповзай до Бортняка!
Хай вариво твоє хмільне
Хтось інший зопалу хильне.

Писака

Авторові рекламних оголошень.

Достатньо аркуша тобі,
Фломастера і клею,
Щоб оприлюднить на стовпі
Суцільну ахінею.

Блудний син

Блукав по світу Іваненко,
Забув, яка та мова наша,
І вдома замість: "Мамо, ненько!"
Звернувся до матері:
— Мамаша!

Змахнула потайки сльозину
І гірко усміхнулась мати:
— Відпочивай з дороги, сину,
Та будем вчитись розмовляти.

Мовою конвою

Клене він роки навісні,
Хитає скрушно головою,
Та ті прокльони показні,
Бо сам нерідко уві сні
Говорить мовою конвою.

Чванькові
(за Анатолієм Луначарським)

Чванько, тобі здалось уже,
Що ти — сучасний Беранже.
Ти справді — "б", ти справді — "ж",
А все-таки не Беранже.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ПІСНЯ ПРО БАЙДУ

"1564 року Дмитро Вишневецький востаннє виступив проти Оттоманської імперії. З армією в 4 тисячі чоловік він зайшов до Молдавії, де якраз точилися міжусобні чвари, але його тут захопили в полон і відправили до Стамбула на страту. За "Хронікою Мартина Бельського", козацького ватажка скинули з фортечного муру в Галаті на крюк; він провисів на ньому три дні, доки турки, обурені прокльонами, спрямованими проти мусульманської віри, застрелили його із луків. Багато істориків, зокрема Микола Костомаров та Дмитро Яворницький, погоджуються з версією Мартина Бельського і вважають, що розповідь про загибель Вишневецького лягла в основу славетної народної української пісні про "Байду-козака"; інші ж, як, скажімо, Володимир Голобуцький на підставі донесення — не зовсім зрозумілого — французького посла в Стамбулі, стверджують, що Вишневецького задушили і що пісня про Байду не пов'язана з його трагічною смертю..."

За кн.: "Гетьмани України", К., 1991 р.

УРОЧИСТИЙ
ВІЌД ДО КИЄВА

"У вересні 1648 року козацьке військо під Пилипцями знову розгромило 30 000 армію польської шляхти, яка, перелякавшись чуток про наближення великої татарської орди, покинула свої обози. Хмельницький рушив до Львова, обложив місто, взяв викуп. Запорожці дійшли до Замостя, звідки їм відкрився шлях на Варшаву. Але гетьман знову марно простояв місяць, очікуючи виборів нового короля. Ян Казимир прислав Хмельницькому листа і просив його очікувати комісарів, які мали висунути умови миру. Гетьман у грудні урочисто вернувся до Києва, де його зустріли кияни, вище духовництво, дзвонили дзвони, стріляли з гармат. Хмельницького вітали як "нового Мойсея", що визволив Україну з лядської неволі".

За кн.: "Гетьмани України", К., 1991 р.

ТАЄМНИЦЯ

"Тільки надвечір 6 травня домовина Шевченка прибула до Києва на Поділ, у Рождественську церкву..."

Генерал-губернатор категорично заборонив виголошувати промови над прахом поета; поліція розганяла натовп. 7 травня зранку, незважаючи на дощову погоду, до Рождественської церкви зібралось народу кілька тисяч: кожен хотів попрощатися з дорогим покійником. "Во время панихиды между народом протиснулась в глубоком трауре дама, положила на гроб поэта терновый венок и удалась: красноречивее надгробных слов выразила она то, что чувствовал каждый из нас, провожая поэта-страдальца в могилу..." — розповідає М. Чалий. "Это произвело сенсацию, — доповнює ці свідчення М. Білозерський, — полиция убрала этот венок".

Із кн.: "Т. Г. Шевченко. Біографія", К., "Наукова думка", 1984 р.

«ХІБА РЕВУТЬ ВОЛИ, ЯК ЯСЛА ПОВНІ?»

Не кожному пересічному читачеві відомо, що назву для свого роману Панас Мирний взяв із Кулішевого перекладу Книги Іова. Саме цей афоризм у книзі "Українська афористика" (Київ, видавничий центр "Просвіта", 2001) чомусь "належить" Панасу Мирному... Йдеться не про докір редактору видання. Питання ставимо і до себе. Кому ж належить афоризм? Іову? Пантелеймону Кулішу? Панасу Мирному?... Пантелеймон Куліш переклав, оживив на мистецькому рівні, Панас Мирний утвердив, унаочнив, спопуляризував...

То кому ж належить цей афоризм?

Думаю, що до подібних афоризмів, а вони в книзі є, доречно були б навіть коментарі.

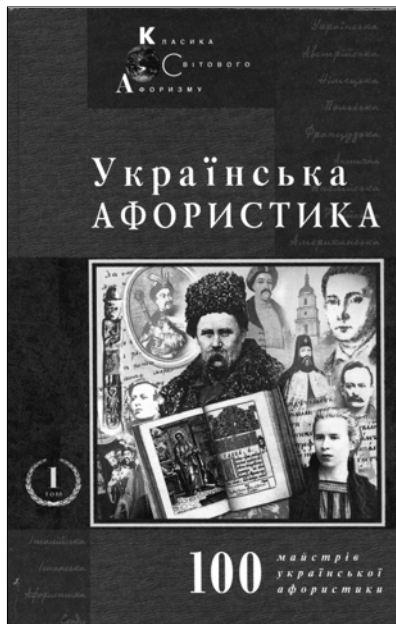
Безперечно, що книга "Українська афористика" заслуговує на схвальне слово. Це ж уперше в Україні ми спромогли на подібне видання! Передмова до видання доктора мистецтвознавства, професора Вадима Скуратівського "Афоризм — колись і сьогодні" відзначається компетентністю, науковістю і блискучою обізнаністю з матеріалом.

Думаю, що авторам не варто було навіть робити застережень стосовно "недоліків книги"...

Книга вдалася, і таки дуже потрібна книга. Вадим Скуратів-

ський у передмові пише: "Є в цьому національному афористичному Монблані єдине його світоглядне підніжжя, спільне для всіх представлених тут авторів. Від Івана Вишенського до Івана Драча. Від Івана Котляревського до Івана Франка. Від Климентія Зіновія до Оксани Забужко і Євгена Яценка. Десятки імен. Сотні й сотні афоризмів..." Звісно, що місця для всіх (і часом дуже достойних) мудреців не вистачило, але зерно мудрості — повні ясла. Отож мудрим афоризмом хочеться завершити: "Хай не ревуть воли, як ясла повні!"

Василь ОСАДЧИЙ

Засновник — Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Ресурсне свідчення № 1007 від 16.03.1993 р.

Головний редактор
Любов Голота

Шеф-редактор Павло МОВЧАН
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук та Олег Бесський

Адреса «Слова Просвіти»: 01001, Київ-1,
заулок Музейний, 8. Всеукраїнське товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка, тел. 228-01-30.
E-mail: prosvita@iatp.org.ua

Індекс 30617.

Зам. № 3301214.

Наклад 3500.

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті «Преса України»